

2018

VOJENSKÁ OSVETA

Spoločenskovedné semináre
2. časť

50. výročie vojenskej intervencie vojsk Varšavskej zmluvy

21. augusta 2018 uplynulo 50 rokov od vojenskej intervencie vojsk Varšavskej zmluvy do bývalej ČSSR. Bola naplánovaná a zrealizovaná ako vojenská operácia s krycím názvom „Dunaj“. Zúčastnili sa jej vojská Sovietskeho zväzu, Bulharska, Poľska, Maďarska a Nemeckej demokratickej republiky v počte 500 000 mužov. Operácii velil sovietsky armádny generál I. G. Pavlovskij. Najvyšší československí politickí predstavitelia – generálny tajomník ÚV KSČ Alexander Dubček, predseda čs. vlády Oldřich Černík a predseda čs. parlamentu Josef Smrkovský boli zatknutí, internovaní a prevezení do Moskvy. Okupácia znamenala zastavenie obrodného a liberalizačného procesu reformného krídla KSČ a nastolenie tzv. normalizácie. Sovietske jednotky zostali rozmiestnené na území Československa do roku 1991.

Alexander DUBČEK

Oldřich ČERNÍK

Josef SMRKOVSÝ

Sovietske tanky v uliciach

Vojenská OSVETA

Spoločenskovedné semináre

2018
2. časť

Vydavateľ:

Personálny úrad OS SR
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš

Redakčná rada:

Predseda: plk. Ing. Ivan SÁLAŠI
Tajomník: Ing. František MATYÁŠ, PhD.
Členovia:
doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD.
doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.
Dr. Imrich PURDEK, PhD.
pplk. Mgr. Zuzana FEHÉROVÁ
mjr. Mgr. Zdenko BARANEC
mjr. Mgr. Oľga JANČOVÁ KOHÁRYOVÁ

Redaktor:

Ing. Iveta ČATLOCHOVÁ
tel.: 0960 428166
e-mail: iveta.catlochova@mil.sk

Grafický redaktor:

Ing. Zdenko ZAŤKO
tel.: 0960 428163
e-mail: zdenko.zatko@mil.sk

Recenzenti:

doc. PhDr. Jozef BYSTRICKÝ, CSc.
doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
PhDr. Miroslav KMOŠENA, PhD.
Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.

Rok vydania: 2018

Vydanie: prvé

Náklad: 350 ks

Nepredajné

© Personálny úrad OS SR
Liptovský Mikuláš

ISBN 978-80-89609-18-5

Obsah:

- 1. 50. výročie vstupu vojsk Varšavskej zmluvy do Československa**
Dr. Miloslav PŮČIK, CSc. 2
- 2. 100. výročie vzniku Československa**
Mgr. Adrián SIPKO, PhD. 34
- 3. Extrémizmus a jeho prejavy v Európe a na Slovensku**
Ing. Ján MAREK 53
- 4. Emocionálna inteligencia ako súčasť osobnosti profesionálneho vojaka**
doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD. 83

2. strana obálky:

50. výročie vojenskej intervencie vojsk Varšavskej zmluvy
Pripravil: Mgr. Adrián SIPKO, PhD.

3. strana obálky:

100. výročie vzniku Československa
Pripravil: Mgr. Adrián SIPKO, PhD.

Publikácia je určená pre vnútornú potrebu Ozbrojených síl Slovenskej republiky na zabezpečenie spoločenskovedných seminárov pre profesionálnych vojakov a vybrané skupiny zamestnancov Ozbrojených síl SR.

Jednotlivé odborné články boli posúdené recenzentmi.

Články vyjadrujú názory autorov a nemusia byť totožné so stanoviskom vydavateľa a redakcie.

Publikácia neprešla jazykovou úpravou.

Bezplatné rozširovanie do útvarov a zariadení ozbrojených síl zabezpečuje vydavateľ.

Publikácia je dostupná na www.osveta.mil.sk

50. VÝROČIE VSTUPU VOJSK VARŠAVSKEJ ZMLUVY DO ČESKO-SLOVENSKA

VOJENSKÁ INTERVENCIA V AUGUSTE 1968. SÚVISLOSTI A DÔSLEDKY.

plk. v. v. Dr. Miloslav **PŮČIK**, CSc.

ÚVOD

Text tohto článku je špecificky zameraný najmä na vojenské aspekty predmetnej historickej udalosti. Tieto aspekty aj dnes predstavujú pomerne veľkú neznámu a často sú laickej verejnosti interpretované skreslene.¹⁾

V revoltách a krízach povojnového vývoja vo vnútri bloku krajín „reálneho socializmu“ mal tzv. československý reformný experiment špecifický charakter. V súčasnosti je tento experiment z roku 1968 hodnotený ako pokus o začatie premeny byrokratického mocenského systému miernou „reformou zhora“.

Napriek svojmu rozpornému charakteru presiahla táto reforma rámec čiastočných kozmetických úprav konkrétne-historického typu režimu a vytvorila priestor k jeho transformácii na relatívne progresívnejší model.

Uvedený nedokončený experiment presahoval svojou dynamikou aj pôvodné predstavy jeho architektov. Bol násilne ukončený vojenskou intervenciou do bývalej Československej socialistickej republiky (ČSSR) vyčlenenými vojenskými silami niektorých krajín Varšavskej zmluvy.

V kontexte s vyššie uvedeným je nedostatočné konštatovanie, že začínajúci proces demokratizácie spoločenských štruktúr stroskotal iba z dôvodu vojenskej prevahy interventov.

Charakteristickým rysom porážky reformného experimentu a následného procesu byrokratickej reštaurácie bola postupnosť (tzv. salámová taktika) v etapách. Interventi nepoužili vojenskú silu v celom rozsahu. Preventívne ju použili len v takej miere, aby účinne eliminovali potenciálnu hrozbu odporu časti ozbrojených síl a niektorých zložiek spoločnosti. Jej indikátory boli spravodajsky neustále monitorované a vyhodnocované.

Napriek rôznym formám pasívneho a aktívneho odporu značnej časti obyvateľstva sa podarilo spočiatku izolovanej, početne slabej časti byrokratickej vládnucej elity postupne, s pomocou intervenčných vojsk obnovovať piliere typu stalinského mocenského systému. Tento model bol jedným z najkonzervatívnejších v tzv. východnom bloku až do svojho pádu v novembri 1989.

Proces tzv. normalizácie politického systému sovietskeho typu prebehol v porovnaní s inými pokusmi o revoltu v uvedenom bloku relatívne nekrvavým spôsobom.

1) V texte bude používaný pojem „vojenská intervencia“, pretože je odborný a vystihuje charakter vojenskej operácie. Ďalej bude uvádzaný oficiálny názov štátu z tohto obdobia, a to Československá socialistická republika.

Charakteristickým rysom bola absencia rozsiahlych celoštátnych protestných štrajkov, hromadného zatýkania občanov, prechodného zavedenia vojenskej diktatúry a hlbokých hospodárskych otrasov. Variant použitia sily bol však pripravený.

Intervencia časti vojsk niektorých členských štátov Varšavskej zmluvy v auguste 1968 bola od konca 2. svetovej vojny najväčšou vojenskou operáciou na európskom kontinente.

Faktom je, že vojenská intervencia bola rozsiahla s masívnym nasadením živej sily a vojenskej techniky. Plánovaná a realizovaná však bola predovšetkým za účelom presadenia politických cieľov s predpokladaným najpravdepodobnejším scenárom, že Československá ľudová armáda (ČSLA) sa brániť nebude.

V rámci generických scenárov bol vypracovaný aj extrémny scenár, ktorý býva označovaný ako tzv. divoká karta. Nevylučoval ozbrojené strety menšieho rozsahu.

Generické scenáre sú vo svojej podstate všeobecné popisy krízových situácií, v ktorých majú byť nasadené ozbrojené sily. Scenáre popisujú okolnosti vzniku konfliktnej situácie, obsahovú náplň konfliktu, definujú napätie, vojensko-politické ambície aktérov a ich potenciálne zámery. Dôležité je, aby bol vypracovaný správny odhad (predpoklad, prognóza) očakávaného politického a vojenského cieľového stavu. Tento má byť dosiahnutý pri riešení generického scenára. Scenáre majú stále obmedzenú schopnosť vytvoriť dostatočne podrobnú predstavu o spôsobe použitia ozbrojených síl.

Scenár býva v odbornej terminológii najčastejšie definovaný ako koherentný, vnútorne konzistentný a vierohodný popis možného budúceho stavu hodnoteného (posudzovaného, sledovaného, analyzovaného ... atď.) javu.

Dôležité je uvedomiť si, že nejde o predpoveď (predpoklad), ale naopak len o jeden z rôznych „obrazov“ možného budúceho vývoja. Často sa totiž stáva, že adresát vníma takýto scenár ako jedinečné zrealnenie (sprítomnenie) budúcnosti.

Z hľadiska tvorby scenárov je dôležité zvýrazniť fakt, že nejde výhradne o popis možného budúceho stavu, ale len o naznačenie určujúcich trendov vývoja, prostredníctvom ktorých dochádza k zmenám zo súčasného stavu do budúcnosti. V procese vypracovania scenárov je dôležitý najmä naratív (Je to štvrtý krok, ktorého cieľom je presvedčivé popísanie budúceho stavu. Ide v podstate o sprítomnenie budúcnosti – pozn. autora). Vojenská intervencia v roku 1968 nepotvrdila tento fakt, pretože naratív v scenári vojenského riešenia tzv. československého problému nepredpokladal jeho politické zlyhanie.

Význam scenárov spočíva najmä v tom, že umožňujú identifikovať a vyhodnocovať hlavné trendy vo vývoji strategického bezpečnostného prostredia a neistoty, ktoré sú s týmto vývojom spojené. V bezpečnostnej problematike a zvlášť v spravodajstve sú neistoty vždy prítomné.

POZNÁMKY

1 VOJENSKO-STRATEGICKÁ DIMENZIA

Výrazné mocensko-politické zmeny charakterizovali obdobie po druhej svetovej vojne nielen z hľadiska celosvetového, ale i európskeho vývoja. Mocenské postavenie USA a Zväzu sovietskych socialistických republík (ZSSR) bolo poznamenané zásadnými korektúrami a ich vzájomnou snahou preniknúť do dočasného mocenského vákuu v časti Európy.

Vzrastajúci vplyv USA v blízkosti sovietskej záujmovej sféry vplyvu, či dokonca čiastočné hospodárske prieniky do nej, Sovietsky zväz analyzoval. Vyššie uvedené fakty vyhodnotil ako vážnu bezpečnostnú hrozbu voči svojmu mocenskému postaveniu a záujmom. USA a ZSSR neskôr prechádzali výrazne odlišným transformačným procesom do pozícií supervelmocí.

Na seminári k vojenským doktrínam v dňoch 16. januára až 5. februára 1990 vo Viedni generál Collin L. Powell výstižne uviedol, že USA mali po druhej svetovej vojne na výber tieto varianty: „bud' sa opäť stiahnuť do historickej izolácie ako po prvej svetovej vojne alebo prijať celosvetovú bezpečnostnú úlohu...“.

V povojnových rokoch bol potenciálny priestor európskej vojnovéj činnosti neustále nasycovaný vysokými počtami vojakov, zbraní a bojovej techniky. Na základe skúmania dobových materiálov operačného charakteru súčasné štúdie dospeli k poznaniu, že rozloženie síl prvého strategického sledu Severoatlantickej aliancie (NATO) a Varšavskej zmluvy a teritoriálne podmienky na vedenie účinnej obrany boli pre NATO nevýhodné.

Z pohľadu vojenských stratégov Spojeného velenia Varšavskej zmluvy boli ozbrojené sily NATO začlenené do dvoch operačných sektorov. Operačné územia „Severná Európa“, „Stredná Európa“ a „Južná Európa“ tvorili európsky operačný sektor.

Operačné územie „Stredná Európa“ teoreticky vytváralo dôležitý geopolitický a geostrategický priestor, v ktorom sa mal uskutočniť očakávaný „agresívny úder proti krajinám socialistického bloku“.

Územie bývalej Československej socialistickej republiky sa nachádzalo v geopoliticky a geostrategicky exponovanom priestore. Bolo to nárazníkové pásmo obidvoch uvedených mocenských blokov. Prechádzal ním hlavný smer každej väčšej vojenskej operácie.

Teritórium, v ktorom sa rozprestieralo dnešné Slovensko zaujímalo strategicky dôležitú pozíciu v línii dotyku s potenciálnym „nepriateľom NATO“. Táto línia nazývaná ako tzv. hlavná obranná línia Varšavskej zmluvy začínala na severozápade východonemeckou obrannou líniou, prechádzala územím Čiech, Moravy, Slovenska a pokračovala na juhovýchode maďarskou obrannou líniou.

Z hľadiska Slovenska, Čiech a Moravy je možné konštatovať, že i napriek permanentnej príprave Varšavskej zmluvy na vojnový konflikt a ich polohe v centre potenciálneho priestoru európskej vojenskej činnosti, územím ČSSR neprechádzal žiadny vojenský strategický smer.

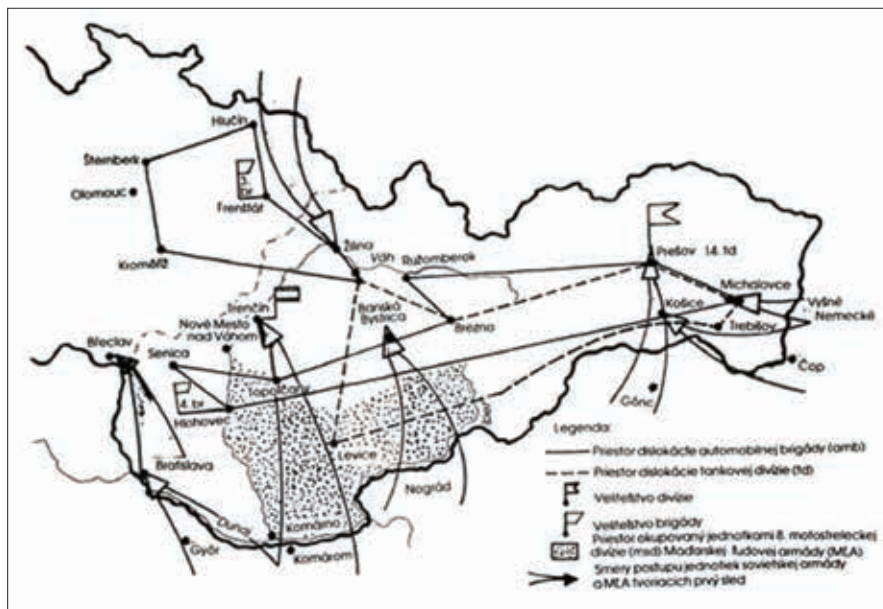
Geostrategický význam polohy ČSSR bol daný okrem iného i faktom, že toto územie oddeľovalo, ale súčasne aj prepájalo priestor tzv. Moravskej brány, hlavný európsky strategický smer nachádzajúci sa severne a južný strategický smer.

Ovládnutie územia ČSSR umožňovalo voľnejšie a pružnejšie manévrovanie na hlavných strategických smeroch. Na rozdiel od Slovenska sa poloha Čiech nachádzala v súvislom priestore, ktorým prechádzal strategicko-operačný smer Praha - Nürnberg - Strasbourg - Dijon a opačne.

Poloha ČSSR bola z hľadiska vojenského obranného uvažovania nevýhodná. Teoretickú hodnotu obrany znižoval veľký poludníkový rozmer štátu a celková dĺžka jeho hraníc so susedmi.

Z geostrategického hľadiska členili vojenský strategovia Spojeného velenia Varšavskej zmluvy územie ČSSR na dva relatívne samostatné celky, a to česko-moravský geostrategický priestor a slovenský geostrategický priestor. Obidva priestory boli prepojené časťou územia Slovenska – Záhorím, ktoré je súčasťou Karpatského oblúka. V niektorých úvahách sa Záhorie vyčleňovalo zo slovenského geostrategického priestoru a zo strategického dôvodu bolo začleňované do česko-moravského geostrategického priestoru.

Českomoravský geostrategický priestor bol vyhodnotený ako nevhodný na vedenie účinnej obrannej činnosti. Naopak, vytváral vhodné geografické podmienky pre rozsiahle vojenské operácie útočného charakteru.

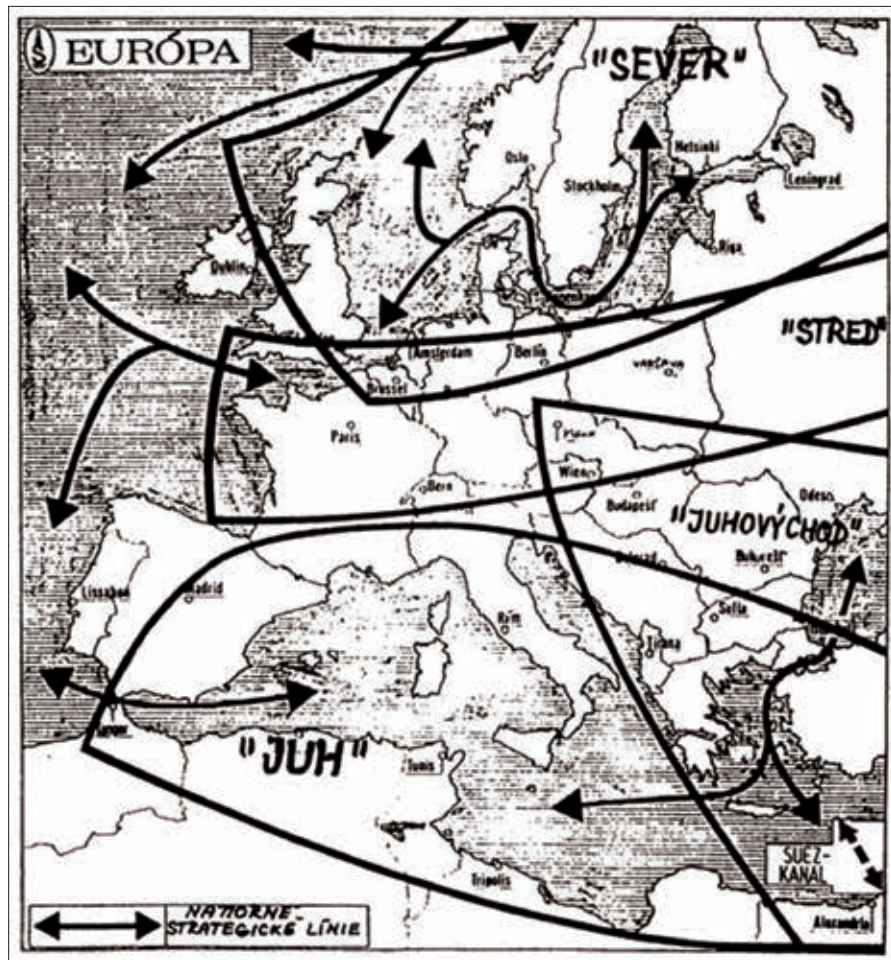

Obrázok 1: Smery postupu prvosledových intervenčných vojsk do priestoru dislokácie východného vojenského okruhu v auguste 1968

POZNÁMKY

Obrázok 2: Západné bojisko s vyznačením strategických a operačných smerov

Obrázok 3: Geostrategické regionálne priestory

1.1 Špecifikum Československej ľudovej armády

POZNÁMKY

Československá ľudová armáda (ČSLA) bola dislokovaná prevažne v blízkosti pomyselných deliacej línie mocenských blokov (vyše 80 % ľudského potenciálu, zbraní a bojovej techniky – pozn. autora). Desaťročia budovania armády ako frontovej armády v prvom slede vojsk Varšavskej zmluvy spôsobili niekoľko negatívnych dôsledkov. V súvislosti s predmetnou témou považujem za potrebné zvýrazniť minimálne absenciu vlastnej štátnej vojenskej doktríny, podriadenosť dislokácie, organizácie, výzbroje, výcviku, atď. blokovým, t. j. prioritne sovietskym záujmom.

V súvislosti s tlakom mocenských elit satelitov tzv. východného bloku bola bývalá ČSSR prinútená v konkrétnom historickom období udržiavať na počet obyvateľov najvyšší početný stav armády v rámci tohto bloku. Z uvedených dôvodov sa ČSLA ako celok cieľavedome a systematicky pripravovala na jediný generický scenár, a to na agresiu NATO zo západného smeru (z územia Bavorska – pozn. autora) a súčasne na následnú inváziu západným smerom. Úloha armády teda vyplývala z jej operačno-strategického postavenia a začlenenia do Varšavskej zmluvy.

V 60-tych rokoch minulého storočia vychádzala vojenská koncepcia Varšavskej zmluvy z predpokladanej možnosti rýchleho a ofenzívneho nasadenia niekoľkých tankových armád rozdelených do operácií zahrnujúcich rozsiahle územia. Prioritným priestorom uskutočnenia predpokladaných vojenských operácií malo byť operačné územie „Stredná Európa“. Zvláštny význam malo územie bývalej Nemeckej spolkovej republiky a jeho predpokladané obsadenie v priebehu troch vzájomne sa prekrývajúcich fáz.

V predstavách sovietskych politických a vojenských stratégov zostávala v uvedených súvislostiach poloha bývalej ČSSR prioritná a mala strategický význam. Sovietska mocenská elita od prvej polovice 60-tych rokov minulého storočia vyvíjala úsilie a neskôr gradovala tlak na rozmiestnenie časti sovietskych vojsk v tomto priestore. Spočiatku bola jej snaha koncentrovaná na presadenie rozmiestnenia „zvláštnych útvarov vysokofrekvenčného utajeného spojenia“ a neskôr i pozemných vojsk.

Vojenské strategické cvičenia armád Varšavskej zmluvy v 60-tych rokoch minulého storočia v podstate overovali vojenskú stratégiu ZSSR. Spočiatku, od konca druhej svetovej vojny bola v základných princípoch nemenná. Od druhej polovice 50-tych rokov minulého storočia generálny štáb sovietskych ozbrojených síl modifikoval a postupne vylepšoval vojenskú stratégiu ZSSR.

Jej základným rysom bolo vykonanie včasného jadrového úderu na hĺbku predpokladanej úlohy bojovej činnosti v súčinnosti s útočnými operáciami. Rozsiahle vojenské cvičenia kombinovaných síl Varšavskej zmluvy pod názvami „Októbrová búrka“ v roku 1965 a „Vltava“ v roku 1966 boli z hľadiska taktiky a strategického zámeru podobné.

Predstavy sovietskych vojenských a politických kruhov spočívali v tom, že jednotky tzv. severného pásma nachádzajúce sa na operačných územiach „Severná Európa“ a „Stredná Európa“ alebo aspoň vybrané nesovietske vojenské formácie bližšie

POZNÁMKY

neurčeného stupňa, bude možné rozvinúť v súčinnosti so sovietskymi divíziami nielen za účelom útočných, ale už i plánovaných obranných operácií proti ofenzívnej činnosti NATO.

Modelová situácia cvičenia „Októbrová búrka“ bola vyjadrením dobových predstáv sovietskych vojenských stratégov a predstaviteľov sovietskej vojenskej vedy o nacvičení zvládnutia akejsi „pružnej odvety“ či tzv. nejadrovej prestávky. Realizovať modelové situácie a teoretické úvahy v očakávanej budúcnosti vyžadovalo disponovať spoľahlivými nesovietskymi vojenskými formáciami satelitov tzv. východného bloku, na území ktorých sa nachádzal predpokladaný frontový priestor.

V uvedenej súvislosti operačná smernica, ktorú vypracoval generálny štáb sovietskych ozbrojených síl stanovila pre ČSLA úlohu absorbovať predpokladaný prvý úder vyčlenených vojenských síl NATO a súčasne poskytnúť podporu, súčinnosť a zaistiť nasadenie ďalších strategicko-operačných sledov sovietskych vojsk.

Vyššie uvedené vojenské cvičenia demonštrovali nielen vojenskú silu ZSSR a jeho satelitov, ale i základný obrat sovietskej vojenskej koncepcie voči tzv. západnému krídlu svojej záujmovej sféry. Kombinovanie sovietskej zahraničnej politiky s vojenskou silou bolo vyjadrené v tzv. Brežnevovej doktríne „obmedzenej suverenity“.

Z hľadiska dislokácie boli motostrelecké divízie (msd) a tankové divízie (td), v období pred intervenciou časti vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968, rozmiestnené nerovnomerne po celom území ČSSR. Najvyššia koncentrácia v súvislosti s blokovou doktrínou bola v priestoroch hraníc s bývalou Nemeckou spolkovou republikou a Rakúskom. Išlo o vojenskú silu v hodnote deviatich divízií, z toho piatich motostreleckých a štyroch tankových divízií.

1. 2 Špecifikum Východného vojenského okruhu

Špecifickým vývojom v rámci ČSLA prešiel Východný vojenský okruh (VVO). Vznikol v septembri 1965 z pôvodne existujúceho 2. Vojenského okruhu. (Podľa údajov k 1. októbru 1950 disponoval okruh I. armádnym zborom a IV. armádnym zborom, t. j. hodnotou 6 peších divízií. V rámci reorganizácie v roku 1958 boli armádne zbory zrušené a na Slovensku zostala len jedna divízia – pozn. autora).

Do teritória VVO boli začlenené štyri kraje, čo predstavovalo 60 074 km², t. j. 46 % rozlohy štátneho územia s 6 035 135 obyvateľmi reprezentujúcimi vyše 40 % obyvateľov ČSSR. Údaje ku dňu 23. júlu 1968 uvádzajú, že vo VVO slúžilo celkom 9 259 vojakov, poddôstojníkov, práporčíkov, dôstojníkov a generálov. Predpísané stavy počtov bojovej techniky, ktoré stanovili 1 029 tankov a 899 obrnených transportérov (OT) v skutočnosti neboli splnené. Vojenský okruh disponoval počtom 935 tankov (32 kusov T-54, 734 kusov T-34, 169 kusov SD-100 – pozn. autora) a 378 kusmi rôznych typov obrnených transportérov.

Na území dnešného Slovenska bola dislokovaná len jedna tanková divízia, ktorá vznikla reorganizovaním motostreleckej divízie (vznikla v roku 1966 – pozn. autora). Na jej vývoji možno dokumentovať náročný proces, ktorým prechádzal celý VVO.

Nová reorganizácia v roku 1964 znamenala predovšetkým podstatné zníženie počtu vojakov a poddôstojníkov, a to z 2 031 na 780 a počtu práporčíkov a dôstojníkov z 815 na 445. Počet bojovej techniky vzrástol, a tak na jedného vodiča tanku v divízii pripadli 2 tanky, na jedného vodiča OT pripadlo 32 OT (pričom všetci vodiči OT boli sústredení v jednom tankovom pluku – pozn. autora) a na jedného vodiča koľosovej techniky deväť áut. Až v rokoch 1966 – 1967 došlo k výraznej úprave tabuliek mierových počtov. Stav vojakov a poddôstojníkov sa zvýšil o 333 osôb, práporčíkov a dôstojníkov o 120 osôb. Špecifická divízie spočívali v tom, že sa stala logistickou a výcvikovou základňou v rámci ČSĽA. Súčasne divízia plnila mimoriadne náročné mobilizačné úlohy. V oblasti výcviku záloh každoročne precvičovala zálohy v hodnote dvoch divízií. V priebehu roku 1967 bol pre divíziu naplánovaný a zrealizovaný najvyšší počet veliteľsko-štábnych cvičení, taktických cvičení a tzv. vojnových hier v ČSĽA. O značnom výcvikovom zaťažení svedčí počet 757 kusov techniky s priebehom 3 221 500 km.

V období rokov 1957 – 1969 bolo v teritóriu VVO zrušených niekoľko divízií s počtom asi 60 útvarov, vyše 30 útvarov bolo postupne reorganizovaných, približne 60 premiestnených do inej podriadenosti a 11 bolo novovytvorených.

1.3 Armáda v kontexte politických zmien

Armádne prostredie citlivo vnímalo vnútropolitický pohyb a špecificky reagovalo na jeho dynamiku. V kontinuite s politickým pádom A. Novotného a časti jeho stúpenčov v mocenskom centre krachovala i politika, ktorú reprezentovali. Zmeny v centre moci boli dôsledkom nielen vážnej krízy vládnucej ideológie zasahujúcej všetky oblasti spoločenského vývoja, ale aj prehlbujúcich sa problémov hospodárskeho i národnostného charakteru. Súčasne vyjadrovali výsledky mocenského boja v rozhodujúcich sférach vplyvu najdôležitejších aktérov. Uvedené, ale i ďalšie faktory podmienovali vnútropolitický vývoj. Minimálne v prvej tretine roku 1968 zrýchľovali jeho dynamizmus, ktorý šokoval konzervatívne skupiny heterogénnych mocenských centier a satelitov tzv. východného bloku.

Rýchlosť a hĺbka spoločenských zmien v ČSSR vyvolávali vo väčšine mocenských centier štátov Varšavskej zmluvy okrem iného i pokusy formulovať rôzne nátlakové varianty hospodárskeho, politického, psychologického, ale i vojenského charakteru.

Tieto varianty boli často kombinované a ústili do permanentného, silnejšieho tlaku na oficiálne mocenské zložky ČSSR. Pomerne dlhodobá nerozhodnosť zástancov tzv. tvrdého kurzu proti ČSSR vo výbere variantu (generický scenár – pozn. autora) riešenia tzv. československého problému spôsobila vytvorenie časovo obmedzených a účelovo vytváraných pomyslených heterogénnych, ale i homogénnych koalícií nielen v sovietskom mocenskom centre, v tzv. východnom bloku, ale aj v heterogénnej protinovotnovskej opozícii.

Po politickom páde A. Novotného a jeho skupiny sa vplyvná a účelovo vytvorená protinovotnovská opozícia pomerne rýchlo rozpadla do rôznych zoskupení a blokov, či koalícií. Tieto sa ďalej vnútorne diferencovali. Vznikali a zanikali v kauzálnej väzbe

POZNÁMKY

na hĺbku a dynamiku vývoja tzv. česko-slovenského problému vo všetkých jeho aspektoch.

Tlak blokov, zoskupení a koalícií prikláňajúcich sa k voľbe krajného variantu, t. j. k vojenskej intervencii postupne silnel.

Politický trend po januári 1968 otvoril široké spektrum celospoločenských problémov. Súčasne vytvoril čiastočný priestor na ich potenciálne riešenie, čo sa pozitívne premietlo do armádneho organizmu. V tejto mocenskej zložke bol následne vytvorený priestor, v ktorom bol identifikovaný celý rad dovtedy tabuizovaných a neriešených problémov. Prúd kritiky smeroval do armádnych špičiek. Poukazoval na pomery vo vnútri ministerstva národnej obrany. Vytvoril priestor na diskusie o koncepcii výstavby armády, o absencii a nutnosti vypracovania vlastnej štátnej vojenskej doktríny, o postavení a funkcii armády v spoločnosti, o tzv. slovenskej otázke v ČSLA, atď.

Pokusom riešiť komplex širokého spektra problémov identifikovaných v armádom organizme bol proces spracovávania „Akčného programu ČSLA“, jeho finálnej verzie a časových horizontov riešenia v ňom obsiahnutých problémov.

Veliteľstvo VVO spracovalo pripomienky k predloženému „Návrhu akčného programu ČSLA“. Okrem iného navrhovalo aj prehodnotiť celkovú dislokáciu ČSLA. Veliteľstvo VVO presadzovalo variant teritória okruhu, v ktorom by bolo zahrnuté územie Moravy a Slovenska. Dislokácia mala umožniť, aby maximálny počet brancov zo Slovenska mohol slúžiť v útvaroch rozmiestnených na slovenskom území.

Vojenská rada VVO v svojom stanovisku z 23. marca 1968 žiadala pokryť približne 70 kilometrový úsek juhozápadnej hranice teritória VVO hodnotou jednej motostreleckej divízie. V tomto období VVO disponoval jednou tankovou divíziou, dvomi automobilovými brigádami, dvomi tankovými základňami, delostreleckou základňou, spojovacími, prevádzkovými, protitankovými, radiačnými, zdravotníckymi, ženijnými útvarmi a niekoľkými druhmi skladov. Požadovaná divízia mala disponovať okrem iného i dostatočnou palebnou silou delostrelectva a oddielom taktických rakiet R-60. V rámci prehodnotenia dislokácie ČSLA členovia vojenskej rady VVO navrhovali vytvoriť na Slovensku dva vševojskové zväzy. Z nich jeden výcvikový na prípravu záloh, a to v posádkach najbližších k vojenskému výcvikovému priestoru Lešť. Ďalší vševojskový zväz a tankovú základňu plánovali dislokovat' na Morave. Celkove sa podľa ich predstáv mali zriadiť tri armády, a tak vytvoriť optimálne podmienky na existenciu „slovenských národných útvarov“.

Otvorenie celospoločenských problémov, snahy a prístupy riešiť ich vyvolávali rôzne reakcie mocenských špičiek jednotlivých satelitov tzv. východného bloku. Hrubé nátlaky na delegáciu KSČ sa stupňovali aj v priebehu rokovaní s vedením Komunistickej strany Sovietskeho zväzu (KSSZ) 4. – 5. mája 1968 v Moskve.

Moskovská porada 8. mája 1968 a tzv. drážďanská schôdza v marci 1968 postupne vytvárali priestor na presadenie krajného variantu riešenia, tzv. československého problému, t. j. vojenskej intervencie.

Uvedené schôdzky napriek tomu, že ešte neznamenali konečné rozhodnutie vo výbere variantu riešenia uvedeného tzv. čs. problému, svedčili o novom trende

vo vytváraní koalícií a blokov na podporu intervencie. Pomer síl v mocenských centrách sa už výraznejšie menil v ich prospech.

Spoločnosť, ale i armáda prechádzali dynamickým procesom polarizácie. Po porade krajských a okresných tajomníkov KSČ 12. mája 1968 začal postupný obrat i u časti vedúcich straníckych funkcionárov smerom k účelovo vytvorenému bloku vo vedení komunistickej strany, k tzv. konzervatívnejmu krídlu (často býva zjednodušene označovaný ako pohyb od „Dubčeka k Biľakovi“ – pozn. autora).

V armádnom prostredí aj po májovom zasadnutí ÚV KSČ pokračovali práce na Akčnom programe ČSLA, na návrhu reformy politického systému, ujasňovala sa Vojenská doktrína ČSSR, atď.

Do uvedeného pohybu rušivo zasiahlo vojenské cvičenie „ŠUMAVA“. Jeho prioritným zámerom bolo presvedčivo dokázať, že samotná ČSLA nie je schopná plniť operačno-strategickú úlohu a negarantuje bezpečnosť časti západnej hranice východného bloku. Najmä sovietske mocenské centrum očakávalo, že velenie ČSLA dospeje k záveru o nutnosti vojenskej koordinácie vo vnútri tohto bloku. Veliteľsko-štábne cvičenie „ŠUMAVA“ sa konalo v máji na území západnej Ukrajiny, Poľska, Maďarska, ČSSR a bývalej Nemeckej demokratickej republiky (NDR). Predchádzalo mu značné množstvo neočakávaných sovietskych vojenských pobytov vo forme „návštev“.

Z hlásenia ministra národnej obrany M. Dzúra vyplýva, že cvičnú modelovú situáciu uskutočňovali dva fronty. Velenie a vyčlenené jednotky ČSLA boli začlenené do jedného frontu. Cvičenia sa napriek jeho proklamovanému charakteru zúčastnil pomerne vysoký počet cvičiacich vojsk v sile približne dvoch divízií (z toho 2/3 sovietskych vojakov – pozn. autora). Z Východného vojenského okruhu cvičila časť zabezpečovacích jednotiek so štábnymi dôstojníkmi na čele s veliteľom tohto vojenského okruhu generálporučikom J. Valešom.

Prvé cvičiace sovietske vojenské jednotky 38. armády prichádzali na územie Slovenska už v posledných májových dňoch. V priebehu mesiaca jún prichádzali ďalšie skupiny sovietskych dôstojníkov a vojakov.

Sovietski dôstojníci, ktorým zorganizovali niekoľko desiatok „návštev“ v civilnom sektore a v niektorých útvaroch VVO intenzívnym zberom relevantných informácií z viacerých zdrojov mapovali vnútropolitickú situáciu. Jednu z „návštev“ podobného charakteru na záver oficiálneho termínu konania cvičenia (20. – 30. júna 1968) vykonala dňa 28. júna 1968 aj hlavný veliteľ spojeného velenia Varšavskej zmluvy a riadiaci cvičenia – maršal I. I. Jakubovskij so svojím štábnom. V Bratislave rokoval na pôde Slovenskej národnej rady s O. Klokočom a v ÚV KSS s V. Biľakom.

Bývalý zástupca veliteľa VVO generálmajor J. Strcula vo svojej výpovedi (19. marca 1991) na Úrade pre vyšetrovanie protiústavnej činnosti o návšteve maršala Jakubovského uviedol niekoľko zaujímavých faktov. Vysokého sovietskeho vojenského funkcionára sa údajne „...zdráhal privítať na čele delegácie generálporučík J. Valeš i generálmajor S. Kodaj...“. Delegáciu privítal V. Biľak spolu s generálmajorom J. Strculom. Ako svedok ďalej uvádza, „...počas obeda sa viedol rozhovor, že prečo je toto cvičenie („Šumava“ – pozn. autora) u nás a teraz. Z logického a vojenského hľadiska

POZNÁMKY

by vojská BLR, PLR a NDR nemali cvičiť u nás, pretože ich operačný priestor je niekde úplne inde. Maršal Jakubovskij to zdôvodňoval tým, že môže nastať situácia, že tieto vojská budú musieť operovať aj v tomto priestore a zato to treba precvičiť...“.

Oficiálne rozbor a vyhodnocovací proces cvičenia spochybnili vopred sformulovaný politický záver, že ČSLA nie je schopná splniť úlohy v takom dôležitom a strategicky exponovanom priestore. V súvislosti s cvičením „Šumava“ bol často prezentovaný názor, že išlo o zorganizovanie generálneho nácvičku na augustovú vojenskú intervenciu. Historik A. Benčík uvádza, že k tomuto poznaniu mohli „...nielen naši, ale i západonemeckí a francúzski spravodajcovia dospieť až dodatočne, okrem iného na základe znalostí následného vývoja v augustových dňoch...“.

Vojenská intervencia bola pripravovaná ako jeden z viacerých generických scenárov variantných riešení s paralelne pôsobiacim politickým tlakom. Letné mesiace boli charakteristické stupňovaním a postupným dokončovaním príprav operačných plánov pre jednotlivé vojenské zoskupenia. Tieto už boli dislokované na území niektorých štátov bezprostredne susediacich s ČSSR.

Súčasne na území Ukrajiny, Bieloruska, západnej časti Ruska, Lotyšska a postupne i v podmienkach Poľska a bývalej NDR cvičili v rámci cvičenia „Nemen“ logistické útvary a zariadenia. V námete cvičenia bola značná pozornosť sústredená na nácvičky rozličných mobilizačných opatrení.

V rámci cvičenia „Horizont“ bola čiastočnou mobilizáciou na území NDR v pohraničných oblastiach susediacich s ČSSR koncentrovaná značná vojenská sila.

V priebehu celoarmádnej konferencie komunistov, ktorá sa konala v dňoch 9. – 11. júla 1968 v Bratislave reagoval O. Černík na otázky súvisiace s prítomnosťou sovietskych vojsk nasledujúcimi slovami: „...Vytvoril sa taký nenormálny stav, že zatiaľ čo kedykoľvek v minulosti celá naša československá verejnosť veľmi rada a s nadšením vítala sovietskych vojakov a vôbec jej nevadilo, že sovietski vojaci tu boli o týždeň alebo o 14 dní dlhšie..., teraz niektoré kruhy, a dokonca i kruhy z našej armády sú neobyčajne nervózne z toho, že sovietski vojaci sú tu o niekoľko týždňov dlhšie... komu teda vadí prítomnosť sovietskych vojsk v Československu, keď vieme bezpečne, že sa nebudú miešať do našich vnútorných záležitostí...“.

V priebehu bratislavskej schôdzky (3. augusta 1968) opúšťali zvyšky sovietskych jednotiek územie Slovenska. Bratislavská schôdzka ešte neznamenala definitívne rozhodnutie vojensky riešiť tzv. česko-slovenský problém. Bola jedným z pokusov realizovať scenár politického riešenia.

Časť oficiálnych miest členských štátov NATO považovala v danom období vojenský variant za nepravdepodobný, i keď ho úplne nevyklúčovala. V terminológii NATO to bol extrémny scenár, ktorý býva v modernej scenáristike označovaný ako tzv. divoká karta, resp. čierna labuť. V spektre scenárov je vždy v danom čase najmenej pravdepodobný, ale nevyklúča sa.

Tesne po skončení bratislavskej schôdzky boli schválené operačné rozkazy pre jednotlivé armádne zoskupenia. Tieto sa už nachádzali vo východiskových priestoroch.

Sovietske vojenské jednotky po dlhodobom presune územím ČSSR a jeho následnom opustení, zostali v pohraničných oblastiach. Tieto boli určené ako východiskové priestory troch intervenčných armádnych skupín.

2 VOJENSKÁ INTERVENCIA A OBSADENIE SLOVENSKA

2. 1 Príprava vojenskej intervencie

Začatie prípravy vojenskej operácie potvrdzuje Nariadenie maršala A. A. Grečka pod číslom GOU/1/87657 zo dňa 8. apríla 1968. Na južnom nástupovom smere, ktorý vychádzal z priestoru Maďarska plánovali autori plánu vojenskej intervencie nasadiť vojenské jednotky Južnej skupiny sovietskych vojsk.

Z pozemných síl disponovali týmito sovietskymi divíziami: 93. msd, 254. msd, 48. msd (divízia bola vyčlenená zo zostavy Odeského vojenského okruhu – pozn. autora), 13. gardovou tankovou divíziou, sovietskymi špeciálnymi, logistickými a technickými jednotkami. Z maďarských ozbrojených síl velenie vyčlenilo 8. msd doplnenú 31. tankovým plukom z 11. td (Rétság) a 22. delostrelecký pluk (Cegléd). Letecké sily tvorili 11. gardová letecká stíhacia divízia, 1. letecký stíhací bombardovací pluk, 727. gardový letecký bombardovací pluk a ďalšie sovietske špeciálne a zabezpečovacie jednotky, ktoré boli doplnené časťou maďarských leteckých síl (v priebehu intervencie bola pridelená 103. gardová výsadková divízia – pozn. autora).

Na plánovacom procese a ďalších prípravách, ktoré prebiehali na Veliteľstve Južnej skupiny sovietskych vojsk v Mátyásföldsé sa podľa dohody za maďarskú stranu zúčastnili generáli F. Szücs, G. Reményi a J. Kálazi. Plán obsahoval aj rôzne varianty prechodu rieky Dunaj s využitím mostov na viacerých miestach. V prípade ich zničenia bol vypracovaný aj scenár násilného prechodu vodného toku. Prvé úvahy dokonca nevylučovali ani využitie maďarskej divízie v prvom slede, a to v priestore severovýchodne od rieky Dunaj. Vyčlenená 8. msd (veliteľ generálmajor B. Lakatos – pozn. autora) bola podriadená veliteľstvu Južnej skupiny sovietskych vojsk. Mierový priestor dislokácie sa nachádzal v juhozápadnej časti Maďarska (Zalaegerszeg - Nagykanizsa - Nagyatád – pozn. autora) na hranici s bývalou Juhosláviou.

Maďarský historik I. Pataky vo svojej štúdii uvádza, že nie je známe, prečo si vybrali na inváziu práve túto divíziu. Domnievam sa, že 8. msd bola vyčlenená k dispozícii armádnej skupine C intervenčných vojsk minimálne na základe nasledujúcich faktov.

Jednotky Maďarskej ľudovej armády sa od vzniku Varšavskej zmluvy nezúčastnili žiadneho spoločného vojenského cvičenia, ktoré prebiehalo na území bývalej ČSSR. Po prvýkrát pôsobili maďarské jednotky vyššie uvedenej divízie na teritóriu ČSSR až v rámci vojenského cvičenia „Vltava“ v roku 1966. Z hľadiska vycvičenosti bola divízia ako celok vysoko hodnotená a patrila medzi najlepšie v rámci Maďarskej ľudovej armády. Naplnenosť v jednotlivých jednotkách sa pred zmobilizovaním pohybovala v rozmedzí 40 – 100 %. Divízia disponovala modernými zbraňami a bojovou technikou. Tanky T-34 boli v priebehu 60-tych rokov minulého storočia vymieňané

POZNÁMKY

za novšie typy. 8. msd bola z dôvodu nasadenia do operácie „Dunaj“ posilnená o 31. tankový pluk (tp) a 22. delostrelecký pluk (dp) z 11. td a 6. msp zo 4. msd.

Pred augustovou vojenskou intervenciou disponovali tankové jednotky modernými tankami T-54 a 31. tankový pluk z Rétságu dokonca typom T-55.

S dostatočným časovým predstihom pred konečným dátumom vojenskej intervencie bola 8. msd vyvedená do východiskových priestorov. Tieto sa nachádzali prevažne v Novohradskej župe. Východiskové priestory boli vybrané zámerne mimo obývaných oblastí, pretože si to vyžadovali prísne kritériá utajenia.

Východiskový priestor divízie bol vymedzený takto: severne Gödöllo, Aszód, Hatvan a západne Pásztó, Ácsa. Uvedený priestor bol prísne strážený špeciálnymi útvarmi ministerstva vnútra a vlastnými silami divízie. I. Pataky píše o doslovnom „... izolovaní od vonkajšieho sveta...“. Priestor 31. tankového pluku sa nachádzal v oblasti Rétság, Borosberény a západne Terecske. Východiskovým priestorom 14. protiletadlového oddielu bola oblasť Nagyoroszi.

Zmobilizovaním podriadených jednotiek divízie vzrástla jej bojová hodnota celkom na 10 372 osôb, 242 tankov a rôznych druhov obrnených transportérov a 205 delostreleckých hlavní. Vzdušné krytie divízie zabezpečovali letecké sily, ktoré už boli sústredené na letiskách Tászár, Pápa a Kecskemét.

Podľa pripravených plánov a po ich poslednom spresnení na štábe divízie došlo 3. 8. 1968 k niekoľkým úpravám. Na rozdiel od plánovaného nasadenia mala divízia operovať na druhoradom smere intervenčných vojsk. Zámerom bolo obsadiť časť slovenského územia o rozlohe približne 10 000 km². V predpokladanom priestore žilo vysoké percento príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny a neboli tu dislokované významnejšie bojové útvary ČSLA.

Plán v optimálnom variante predpokladal rýchle obsadenie územia, prevzatie verejnej správy, a to za aktívnej podpory príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny.

Napriek tomu, že sa niektorí predstavitelia Generálneho štábu Maďarskej ľudovej armády a Veliteľstva 5. maďarskej armády (Székesfehérvár) zúčastnili procesu príprav na Veliteľstve Južnej skupiny sovietskych vojsk, nedisponovali relevantnými informáciami o celkovom dislokovaní útvarov a zariadení ČSLA na Slovensku. Poznali len všeobecné údaje o bojovej sile vojenských jednotiek ČSLA, ktoré sa nachádzali v stanovených smeroch plánovaného postupu. Naopak neustále boli cielene zahlcovaní dezinformačnými správami o vnútropolitickom vývoji na Slovensku.

Väčšina týchto dezinformácií a pseudoudalostí bola vypracovaná špeciálnymi analytickými tímami. Primárnym zdrojom informácií bol Generálny konzulát Maďarskej ľudovej republiky v Bratislave a ďalšie informačné zdroje priamo z prostredia maďarskej menšiny.

Generálny konzulát Maďarskej ľudovej republiky so sídlom v Bratislave vo svojich pravidelných informáciách nepravdivo a skreslene popísal vývoj vnútro politickej situácie v republike. Slovenské prostredie bolo charakterizované so „...silnými prejavmi nacionalistických citov a nálad, ich vybičovania... čo sa prejavilo voči českému národu aj voči tu žijúcim národnostiam...“.

Sovietske mocenské centrum na základe rôznych informačných zdrojov hodnotilo, že situácia v ČSSR sa permanentne zhoršuje a ovplyvňujú ju početné radikálne elementy. V konečnom dôsledku sa podľa hodnotenia sovietskych spravodajských služieb mohlo zásadne zhoršiť bezpečnostné prostredie v rámci celého tzv. východného bloku. Niektoré výstražné indikátory tohto hodnotenia zaznamenali aj zdroje Spravodajskej správy GŠ ČSLA. Neboli a ani nemohli byť v danom období dostatočne verifikované a následne vyhodnotené.

Civilná a vojenská spravodajská komunita v bývalej ČSSR bola v hodnotenom období limitovaná závermi z moskovských rokovaní s predstaviteľmi Výboru štátnej bezpečnosti pri Rade ministrov ZSSR (KGB) v júli 1960.

Význam spočíval v tom, že boli prijaté základné úlohy vzájomnej spolupráce v zameraní rozviednej a kontrarozviednej činnosti proti hlavným objektom spravodajského záujmu. Pražské rokovanie v júni 1961 rozšírilo vzájomnú spoluprácu a zameranie spravodajskej činnosti týchto spravodajských subjektov.

Civilné a vojenské rozvedky ZSSR a ČSSR intenzívnejšie spolupracovali pri plánovaní a vykonávaní rôznych druhov aktívnych spravodajských opatrení proti dôležitým objektom USA a ich významným spojencom (najmä NSR, GBR, FRA – pozn. autora) na podporu nového kubánskeho režimu proti NATO, proti Vatikánu a proti emigrantským organizáciám.

Dôležitosť týchto rokovaní spočívala v tom, že ovplyvnila spravodajské opatrenia krajín východného bloku na niekoľko nasledujúcich rokov. Tieto boli koordinované sovietskou spravodajskou komunitou. Od roku 1963 boli označené ako „program INN“ (index náhleho napadnutia – pozn. autora).

Cieľom bolo získať a vyhodnocovať široké spektrum indikátorov tejto hrozby (geograficky bolo získavanie informácií zúžené najmä na NSR). Hlavným garantom a spracovateľom spravodajských produktov bola bývalá Spravodajská správa GŠ ČSLA (v rámci civilnej rozvedky to bol 18. informačný odbor 1. správy – pozn. autora).

V kontexte s vyššie uvedeným je možné konštatovať, že spravodajská komunita nemohla monitorovať a vyhodnocovať indikátory o reálnej hrozbe vojenskej intervencie zo strany koalíčných partnerov v rámci tzv. východného bloku. Priority jej zamerania boli výhradne zamerané na ideologického protivníka, ktorým bolo v tomto období NATO.

Na základe výskumu relevantných dokumentov bývalej Spravodajskej správy GŠ ČSLA je možné konštatovať, že v roku 1968 bol v rámci priorít kladený dôraz najmä na NSR. Spravodajské zameranie bolo argumentačne zdôvodnené najmä získanými informáciami, že západonemecké civilné a vojenské spravodajské služby úspešne prenikali do dôležitých politických, hospodárskych a vojenských inštitúcií ČSSR. Prioritou vtedajšej západonemeckej civilnej rozvedky, ale aj vojenskej rozvedky a kontrarozvedky bolo získať najmä relevantné informácie vojenského charakteru s ambicióznym cieľom pokryť celé územie vtedajšej ČSSR agentúrnou sieťou. Predpokladaným scenárom bolo totiž vypuknutie vojnového konfliktu. Na špionážnu činnosť začalo byť intenzívne využívané územie neutrálneho Rakúska.

POZNÁMKY

V období pred letnými mesiacmi 1968 boli postupne dokončené, resp. vo fáze dokončenia dislokačné a rôzne materiálno-technické a logistické opatrenia na realizáciu jedného z variantov – vojenskej intervencie do ČSSR.

Nový Náčelník štábu spojeného velenia vojsk Varšavskej zmluvy (generálplukovník S. M. Štemenko – pozn. autora) a vymenovanie armádneho generála I. G. Pavlovského za veliteľa intervenčných vojsk (vymenovaný bol 16. augusta – pozn. autora) boli indikátory, ktoré potvrdzovali, že scenár vojenskej intervencie je realitou. Za prípravu intervenčných vojsk dovedy zodpovedal maršal I. I. Jakubovskij. Politické rozhodnutie pre vojenský variant riešenia tzv. česko-slovenského problému vytvorilo optimálne podmienky pre mechanizmus ťažko predvídateľných širokospektrálnych dôsledkov.

V dňoch 18. – 19. augusta 1968 boli vo východiskových priestoroch na území NDR, Poľska, Maďarska a v západnej časti Ukrajiny koncentrované vojenské zoskupenia intervenčných vojsk. Boli rozdelené na tri armádne skupiny. Tento vojenský kolos mal celkom k dispozícii 165 000 vojakov, 4 600 tankov a 700 lietadiel.

2. 2 Vojenská operácia „Dunaj“

Vojenská intervencia do bývalej ČSSR bola naplánovaná ako operácia pod krycím názvom „Dunaj“. Definitívne rozhodnutie o vojenskom variante schválilo Predsedníctvo ÚV KSSZ a následne 18. augusta aj narýchlo zorganizovaná schôdzka vodcov ďalších štyroch členských krajín Varšavskej zmluvy.

Prioritným zámerom ministra obrany ZSSR maršala A. A. Grečka a sovietskych maršalov bolo dislokovať (umiestniť) časť sovietskych vojsk v bývalej Vojenskej intervencii do ČSSR vykonali armádne skupiny A, B, C.

Armádna skupina A, ktorú tvorili sovietske a poľské jednotky začala vojenskú intervenciu z priestoru Legnice – Kraków. Postupovala na severnú Moravu a do severozápadných Čiech. Časť jej jednotiek postupovala cez tzv. Moravskú bránu na územie Slovenska do priestoru mesta Žilina. Najsilnejšie vojenské zoskupenie bolo zložené z divízií Severnej skupiny sovietskych vojsk v Poľsku, 2. poľskej armády (3 divízie, z nich 2 tankové), 38. sovietskej armády zo Zakarpatského vojenského okruhu (niektoré archívne dokumenty uvádzajú aj názvy Prikarpatký vojenský okruh alebo Podkarpatký vojenský okruh). Toto zoskupenie bolo podporované 4. a 9. leteckou armádou. Archívne dokumenty a výskum členov bývalej Komisie vlády ČSFR pre analýzu udalostí 1967 – 1970 prof. V. Mencla (v podmienkach Slovenska bola vytvorená obdobná Komisia vlády SR, ktorú viedol Dr. J. Jablonický – pozn. autora) odhadoval, že to bolo asi 12 divízií. Ďalšie sovietske divízie postupovali z územia bývalej NDR. Armádna skupina B bola zložená zo sovietskych a vyčlenených východonemeckých jednotiek. Podľa pôvodného plánu mala postupovať z priestoru Gortitz, Zittau a Dresden v smeroch na Prahu a do priestoru mesta Klatovy.

Národná ľudová armáda (NĽA) NDR**POZNÁMKY**

Podľa pôvodného rozkazu zo dňa 28. júla 1968 sa mali vojenskej intervencii do ČSSR zúčastniť dve divízie, a to 7. td (veliteľstvo v Drážďanoch) a 11. msd (veliteľstvo v Halle). Tanková divízia mala určené dve trasy. Prvá bola Bautzen – Ebersbach – Česká Lípa a druhá Weissenberg – Lobau – Zittau – Mimoň. Mala obsadiť priestor Děčín – Mimoň – Litoměřice a v prípade nutnosti postupovať až na Prahu. Motostrelecká divízia mala tiež určené dve trasy. Jednu Gera – Zwickau – Schwarzberg – Johannegeorgenstadt – Karlovy Vary – Žlutice – Rokycany a druhú Weida – Plauen – Reichenbach – Klingenthal – Sokolov – Plzeň.

Najväčším odborným problémom pre Komisiu vlády ČSFR pre analýzu udalostí 1967 – 1970 bolo posúdenie priameho vojenského angažovania sa bývalej NDR. Bývalý veliteľ Západného vojenského okruhu generálmajor S. Procházka tvrdil, že na územie ČSSR (pohraničné oblasti) prenikli dve východonemecké divízie (NĽA). Tieto údaje sú však chybné.

O dôvodoch nenasadenia vojakov bojových útvarov NĽA na území ČSSR boli doposiaľ zverejnené rôzne informácie. Renomovaný nemecký historik prof. J. Pauer na základe archívneho výskumu dokumentov bývalej Zjednotenej socialistickej strany Nemecka (SED) spochybňuje aktívne pôsobenie vojakov NĽA na území ČSSR. Sú zachované vtedajšie správy tajného povereníka sovietskeho politbyra pre vojenskú intervenciu K. T. Mazurova (prišiel do Prahy v noci z 20. na 21. augusta 1968 pod pseudonymom „generál Trofimov“, K. T. Mazurov bol členom politbyra ÚV KSSZ a zástupca predsedu Rady ministrov ZSSR – pozn. autora), v ktorých uvádza, že „plán“ musel byť za pol hodinu zmenený. Dôvodom bol problém NĽA. K. T. Mazurov mal za úlohu presadiť realizáciu variantu tzv. politickej línie scenára vojenskej intervencie. Denne zasielal správy L. I. Brežnevovi a A. N. Kosyginovi.

Ako prvý na neúčast' vojakov NĽA upozornil bývalý člen politbyra SED H. Sindermann v rozhovore pre časopis Der Spiegel (7. mája 1990). Neúčast' vojakov NĽA požadovala aj skupina okolo V. Biľaka a A. Indru.

Bývalá tzv. východonemecká armáda mala v podstate len symbolickú účasť, a to formou niekoľkých dôstojníkov, ktorí pôsobili v štábe intervenčných vojsk. Ďalej to boli s vysokou pravdepodobnosťou radisti a spravodajskí dôstojníci z 2. spojovacieho (spravodajského) pluku „Fritz Grosse“.

Armádna skupina C zložená zo sovietskych, maďarských a bulharských jednotiek postupovala v niekoľkých smeroch na Trenčín, Banskú Bystricu, Košice, Prešov a Michalovce. Hlavný smer bol určený z priestoru Győr na Bratislavu a ďalej cez územie južnej Moravy do priestoru mesta Klatovy.

Jednotky armádnych skupín B a C uvedenými manévrami uzatvorili juhozápadné hranice s Rakúskom a bývalou Nemeckou spolkovou republikou.

V zostave armádnej skupiny C v nemalom počte pôsobili i jednotky Maďarskej ľudovej armády. Vyčlenená maďarská 8. msd bola v priamej podriadenosti veliteľa Južnej skupiny vojsk generálplukovníka K.I. Provalova.

POZNÁMKY

Finálna verzia plánu vojenskej intervencie bola vypracovaná v dvoch variantoch. Prvý variant predpokladal ozbrojený odpor ČSLA, druhý predpokladal, že nebude kladený ozbrojený odpor.

Na rokovaní 23. júla 1968 v Moskve bol plán vojenskej operácie ešte upresnený. Rokovania s ministrom obrany A. A. Grečkom sa zúčastnilo velenie Južnej skupiny vojsk a vojenskej rady. Jednou z priorit, ktorá na uvedenom rokovaní odznela bolo obsadenie Bratislavy v čase „Č plus 1,5 hod.“. Bojový rozkaz bol vypracovaný dňa 25. júla 1968.

Presun sovietskych intervenčných divízií do východiskových priestorov sa začal pod krytím formou cvičenia v nočných hodinách 27. júla 1968 (niektoré jednotky vykonávali klamné presuny – pozn. autora). Nasledujúci deň ráno boli už niektoré bojové útvary vyčlenených divízií v určených priestoroch vo vzdialenosti 60 až 70 km od štátnej hranice s ČSSR.

Maďarská ľudová armáda (MLA)

V druhom variante bolo schválené nasadenie 8. msd mimo hlavného smeru s úlohou obsadiť a kontrolovať časti teritória okresov Topoľčany, Trenčín, Trnava, Galanta, Levice, Nitra a Nové Zámky. Podľa plánu bol obsadený priestor ohraničený zo severu mestami Veľký Krtíš, Levice, Topoľčany, Nové Mesto nad Váhom, zo západu riekou Váh a z juhu mestami Sered', Nové Zámky, Štúrovo a líniou rieky Dunaj. V uvedenom priestore žila približne 250 tisícová maďarská národnostná menšina.

Veliteľom maďarských intervenčných vojsk bol generál J. Kálazi. Predpokladal odpor jednotiek ČSLA. Bol to jeden z dvoch variantov, ktorý bol podrobne rozpracovaný v operačnom pláne. Intervenčné vojská, ktoré postupovali z maďarského územia mali bojovú hodnotu pravdepodobne 6 až 7 divízií. Leteckú podporu im zabezpečovala 36. sovietska letecká armáda a asi 100 maďarských lietadiel. Vyčlenený bol aj bezpečnostný prápor maďarského ministerstva vnútra a časť príslušníkov maďarskej pohraničnej stráže. Odhaduje sa, že celkom bolo vyčlenených asi 20 000 maďarských vojakov.

Maďarské intervenčné jednotky v zostave 8. msd dostali smery postupov a stanovené miesta prekročenia štátnej hranice ČSSR 20. augusta 1968 vo večerných hodinách. Veliteľ divízie generálmajor B. Lakatos vo svojom rozkaze a upresnení úloh veliteľom predpokladal, že jednotky ČSLA budú klásť lokálny ozbrojený odpor.

Divízia bola rozdelená na tri prúdy. Do čela hlavného prúdu bol určený 31. tankový pluk. Hlavný prúd tvorili 31. tankový pluk (tp), 33. motostrelecký pluk (msp), 22. delostrelecký pluk (dp), 93. protitankový delostrelecký oddiel a 14. protiletadlový delostrelecký oddiel. Smer postupu na trase Verseg – Levice – Nitra – Hlohovec dosahoval celkovú dĺžku 280 km. Pravé krídlo tvoril 14. msp a postup určený v smere Pász-tó – Balassagyarmat – Nové Mesto nad Váhom dosahoval dĺžku 290 km. Na ľavom krídle postupoval 63. msp. Smer bol určený z priestoru Gödöllo – Štúrovo – Nové Zámky v dĺžke 95 km.

Po prekročení štátnej hranice jednotkami 31. tp dňa 21. augusta 1968 o 00.15 hod. pri meste Šahy bolo nutné vytvoriť prieskumnú skupinu z 42. prieskumného práporu, pretože maďarskí velitelia nedisponovali komplexnými informáciami o dislokácii vojenských objektov, veľkosti a výzbroji jednotiek ČSLA, o cestných komunikáciách, atď.

Po preniknutí na teritórium Slovenska sa okamžite pokúšali nadväzovať kontakty s miestnym obyvateľstvom. V hláseniach na nadriadené stupne boli zaznamenané prípady, kedy niektorí maďarskí vojaci vymieňali peniaze a rozpredávali vojenský materiál. Niektoré jednotky sa dokonca ponúkli pracovať počas žatvy za peniaze. Bolo zaznamenaných aj niekoľko pokusov o odzbrojenie vojenských jednotiek ČSLA.

Na základe informácií a kontrolných akcií veliteľstva VVO a orgánov ministerstva vnútra bola zistená pasívna rezistencia v konaní väčšiny príslušníkov maďarskej národnosti v okresoch Dunajská Streda, Komárno, Nové Zámky, Levice a Nitra. Tento postoj v správaní väčšiny príslušníkov maďarskej národnosti a u časti maďarských vojakov bol neočakávaný a pre intervenčné jednotky šokujúci. Vážny incident bol zaznamenaný v posádke Štúrovo, do ktorej prenikli dve roty 1. motostreleckého práporu MĽA a z ich strany hrozilo použitie zbraní.

V procese vypracovania operačného plánu na Veliteľstve Južnej skupiny sovietskych vojsk sa predpokladalo, že reálnym scenárom bude podpora intervenčným vojskám zo strany príslušníkov maďarskej menšiny. Tento scenár však zlyhal.

Bulharská ľudová armáda (BĽA)

Z hľadiska hodnotenia účasti bulharských vojakov (celkom sa na intervencii do ČSSR podieľalo 2 164 vojakov – pozn. autora) na vojenskej intervencii sú dôležitým zdrojom štúdie bulharských historikov G. Markova, A. Sarandeva a M. Isusova. Relevantné dokumenty sú v bulharských archívoch. Časť z nich mala k dispozícii aj bývalá Komisia vlády ČSFR prof. V. Mencla a Komisia vlády SR Dr. J. Jablonického.

Niektoré informácie sú obsiahnuté aj vo vtedajších operatívnych hláseniach, ktoré boli zasielané na Veliteľstvo bývalého Východného vojenského okruhu a v policajných hláseniach (vtedajšia Verejná bezpečnosť – pozn. autora).

Už 21. júla 1968 bola vyhlásená pohotovosť 12. msp za účelom jeho prípravy na spoločnú operáciu s vyčlenenými vojskami Varšavskej zmluvy proti ČSSR. Rozkazy dňa 19. augusta 1968 podpísali minister národnej obrany armádny generál D. Džurov a náčelník generálneho štábu BĽA generálplukovník A. Semerdžijev. Nachádza sa v nich aj ideologické zdôvodnenie o nutnosti zlikvidovania kontrarevolúcie v ČSSR.

Na území Slovenska pôsobil v zostave intervenčných vojsk vyššie uvedený 12. msp s 1 206 vojakmi. Veliteľom bol plukovník A. Genčev. Tento pluk pôsobil v rámci sovietskych intervenčných vojsk. Postupoval v smere Čop – Košice – Banská Bystrica – Brezno – Mošovce. Jeho hlavnou úlohou bolo obsadiť letisko Sliač, tlačiareň a rozhlas v Banskej Bystrici.

Dňa 27. júla 1968 bol premiestnený aj 22. msp (veliteľ plk. J. Čavgarov) na sovietske letisko Kolomija v Ivano-Frankovskej oblasti (dnes západná časť Ukrajiny). 22. msp

POZNÁMKY

bol dňa 21. augusta 1968 vysadený v Prahe ako súčasť 7. Výsadkovej divízie Sovietskej armády. Jeho hlavnou úlohou bolo zaistiť kruhovú obranu letiska v Ruzyni a Vodochodoch. Jednotky BĽA pôsobili v ČSSR do 2. novembra 1968.

Na území Slovenska bolo podľa vtedajších dokumentov okrem uvedených maďarských a bulharských vojakov aj asi 48 055 sovietskych vojakov.

Podľa relevantných archívnych dokumentov si vojenská intervencia vyžiadala 72 mŕtvych občanov ČSSR, 276 ťažko a 436 ľahko zranených. Tieto údaje sú ku dňu 3. septembra 1968. Do konca roku 1968 bol počet obetí 135. Tento počet nezahŕňa však obeť znásilnení a iných foriem ublíženia na zdraví. Zatiaľ nie sú úplne spracované prípady krádeží, celkové škody na majetku, spôsobené havárie, atď. Vojenská intervencia bola úspešná len ako vojenská operácia. Totálne zlyhal jej politický variant.

Celkové počty intervenčných vojsk

Podľa dobových odhadov a zistení Komisie vlády ČSFR pre analýzu udalostí z rokov 1967 – 1970 bolo v prvých dňoch asi 27 divízií na plných bojových počtoch, z nich 12 tankových, 13 motostreleckých, dve výsadkové a jedna letecká armáda so všetkými prostriedkami (vrátane raketových).

V ďalších dňoch bol počet intervenčných vojsk zvýšený. Na základe analýzy dobových dokumentov a záverov Komisie vlády ČSFR pre analýzu udalostí z rokov 1967 – 1970 to bolo celkom asi 30 sovietskych divízií (päť tankových divízií a dve výsadkové divízie), tri poľské divízie (dve tankové), asi 28 000 poľských vojakov, jedna maďarská motostrelecká divízia a dva bulharské motostrelecké pluky.

Náčelník GŠ ČSLA generálporučík K. Rusov (pôvodné meno Karel Russvurm – pozn. autora) v doklade pre Predsedníctvo Národného zhromaždenia (26. augusta 1968) uviedol tento odhad: „...viac ako 500 000 vojakov, 6 300 tankov, 550 bojových a 250 dopravných lietadiel...“. Tieto údaje v podstate potvrdila aj Komisia vlády ČSFR pre analýzu udalostí 1967 – 1970. Podľa vtedajších prepočtov bolo na jednu divíziu ČSLA šesť intervenčných divízií.

Vojenská intervencia a následné obsadenie ČSSR bolo potvrdením správnosti teoretických úvah a analýz H. Kahna, na základe ktorých vypracoval v 60-tych rokoch minulého storočia šesťnásť bodovú „eskalačnú stupnicu“. V rámci nej reálne uvažoval o možnej „demonštrácii sily“ v jednotlivých oblastiach európskych regionálnych geostrategických priestorov.

V súčasnosti publikované odborné štúdie dokazujú, že sovietske mocenské kruhy prisudzovali efektívnej vojenskej sile mimoriadne dôležitý význam. Vojenský historik, teoretik a publicista L. Hart na základe získaných a teoreticky spracovaných praktických skúseností, ktoré obsahuje jeho práca „The way to win wars“, dospel k zaujímavým záverom.

V súvislosti s vojenskou intervenciou a následným obsadením ČSSR považujem za potrebné zvýrazniť aspoň jeden z jeho poznatkov. Podstata spočíva v tom, že často pertraktovaný matematický pomer síl a prostriedkov môže byť často bezcenný, keď sa abstrahuje od morálnych, fyzických a ďalších činiteľov.

Dislokácia a organizácia ČSLA vyplývali z predpokladanej „koaličnej obrany“ síl Varšavskej zmluvy proti „očakávanej vojenskej agresii NATO“ zo smeru západného (operačné plány ho vymedzujú ako juhozápadný z územia Bavorska – pozn. autora). Na tomto predpokladanom smere, t. j. v priestoroch juhozápadnej časti Čiech a Moravy bola sústredená väčšina jednotiek ČSLA. Na obranu proti intervencii koaličných vojenských síl tzv. východného bloku, do ktorého bola ČSLA začlenená, jednoducho nemohla byť pripravovaná a v konečnom dôsledku ani pripravená.

Postup intervenčných vojsk v niekoľkých smeroch orientovaných na najdôležitejšie politické, hospodárske a vojenské centrá jednotlivých regiónov vylúčil uskutočnenie mobilizácie (na základe úspešnej mobilizácie mal dosiahnuť početný stav ČSLA 655 000 vojakov – pozn. autora). V konkrétno-historických podmienkach bol z vojenského hľadiska účinne eliminovaný reálny variant, a to potenciálny vznik samostatných, lokálnych centier odporu.

V súlade s teóriou informačnej vojny je možné hodnotiť, že bol realizovaný princíp tzv. odseknutia hlavy. Armáda ako celok bola šokovaná a čakala na reakciu velenia, ktorá v prísne centrálnom riadenom organizme prišla neskoro.

Minister národnej obrany M. Dzúr vydal dva rozkazy. Jeden z nich bol adresovaný všetkým vojskám jednotlivých vojenských okruhov a druhý veliteľstvu 10. leteckej armády a 7. armády protivzdušnej obrany štátu. Rozkazy obsahovali zákaz „použitia zbraní“ a nariadenie poskytnúť „maximálnu všestrannú pomoc sovietskym vojskám“.

V podobnom duchu boli orientované i ďalšie zložky ozbrojených síl ČSSR. Napríklad Verejná bezpečnosť bola v noci z 20. na 21. augusta 1968 uvedená „... do stopercentnej pohotovosti ...“ a všetky jej útvary mali ďalekopisom nariadené, „...aby zaručili verejný poriadok pri príchode spojeneckých ozbrojených síl na naše územie...“.

Politické rozhodnutie sformulované Predsedníctvom ÚV KSČ požadovalo „...urobiť všetko pre zachovanie rozvahy... akýkoľvek odpor vojskám by bol nezmyselný a tragický ...“. Ďalekopis odoslaný z ÚV KSČ 21. augusta 1968 o 01.45 hod. bol adresovaný ÚV KSS v Bratislave.

Konfigurácia terénu Slovenska vylučovala možnosť vedenia tzv. priestorovej obrany. Na teritóriu Slovenska bola podľa spracovaných operačných plánov prevažne sústredená logistická kapacita potrebná na ofenzívu západným, resp. juhozápadným smerom. Vedením útoku časťou síl sovietskej Južnej skupiny vojsk a Maďarskej ľudovej armády z juhu sa výrazne minimalizovalo riziko potenciálnej účinnej obrany jednotkami priamo podriadenými veliteľstvu VVO, prípadne ďalšími jednotkami dislokovanými na území dnešného Slovenska.

Východný vojenský okruh bol tvorený bojovými útvarmi, technickými zariadeniami a tylovými útvarmi a zariadeniami. Na teritóriu tohto vojenského okruhu bolo dislokovaných celkom 81 útvarov a zariadení, ktoré podliehali priamo ministerstvu národnej obrany a jeho jednotlivým správam, veliteľstvu 7. armády protivzdušnej obrany štátu a 10. leteckej armády (časť útvarov a zariadení bola dislokovaná na území Moravy – pozn. autora).

Východný vojenský okruh plnil mimoriadne náročné výcvikové úlohy. Na teritóriu VVO sa počas mobilizácie z hlavných zväzkov, útvarov a zariadení mali rozvíjať

POZNÁMKY

a vytvárať: veliteľstvo VVO, záložné veliteľstvo armády, 14. tanková divízia, 32. mostostrelecká divízia, 6. ženijná brigáda, 42. spojovací prápor, ktorý po rozvinutí mal vytvárať 4 spojovacie útvary, 2. prevádzkový prápor a 20. prevádzkový prápor. Štvrtá automobilová brigáda sa mala rozvinúť na báze Československej autobusovej dopravy a vojenské nemocnice Bratislava, Ružomberok a Košice po rozvinutí mali vytvoriť 82 poľných zdravotníckych zariadení.

VVO svojimi mobilizačnými zálohami doplňoval: Ministerstvo národnej obrany, Západný vojenský okruh, 10. leteckú armádu. 7. armádu protivzdušnej obrany štátu, železničné vojsko a niektoré útvary ministerstva vnútra. Zálohy evidované na teritóriu VVO tvorilo celkovo 56 500 dôstojníkov, 16 000 práporčikov, 730 000 poddôstojníkov a vojakov. Z celkového počtu 802 500 záloh bolo podľa dobových údajov „použiteľných“ približne 50 %. Mobilizačné plány VVO ako celku kalkulovali s potrebou 12 000 dôstojníkov, 6 700 práporčikov, 123 000 poddôstojníkov a vojakov, t. j. 17 % z celkového počtu záloh a 30 % z „použiteľných“ záloh.

Považujem za potrebné zdôrazniť, že v danom období do teritória VVO patrili aj Severomoravský kraj. Prevažná časť tankov patrila medzi zastarané typy a bola dislokovaná v značnom počte na tankovej základni na území tohto kraja. Naopak, invázne vojská disponovali najmodernejšími typmi tankov, mali drvivú prevahu v leteckých silách, delostrelectve, obrnených transportéroch a ďalšej technike. Na území dnešného Slovenska bola síce dislokovaná časť síl 7. armády protivzdušnej obrany štátu a 10. leteckej armády, ale pokrývali nimi len časť územia Slovenska (priestor východného Slovenska bol odkrytý - pozn. autora). Týmito silami však veliteľ VVO nedisponoval.

Z hľadiska prípadného vojenského odporu disponoval vtedajší VVO týmito bojovými možnosťami: 14. td (Prešov), 10. tp (Martin), 64. tp (Levice), 55. msp (Trebíšov), 63. msp. (Michalovce), 49. delostrelecký pluk (Brezno), 10. protiletadlový oddiel (Prešov), 220. protitankový pluk (Topoľčany), 6. ženijný pluk (Sereď), 52. pontónový pluk (Komárno), 92. pontónový prápor (Bratislava), 2. prápor pásových samohybných súlodí (Komárno), 42. spojovací prápor (Trenčín), 3. automobilová brigáda (Frenštát pod Radhoštěm), 4. automobilová brigáda (Hlohovec), 6. delostrelecká základňa (Olomouc), 2. tanková základňa (Kroměříž), 5. tanková základňa (Opava).

Okrem uvedených útvarov boli na území Slovenska aj niektoré vojenské útvary, ktoré nepodliehali veliteľovi Východného vojenského okruhu. Jedná sa o: 186. protiletadlový raketový pluk v Pezinku (v podriadenosti 7. armády protivzdušnej obrany štátu – pozn. autora), 63. rádiotechnický prápor a 64. rádiotechnický prápor vo Zvolene (obidva v podriadenosti 7. armády protivzdušnej obrany štátu – pozn. autora). Ďalej to bola 11. brigáda Pohraničnej stráže (Bratislava) priamo podriadená Ministerstvu národnej obrany ČSSR. V Žiline bola dislokovaná 11. železničná brigáda (podriadená Ministerstvu dopravy ČSSR – pozn. autora).

Vojenské útvary na území Slovenska neboli na plných počtoch, mali značné výcvikové a mobilizačné úlohy. V porovnaní s intervenčnými vojskami neboli vyzbrojené modernou bojovou technikou. Navyše boli pripravované na útok zo západného smeru a západným smerom.

2. 3 Tzv. Moskovský protokol

POZNÁMKY

Realita vojenského obsadenia ČSSR bola legalizovaná podpísaním tzv. Moskovského protokolu. Predstavitelia ČSSR ho podpísali v nočných hodinách 26. augusta, a to pod nátlakom sovietskeho mocenského centra. Na základe článku 5 uvedeného protokolu museli stranícke a vládne kruhy ČSSR spolu s ministerstvom národnej obrany neodkladne vyriešiť komplex problémov súvisiacich s dislokovaním kontingentu vojsk interventov.

S úlohami, ktoré z neho pre ČSLA vyplývali boli jej predstavitelia oboznamovaní na služobných zhromaždeniach v dňoch 28. augusta a 1. októbra 1968. Velitelia armád, vojenských okruhov, náčelníci politických správ vojenských okruhov a poprední funkcionári rezortu obrany boli z úrovne ministra národnej obrany M. Dzúra informovaní o získaných a vyhodnotených poznatkoch reagovania armády ako celku na kritické dni vnútropolitického vývoja v období vojenskej intervencie a bezprostredne po nej.

Koncom augusta už minister M. Dzúr prezentoval niekoľkobodovú „líniu postupu“. Jej podstata spočívala v zásadnom obrate voči intervenčným vojskám, a to v presadení trendu ústretovosti. Uvedený obrat prevažnej časti armádnych špičiek na čele s ministrom bol jednoznačne vyjadrený rozkazom č. 012.

Jedným z problémov, ktorý muselo armádne velenie vyriešiť a obhájiť tým tzv. novú líniu bola už spomínaná otázka dislokovania intervenčných vojsk. Minister M. Dzúr poveril vypracovaním projektu návrhu Generálny štáb ČSLA a v rámci neho operačnú správu.

Uznesením plenárneho zasadania vlády ČSSR zo dňa 28. augusta 1968 bola zriadená „operatívna skupina ústredných orgánov pri Predsedníctve vlády ČSSR“. Na jej čelo bol vymenovaný podpredseda vlády ČSSR F. Hamouz.

Za dôležitý zlom v problematike dislokovania kontingentu intervenčných vojsk sa na základe súčasnej úrovne vedeckého poznania považuje rokovanie česko-slovenskej vojenskej delegácie a sovietskej vojenskej delegácie v Mukačeve v dňoch 16. – 17. septembra 1968. Delegácia, ktorú viedol minister národnej obrany M. Dzúr prezentovala návrh na dislokovanie kontingentu vojsk v maximálnych počtoch 70 až 80 000 vojakov i s technikou (prvé odhady v projekte operačnej správy kalkulovali s hornou hranicou blížiacou sa k 1/10 celkového kontingentu okupačných vojsk – pozn. autora). Pristúpiť na tento návrh znamenalo dislokovať jednu sovietsku armádu, vrátane štábov priamo podriadených armádnych útvarov a štyri až päť divízií.

Sovietsky protinávrh rezolútne odmietol návrh delegácie ČSSR a naopak požadoval zvýšiť hornú hranicu počtu vojakov na nereálnych 100 000. Sovietski vojaci i s príslušnou technikou mali byť dislokovaní v siedmich „divíznych rajónoch“, z toho v dvoch na Slovensku. Ďalej protinávrh obsahoval požiadavku na dislokovanie štábu leteckej armády a piatich leteckých plukov a vyčlenenie štyroch až piatich letísk. Sovietska vojenská delegácia čiastočne ustúpila z niektorých požiadaviek.

Po stretnutí v Mukačeve rokoval podpredseda vlády F. Hamouz so zástupcami všetkých krajských národných výborov v ČSSR. Na základe predbežnej dohody s ve-

POZNÁMKY

lením intervenčných vojsk uviedol: „...Je reálna nádej na uskutočnenie odchodu prevažnej časti vojsk z nášho územia za predpokladu splnenia týchto podmienok:

- Ide o prezimovanie časti armád vo vopred dohodnutých priestoroch určených na prezimovanie.
- Ide o prezimovanie časti armád v kasárenských objektoch. Treba to chápať ako dočasné opatrenie...“.

Vláda ČSSR sa snažila presadiť variant stiahnutia intervenčných vojsk z hlavných centier a ich blízkosti, t. j. z Prahy, Bratislavy, Ostravy, Brna a krajských miest. Sovietski predstavitelia argumenty vlády ČSSR neakceptovali.

Na základe harmonogramu uvoľňovania objektov začali redislokačné opatrenia 23. septembra 1968. Prísne tajným rozkazom ministra národnej obrany bolo nariadené uskutočniť v rámci VVO organizačné a dislokačné zmeny počínajúc dňom 28. septembrom 1968. Na základe uvedeného rozkazu ministra vydal veliteľ VVO prísne tajnú vykonávaciu smernicu, v ktorej nariadil uvoľniť stanovené posádky a objekty do 15. októbra 1968. Protokolárne odovzdanie sovietskym intervenčným jednotkám bolo plánované na obdobie od 15. do 20. októbra 1968.

V celoštátnom rozsahu sa redislokačné a reorganizačné zmeny bezprostredne vzťahovali na 100 útvarov a zariadení ČSLA. Celkový rozsah uvedených zmien je možné dokumentovať i faktom, že muselo byť opustených 32 posádok, presunutých 1 200 kusov tankov, 1 000 diel a 700 obrnených transportérov. Hlboko a s ťažko odhadnuteľnými dôsledkami zasiahli do rodín približne 5 000 vojakov z povolania a asi 900 civilných zamestnancov.

V rámci Východného vojenského okruhu redislokovali 23 vojenských útvarov a zariadení, osem vojenských útvarov bolo zrušených a ďalších päť prevedených z podriadenosti veliteľstva VVO k inému veliteľskému stupňu. Celkom bolo na teritóriu VVO uvoľnených 22 posádok.

Do podriadenosti veliteľstva VVO bola prevedená 13. tanková divízia. Jej oficiálny názov bol „Kyjevsko-dukelsko-ostrovská československo-sovietskeho priateľstva“. Divízia bola pôvodne dislokovaná v blízkosti Prahy a podľa nadriadených veliteľských stupňov práve tento fakt okrem iného spôsobil možnosť udržiavania „...veľmi intenzívnych kontaktov s rôznymi progresívnymi inštitúciami...“. V rámci ČSLA hodnotili divíziu ako najviac postihnutú „...myšlienkami pravicového oportunistu a revizionizmu...“ a „...morálno-politický stav bol natoľko rozložený, že už - z tohto hľadiska - bola divízia nebojaschopná...“.

V divízii dochádzalo k veľmi častým a pomerne rozsiahlym personálnym zmenám. V priebehu rokov 1967 a 1968 sa zloženie dôstojníkov štábu divízie obmenilo v 85 % a v podriadených útvaroch viac ako v 90 %. Jedným z dôsledkov redislokovania divízie na územie Slovenska bolo výrazné zvýšenie percento odchodu dôstojníkov a práporčíkov. Je ho možné vyjadriť celkovým počtom 261 vojakov z povolania (žiadost' o premiestnenie si podalo 303 dôstojníkov a 100 práporčíkov – pozn. autora).

Generálny štáb ČSLA a ministerstvo pre národohospodárske plánovanie vyčíslili celkové finančné náklady spojené s redislokáciou v roku 1968 na 1 miliardu až 1 miliardu 500 miliónov korún. Výdavky vyčlenené na redislokáciu útvarov a na úpravy objektov podľa požiadaviek veliteľstva sovietskych intervenčných vojsk vyplývajúce z realizovania zmluvy zo 16. októbra 1968 „o dočasnom pobyte sovietskych vojsk v ČSSR...“ boli zahrnuté v rozpočte armády na rok 1969 (podľa údajov 12. schôdze branno-bezpečnostného výboru Národného zhromaždenia ČSSR zo dňa 3. decembra 1968 predstavoval objem celkového rozpočtu ČSLA 15 miliárd 805 miliónov korún – pozn. autora).

Sovietske intervenčné vojská v celkovom počte päť divízií boli dislokované v 33 posádkach, na štyroch letiskách. Vojenská technika a iný rozličný vojenský materiál boli umiestnené v posádkach, v 19 špeciálnych skladoch a v šiestich skladoch pohonných hmôt. Podľa informácií veliteľských orgánov, ktoré uvádza J. Madry, „...mali vojská Varšavskej zmluvy po trvalom umiestnení sovietskych zväzkov (divízií – pozn. autora) na československom území celkove v strednej Európe 46 divízií proti 29 divíziám vojsk NATO...“.

Prítomnosť intervenčných vojsk zvyšovala napätie najmä v oblastiach ich vysokej koncentrácie. Zaznamenávané boli rôzne konflikty s miestnym obyvateľstvom. Protestné demonštrácie a iné formy prejavu nesúhlasu s vojenskou intervenciou a následným obsadením územia boli vždy eliminované.

V jesenných mesiacoch roku 1968 postupne odchádzali z územia Slovenska maďarské intervenčné jednotky. Uznesenie Maďarskej revolučnej robotnícko-roľníckej vlády č. 3339/1968 konštatovalo, „...že v záujme obrany veci socializmu maďarské vojská dislokované na území Československa spolu so spojeneckými armádami splnili svoje internacionálne poslanie...“. Na základe uznesenia č. 3339/1968 zo dňa 17. októbra 1968, ktoré podpísal J. Fock bolo v bode 3) pod písmenom a) ministrovi obrany nariadené rozkazom stiahnuť jednotky 8. msd z územia Československa, zorganizovať „...slávnostné privítanie vojsk, zabezpečiť potrebný rozsah publicity, predložiť návrhy na vyznamenanie, resp. prijať opatrenie vo vlastnej kompetencii na ocenenie vynikajúcich zásluh v rôznych formách...“.

Počas odsunu časti intervenčných vojsk Varšavskej zmluvy z územia ČSSR prebiehala dislokácia útvarov a zariadení piatich divízií sovietskej okupačnej armády. Vojenská intervencia do ČSSR a následná dislokácia elitných sovietskych divízií zmenili strategickú situáciu.

Strategicko-operačný smer Praha – Dijon a opačne, ale i teritórium ČSSR nadobudli novú strategickú dimenziu. Sovietska mocenská špička už mohla reálne rátať s potenciálnym využitím tohto územia na rozmiestnenie taktických jadrových prostriedkov. V konečnom dôsledku to mohlo viesť k získaniu strategickú prevahy.

Sovietska vojensko-strategická koncepcia prekvapivého začatia raketovej jadrovej vojny rákala s variantom vytvorenia vysoko bojaschopného, mobilného prvého sledu vojsk Varšavskej zmluvy v stredoeurópskom priestore. Jeho úlohou bolo pozemnými operáciami viesť a udržiavať rýchle útočné tempo. K dispozícii boli vyčlenené sovietske vojská dislokované na území NDR, ČSSR a divízie 1. a 4. armády ČSLA.

POZNÁMKY

Dislokovanie časti sovietskych vojsk na územie Slovenska vytváralo optimálne podmienky na prípadnú vojenskú agresiu priestorom južného strategicko-operačného smeru, t. j. cez územie Rakúska západným smerom (ešte pred okupáciou ČSSR bola v Maďarsku dislokovaná Južná skupina sovietskych vojsk – pozn. autora).

2.4 Sovietske vojská na území Slovenska a ich postupný odchod

Ako prvé začali odchádzať divízie tzv. prvého strategického sledu. Tieto sa vracali späť do bývalej NDR, Poľska a Maďarska. Ku dňu 4. novembu 1968 odišlo z územia ČSSR 25 sovietskych divízií a ostatné divízie a útvary štátov Varšavskej zmluvy, ktoré sa zúčastnili na vojenskej intervencii proti ČSSR.

Na základe Zmluvy medzi ČSSR a ZSSR (16. októbra 1968) zostalo na území ČSSR päť divízií pozemného vojska a jedna letecká divízia. Boli to zväzky tzv. druhého strategického sledu. Zmluva umožňovala vytvoriť na území ČSSR operačné zoskupenie v počte 75 000 osôb. Bola vytvorená Stredná skupina sovietskych vojsk: 15. gardová tanková divízia, 31. tanková divízia, 30. gardová motostrelecká divízia, 18. gardová motostrelecká divízia, 48. motostrelecká divízia a 131. letecká divízia.

Rekognoskácia posádok sa podľa požiadaviek predstaviteľov ZSSR uskutočnila v dňoch 19. a 20. septembra 1968. Vláda ČSSR prerokovala správu redislokačnej komisie 25. septembra 1968 a následne aj Predsedníctvo ÚV KSČ (27. septembra 1968).

Už rokovania v Moskve (23. – 26. augusta 1968) riešili aj otázku dislokácie časti sovietskych vojsk na území ČSSR. Nakoniec túto podmienku zakotvil aj Moskovský protokol (niekedy je uvádzaný pod názvom Moskovská dohoda – pozn. autora) v odseku č. 5 („pobyť“ týchto vojsk bol formulovaný ako dočasný – pozn. autora).

Dôležitou bola porada delegácií ČSSR a ZSSR v Mukačeve (16. – 17. septembra 1968). Delegácie viedli ministri obrany M. Dzúr a A. A. Grečko. Sovietska delegácia kategoricky odmietla prvý variant, ktorý vypracovala Operatívna skupina ústredných orgánov pri predsedníctve vlády ČSSR na čele s podpredsedom vlády F. Hamouzom (vojenskú problematiku riešila vojenská podskupina na čele s nám. ministra národnej obrany generálmajorom A. Muchom – pozn. autora).

Po rokovaní tzv. varšavskej päťky (27. septembra 1968 v moskovskom Kremli) sovietska strana predložila nový projekt zmluvy o pobyte vojsk. Tento variant bol v porovnaní s pôvodnými Grečkovými požiadavkami z Mukačeva miernejší a približoval sa prvotnému návrhu delegácie ČSSR.

Vytvoriť podmienky pre dislokovanie časti sovietskych vojsk podľa nového variantu znamenalo v mimoriadne krátkom časovom období redislokaovať a reorganizovať časť ČSLA.

Člen Komisie vlády ČSFR pre analýzu historických udalostí 1967 – 1970 V. Paulík na základe rozhovoru s generálom V. Picekom (vtedajší zástupca náčelníka operačnej správy GŠ ČSLA – pozn. autora) uvádza, že generál K. Rusov požiadal generála V. Piceka o vypracovanie projektu dislokovania sovietskych intervenčných vojsk pozdĺž severných hraníc Čiech a na severnej Morave.

Delegácie, ktoré viedli ministri obrany M. Dzúr a A. A. Grečko sa dohodli na nasledovných priestoroch, do ktorých plánovali dislokovať časť sovietskych vojsk:

- a) pre pozemné vojsko – severne od Prahy, severovýchodne od Pardubíc, severozápadne od Ostravy, v Olomouci a na strednom Slovensku;
- b) pre letecké sily – Hradčany, Milovice, Olomouc a Sliač;
- c) pre logistiku – sklady PHM a vojenská nemocnica.

Jedným z argumentov, ktorým vláda operovala bol rozkaz generála Pavlovského vzťahujúci sa na všetky jednotky Varšavskej zmluvy na území ČSSR. Okrem iného rozkaz nariadil: „...opustiť priestory, kde sú dislokované československé vojská... malé mestá úplne opustiť a rozmiestniť sa mimo nich... upustiť od blokovania straníckych a štátnych orgánov... neblokovať banky a umožniť im normálnu činnosť...“.

G. Husák počas rozhovorov s J. Kádnárom v dňoch 15. – 16. mája 1969 uviedol, že o problematike prítomnosti sovietskych vojsk diskutoval s L. I. Brežnevom. Záver spočíval v politickej zhode Husáka a Brežneva v „...otázke pobytu sovietskych vojsk v Československu... vojenské aspekty mali byť prerokované s maršalom Grečkom...“. Redislokácia intervenčných vojsk do „...československo-západonemeckej zóny...“ mala okrem iného verejnosti „...vyjasniť skutočnú príčinu pobytu sovietskych jednotiek...“.

Celkom sa to vzťahovalo na 100 útvarov, štábov, ústavov a logistických zariadení. Konkrétne išlo o takmer 30 000 vojakov (z nich 4 500 vojakov z povolania – pozn. autora) v 32 posádkach a štyroch letiskách. Vtedajšie normy uvádzali, že plánovanie a realizácia takých rozsiahlych opatrení by trvala v normálnych podmienkach asi až dva roky. Uvoľnenie posádok muselo byť ukončené do 15. októbra 1968. Samotná realizácia teda trvala asi jeden mesiac.

Na území Slovenska bola dislokovaná 30. gardová Irkutsko-Pinská divízia (na území Čiech to boli štyri divízie a Veliteľstvo Strednej skupiny vojsk – pozn. autora). Veliteľstvo divízie bolo v meste Zvolen. Ďalšie miesta dislokácie boli: Zvolen (vrtuľníkový pluk 31. zmiešanej leteckej divízie Milovice), Rožňava (126. gardový delostrelecký pluk), Komárno (166. gardový msp), Jelšava (164. gardový motostrelecký pluk), Ružomberok (168. gardový msp), Oremov Laz – VVP Lešť (30. tankový pluk, 144. protiletadlový raketový pluk), Riečky – VVP Lešť (75. samostatný tankový prápor, 20. prieskumný prápor), Štúrovo (205. protitankový oddiel, 63. ženijný pluk). Ďalšie menšie vojenské útvary boli dislokované v iných posádkach ako napríklad Nové Zámky, Rimavská Sobota, Malacky, Nemšová, Vrútky, Nové Mesto nad Váhom a Bratislava.

V ČSSR (neskôr ČSFR – pozn. autora) bola dislokovaná Stredná skupina vojsk (na základe vyššie uvedenej zmluvy zo 16. októbra 1968). Dislokovaných bolo celkom 73 500 vojakov, 39 000 rodinných príslušníkov, 1 220 tankov, 2 500 bojových vozidiel pechoty, 175 vrtuľníkov a 105 lietadiel.

Odsun začal už pred tzv. nežnou revolúciou a súvisel s procesom sťahovania sovietskych vojsk z Európy (podľa rozhodnutia sovietskeho mocenského centra zo dňa 7. decembra 1988 – pozn. autora). Z územia ČSFR bol odsun realizovaný na základe

POZNÁMKY

zmluvy zo dňa 26. februára 1990 (podpísaná bola na úrovni ministrov zahraničných vecí v Moskve). Uskutočnilo sa celkom 925 transportov. Posledný bol monitorovaný dňa 21. júna 1991. Veliteľ generál Vorobjov odletel dňa 27. júna 1991. 30. gardová Irkutsko-Pinská divízia bola z územia Slovenska odsunutá až v tretej etape, a to v júni 1991.

Odsun sovietskych vojsk koordinovala a zabezpečovala Správa pre zabezpečenie odsunu sovietskych vojsk. Bola vytvorená pri Ministerstve národnej obrany. Náčelníkom bol generálmajor S. Naďovič (predtým pôsobil vo funkcii Z NŠ VVO – pozn. autora). Odsun trval 16 mesiacov.

Podľa údajov generálmajora S. Naďoviča bolo na území Slovenska v danej dobe dislokovaných 10 247 vojakov, 5 075 rodinných príslušníkov, 254 tankov a 54 bojových vrtuľníkov. Odhaduje sa, že to bola asi 1/7 bojových síl Strednej skupiny sovietskych vojsk.

3 ZÁVER

Pokus o reformu systému sovietskeho typu a jeho násilné prerušenie vojenskou intervenciou 21. augusta 1968 patrí medzi kľúčové historické udalosti európskeho významu.

Augustová vojenská intervencia bola z hľadiska vnútorného vývoja tzv. východného bloku jedným z jeho kľúčových momentov. Tomu zodpovedá obrovský záujem nielen historikov, politológov, sociológov, politikov, ale aj laickej verejnosti.

Demokratická subverzia celého procesu pokusu o reformu sa prejavila aj v silových zložkách. Možnosť nenásilnej transformácie komunistického režimu mala veľa priaznivcov (stúpenčov) nielen na všetkých úrovniach armádneho organizmu, ale aj v ďalších prvkoch bezpečnostného systému, zvlášť v spravodajskej komunite (v civilnej a vojenskej časti).

Rok 1989 vytvoril aj priestor pre politickú inštrumentalizáciu a argumentatívne skraty v hodnotení nielen pokusu o reformu v roku 1968, ale aj obdobia jeho násilného prerušenia následnej tzv. normalizácie.

Na druhej strane precenenie niektorých historických faktov môže byť nebezpečné. Najmä, keď sú necitlivo alebo zámerne vytrhávané z konkrétneho historického kontextu.

Neúspešný pokus o reformu sovietskeho typu a následná obnova konzervatívneho sovietskeho typu boli súčasťou viacerých kríz a povstaní v krajinách tzv. východného bloku. Na rozdiel od ostatných pokusov spočívalo špecifikum v tom, že to bol „zhora“ riadený pokus o reformu nenásilnou cestou. Tlakom „zhora“ začala aj tzv. normalizácia. Tento tlak bol navyše zvyšovaný požiadavkami sovietskeho mocenského centra a participujúcich satelitov.

Pre pochopenie logiky tzv. normalizácie je dôležitý aspekt vonkajšieho tlaku, ktorý začína už v období pokusu o reformu. Fundamentálna kritika tzv. Varšavskej päťky sa začala stupňovať už vo februári 1968 (tzv. ranná fáza reformného procesu). Dráž-

ďanská schôdzka (marec 1968) ho už označila za kontrarevolúciu. Argumenty z tohto obdobia totiž rezonujú aj v počiatkoch tzv. normalizácie československej spoločnosti. Je to dôležité najmä z hľadiska straníckych čistiek nielen v spoločnosti, ale zvlášť v jednotlivých prvkoch bezpečnostného systému.

Od mája 1968 už štáty tzv. Varšavskej päťky začali intenzívne stupňovať plánovitú a koncentrovanú stratégiu obnovy (proces postupného „reštaurovania“) konzervatívneho sovietskeho typu v československých podmienkach.

Sovietske mocenské centrum hodnotilo reformný proces ako vážnu bezpečnostnú hrozbu voči základom celého systému. Súčasne konštatovalo aj ohrozenie elementárnych bezpečnostných záujmov Varšavskej zmluvy. Tieto tézy boli v období tzv. normalizácie často zneužívané v procese tzv. čistiek v celej československej spoločnosti. Cieleny eskalačný tlak z rôznych úrovní zvyšoval napätie v celej spoločnosti.

Ideologicky motivované ataky neprestávali ani po 21. auguste 1968. Špecificky sa prejavovali aj v silových zložkách. Tzv. zastrašovacia diplomacia kombinovaná s konšpiráciami stále pokračovala. V hrubých obrysoch bola naznačená už skôr, a to v uznesení Ústredného výboru Komunistickej strany Sovietskeho zväzu z apríla 1968. Téza, že nie je možné dopustiť, aby Československo opustilo spoločenstvo socialistických štátov bola po vojenskej intervencii nutne modifikovaná.

V apríli 1968 to bol závažný varovný (výstražný) indikátor prípravy krajného (silového) variantu. Po 21. auguste 1968 bolo už nevyhnutné vytvoriť garancie, aby sa takýto pokus nezopakoval. Opäť sa opieral o komponenty, ktoré mali zlikvidovať zvyšky tzv. progresívnych síl. Bola to politika *fait accompli* (tzv. prevalcovania) a vytvorenia podmienok reštaurovania byrokraticko-centralistického systému a faktickej straty suverenity.

Eskalačná politika sovietskeho mocenského centra vychádzala z variantu vojenskej intervencie. Táto mala vytvoriť podmienky pre nastolenie konzervatívneho sovietskeho typu. Občiansky a inštitucionálny odpor v ČSSR bol scenárom, ktorý býva označovaný v modernej scenáristike ako extrémny scenár, ktorý bol najmenej očakávaný.

Z hľadiska pochopenia taktiky tzv. normalizácie v počiatočnom období je dôležitý fakt, že politický cieľ nebol spočiatku dosiahnutý a zámer podľa vypracovaného najpravdepodobnejšieho scenára zlyhal. Bolo nutné presadiť pôvodný cieľ inými formami. Bol to scenár tzv. normalizácie, ktorého nátlaková taktika bola legalizovaná Moskovským protokolom (27. august 1968). Táto nátlaková politická taktika sovietskeho mocenského centra bola modifikovaná v jednotlivých fázach až do pádu režimu. Práve tento režim jej dal špecifický charakter a obsah.

Samotný proces počiatkov tzv. normalizácie bol vymedzený obdobím rokov 1968 (21. augusta 1968) – 1971. Súvisel s obnovou postavenia KSČ v spoločnosti a opätovným návratom moci do rúk konzervatívco.

Obvykle je pojem tzv. normalizácie spájaný s obdobím rokov 1968 až 1989. Najčastejšie je samotný začiatok tzv. normalizácie spájaný s Moskovským protokolom, pretože je v ňom definovaný pojem „normalizácia“.

POZNÁMKY

Problém však spočíva v tom, že každá strana si ho vysvetľovala inak. Ak chcel A. Dubček a jeho skupina dokázať i keď len podmienenú ochotu hájiť sovietske záujmy, musel sa aspoň sčasti spojiť so silami, ktoré sa usilovali o zachovanie (neskôr obnovu, resp. reštaurovanie) systému sovietskeho typu. K tomuto sa tzv. Dubčekova skupina zaviazala podpisom Moskovského protokolu. Z tohto dôvodu je potrebné hovoriť aj o „dubčekovej fáze“ tzv. normalizácie. Spočívala v tom, že pripravila základné podmienky pre úspešnú ofenzívu tzv. normalizátorov. Politika tzv. Dubčekovej skupiny totiž vyradila z politického diania sily, ktoré boli ešte stále schopné vytvoriť protipól sovietskym snahám a tzv. normalizátorom.

Dubčekova vízia „reformy bez excesov“ skrachovala. Variant vytvorenia organizovaného „tlaku zdola“ bol však eliminovaný práve Dubčekovou skupinou. Pre sovietske mocenské centrum bol v určitej optimálnej fáze nahraditeľným (jeseň 1969).

Proces tzv. normalizácie v slovenskej spoločnosti bol v porovnaní s českými krajinami a na Morave miernejší a menej konfrontačný. V Čechách a na Morave režim presadil celoplošný charakter represíí. Naopak na Slovensku to boli prevažne represie zamerané proti jednotlivcom.

Iný priebeh bol v rámci VVO, pretože sa jednalo o prvok armádneho organizmu. Ostrý kurz bol presadený až po rozhodnutí Predsedníctva Ústredného výboru KSČ. Percento osôb postihnutých represiami režimu bolo niekoľkonásobne väčšie (najmä vylúčení z KSČ).

V tomto kontexte je potrebné zdôrazniť fakt, že špecifikom bola armáda, pretože mala byť opäť stabilizačným pilierom novej moci. Najmä Hlavná politická správa (HPS) ČSLA vyvíjala tlak na zvýšenie počtu vylúčených z KSČ. Vedenie HPS požadovalo, aby bola dosiahnutá úroveň 30 % vylúčených z KSČ. Rovnaké percento požadoval aj bývalý náčelník Generálneho štábu ČSLA generálplukovník O. Rytíř. Represie boli často zahmlené obľúbeným dobovým sloganom o „kádrovej konsolidácii“.

Tzv. normalizácia bola v podmienkach ČSSR špecifickým variantom obnovy režimu sovietskeho typu. Tento proces prebiehal pod tlakom sovietskeho mocenského centra, ktoré určilo aj atribúty (charakteristiky) tohto modelu. Už počiatková fáza bola spojená s rýchlou a razantnou obnovou plnej kontroly KSČ nad všetkými oblasťami spoločnosti.

Proces tzv. normalizácie v armáde bol súčasťou celospoločenského procesu násilnej obnovy neostalinského totalitného režimu brežnevovského typu.

Normalizačný mechanizmus, resp. techniky moci, ktoré boli aplikované v silových zložkách boli jedinečné a výnimočné. V jednotlivých druhoch silových zložiek mali svoje špecifiká. Metódy ako dosiahnuť cieľový stav boli takmer identické s obdobím 50-tych rokov minulého storočia. Boli však modifikované podľa konkrétnej reality a tlaku sovietskeho mocenského centra.

Z hľadiska historického vývoja armády a iných silových zložiek je obdobie začiatku tzv. normalizácie jedným z najdynamickejších a mimoriadne dramatických období, pretože dobový režim nevyhnutne potreboval vybudovať spoľahlivú armádu, a to aj za cenu represíí a „čistiek“ v jej radoch.

Mocenské centrum požadovalo vytvoriť nové podmienky pre priamy vplyv KSČ a vytvorenie piliera moci. Šlo o zámer aplikovať myšlienky IX. zjazdu KSČ v nových podmienkach. Ich úspešná modifikácia vytvorila optimálne podmienky na zakonzervovanie režimu aj v armádných podmienkach.

Súčasne tento mocenský pilier musel presadzovať aj sovietsky vplyv. Došlo k petrifikácii sovietskych skúseností vo všetkých oblastiach výstavby armády (napríklad sovietska vojenská veda, stratégia, operačné umenie, zbrane a bojová technika – pozn. autora). Sovietske mocenské centrum vnímalo tzv. maďarské udalosti v roku 1956 ako modelový prípad, ktorý sa už nesmel zopakovať. Z tohto dôvodu bolo z pohľadu sovietskeho mocenského centra nevyhnutné „normalizovať“ armádu.

Špecifikum armády spočívalo v tom, že aj napriek Moskovskému protokolu zostávala lojálna Dubčekovmu reformistickému krídlu, a to vrátane väčšiny jej veliteľských a straníckopolitických špičiek. Napriek tlaku sovietskeho centra moci, väčšina príslušníkov armády zostala lojálna tomuto krídlu.

Očakávaný zásadný obrat nenastal ani v prvých mesiacoch roku 1969. Očakávaný a požadovaný obrat (zo strany sovietskeho vedenia – pozn. autora) nastal až na prelome marca a apríla. Sovietskemu vedeniu sa podarilo dosiahnuť rozhodujúcu zmenu v politickej sfére spoločnosti. Spúšťacím mechanizmom boli tzv. hokejové udalosti.

Ďalšie špecifikum, ktoré sa negatívne prejavilo práve po podpise Moskovského protokolu bolo heterogénne zloženie armády (viacvrstvové). V niektorých vrstvách armády totiž začínali byť zaznamenávané prvé varovné indikátory kolísania a postupného požadovania nutnosti plnenia Moskovského protokolu a rázneho boja proti „extrémnym silám“. V tomto období to boli tí príslušníci armády, ktorí zotrvali na platforme „pojanuárovej“ politiky a XIV. tzv. Vysočanského zjazdu KSČ.

Zásadným indikátorom potenciálneho obratu je formulovanie nového kurzu vedenia ČSLA na veliteľskom zhromaždení v Prahe (1. septembra 1968). Podstata tohto obratu nespočívala len v plnení Moskovského protokolu, ale aj v postoji k intervenčným vojskám. Pasívnu rezistenciu nahradila úloha poskytovať týmto vojskám pomoc.

Samotný proces tzv. normalizácie armády začal uznesením Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 7. januára 1969 o jednotnom riadení straníckopolitickej práce v armáde. Bol to začiatok obnovy tradičného sovietskeho modelu stranického riadenia armády a návratu do obdobia približne začiatku 60-tych rokov minulého storočia.

Tzv. normalizácia bola v mnohých smeroch značne odlišná od ostatných krajín sovietskeho bloku. V systémoch sovietskeho typu je totiž vždy podstatným znakom rozpor medzi vnucovaným, resp. oficiálnym chápaním politiky a jej skutočným chápaním v spoločnosti.

V bývalej ČSSR bol vytvorený stav, kedy schizofrénia sociálneho vedomia nebola ničím tlmená. V spoločnosti existoval typický a v dlhodobom časovom horizonte skrytý konflikt. Husákovovo vedenie sa snažilo tento konflikt neustále tľmiť a zastierať jeho existenciu. Proces tzv. normalizácie vytvoril v československých podmienkach typický produkt atmosféry trvalého a trvalo skrývaného napätia.

POZNÁMKY

Pojem „normalizácia“ nemá doposiaľ žiadnu oficiálnu definíciu. Bol súčasťou straníckeho žargónu éry Brežnevovho vedenia (bol použitý pri formulovaní Moskovského protokolu). Reštaurovanie sociálno-politického systému sovietskeho typu býva oficiálne eufemisticky nazývané „normalizácia pomerov“. Tento proces bol v počiatkovej fáze vnútený už samotnou vojenskou intervenciou. Chybné by bolo chápať, že reštaurovanie vyššie uvedeného modelu uskutočnil sovietsky mocenský aparát. Naopak celý proces bol uskutočnený vnútropolitickými silami v súčinnosti so sovietskym mocenským aparátom. Tzv. normalizácia zo sovietskeho hľadiska znamenala zrušenie a potlačenie všetkého, čo k tomuto stavu viedlo. Znamenala obnovenie a mocenskú podporu všetkému, čo zaistovalo sovietsku hegemoniu. V období pred vojenskou intervenciou v auguste 1968 bol frekventovaný termín „konsolidácia“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAKA, I. - MASKALÍK, A.- MEDVECKÝ, M. - MINAŘÍK, P.: *Vojenské dejiny Slovenska, VII. zväzok (1968 – 1992)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2016. 365 s. ISBN 978-80-89169-34-4.
- BENČÍK, A.: *Operace „Dunaj“ : Vojáci a Pražské jaro 1968*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 266 s. ISBN 80-85270-33-1.
- BENČÍK, A.: *Rekviem za Pražské jaro*. Třebíč : Tempo, 1998. 269 s. ISBN 80-238-2192-X.
- BENČÍK, A. - PECKA, J.: *Varšavská čtyřka proti Československu 1968*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. 164 s.
- BENČÍK, A. - NAVRÁTIL, J. - PAULÍK, J.: *Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970 : Vojenská varianta řešení čs. krize (1967 – 1968)*. Brno : Doplněk, 1996. 362 s. ISBN 80-85765-84-5.
- HANZLÍK, F.: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc*. Praha : Themis, 2003. 360 s. ISBN 80-7312-028-3.
- CHRISTOPHER, A. - MITROCHIN, V.: *Neznámé špionážní operace KGB*. Praha : Academia, 2001. 696 s. ISBN 80-200-0810-1.
- MLYNÁŘ, Z.: *Mráz přichází z Kremlu*. Praha : Mladá Fronta, 1990. 283 s.
- PAUER, J.: *Praha 1968 : Vpád Varšavské smlouvy. Pozadí, plánování, provedení*. Praha : Argo, 2004. 360 s. ISBN 80-7203-558-4.
- POVOLNÝ, D.: *Vojenské řešení Pražského jara : 1. invaze armád Varšavské smlouvy*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky, 2008. 167 s. ISBN 978-80-7278-470-7.
- PŮČÍK, M.: *Rok 1968 a armáda na Slovensku – súvislosti a dôsledky*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1999. 117 s. ISBN 80-88842-23-9.
- ŠTAIGL, J. - ŠTEFANSKÝ, M.: *Vojenské dejiny Slovenska, VI. zväzok (1945 – 1968)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2007. 351 s. ISBN 978-80-89169-10-8.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE**POZNÁMKY**

1. Vojensko-strategické aspekty postavenia bývalej ČSSR v stredoeurópskom priestore do augusta 1968.
2. Úloha ČSLA vo Varšavskej zmluve. Špecifiká Východného vojenského okruhu.
3. Vojenská intervencia v auguste 1968 (obsadenie územia Slovenska) – variant riešenia tzv. česko-slovenského problému.
4. Dôsledky vojenskej intervencie.
5. Zmluva o „dočasnom“ pobyte sovietskych vojsk a ich odsun z územia Slovenska.

100. VÝROČIE VZNIKU ČESKOSLOVENSKA

Mgr. Adrián **SIPKO**, PhD.

ÚVOD

Pred 100 rokmi vznikol spoločný štát Čechov a Slovákov – Československá republika. Toto spojenie dvoch historicky a kultúrne blízkyh národov znamenalo pre Slovensko veľký míľnik v procese jeho národnej emancipácie. Slovensko po prvýkrát v histórii získalo svoje jasné hranice a príležitosť slobodne budovať svoje kultúrne a vzdelanostné inštitúcie. Cesta k vzniku nového štátneho útvaru a jeho etablovaníu však nebola jednoduchá.

1 POLITICKÁ A EKONOMICKÁ SITUÁCIA NA SLOVENSKU ZAČIATKOM 20. STOROČIA

Posledná tretina 19. storočia znamenala pre Slovensko modernizáciu, priemyselný rozvoj, preľudnenosť vidieka a zároveň zostrený maďarizačný tlak. Rýchlym tempom sa budovala železničná sieť, zakladali sa továrne a nové podniky. Na Slovensku dominoval banský, hutnícky, drevársky, textilný a potravinársky priemysel. Na spracovanie domácej produkcie vznikali parné mlyny, píly, papierne, na slovenskom juhu sa budovali veľké cukrovary. Slovensko zostalo hlavným producentom železa pre celé Uhorsko. Väčšina koľajníc pre uhorské železnice bola vyrobená v Podbrezovej. Koncom 19. storočia vznikla v Žiline moderná továreň na spracovanie celulózy a v Ružomberku vznikla najväčšia textilná továreň v Uhorsku s 5 000 zamestnancami. V Bratislave postavili rafinériu na spracovanie ropy (Apollo) a veľký chemický podnik (Dynamit-Nobel). Nemaďarský, teda aj slovenský kapitál, sa na tomto rozvoji priemyslu podieľal však len veľmi skromne. Na prvé stupne spoločenského rebríčka sa postupne dostala podnikateľská vrstva tvorená továrnikmi a finančníkmi nešľachtického pôvodu. Z vysokej šľachty sa stali veľkostatkári.

Modernizovali sa slovenské mestá. Budovali sa vodovody a kanalizácia, elektrická a telefónna sieť. V Bratislave a Košiciach už koncom 19. storočia premávali električky a neskôr aj trolejbusy. Najbohatšia vrstva si zhruba od roku 1900 vymieňa kočiare za autá, stredná vrstva si mohla dovoliť bicykle.

V tomto období priemyselného rozvoja sa maďarská politická elita usilovala o vytvorenie silného a centralizovaného uhorského štátu a jednotného uhorského národa. Na národné hnutia nemaďarských národností sa pozerala ako na faktor prekážajúci modernizácii a snažila sa ich eliminovať. Uhorský parlament už v roku 1868 zákonom vyhlásil existenciu jednotného uhorského národa. Následne boli zrušené tri slovenské gymnáziá (1874) a Matica slovenská (1875). Na Slovensku tak do roku 1918 prestali existovať slovenské stredné školy. Postupne sa znížil aj počet slovenských ľudových (základných) škôl, kým počet maďarských škôl v hornouhorských

župách sa neustále zvyšoval. Vo všetkých školách sa veľký dôraz kládol na pestovanie uhorského vlastenectva.

POZNÁMKY

Obrázok 1: Rakúsko-Uhorsko v roku 1914

Úrady vo veľkých aj malých mestách obsadzovali Maďari. Maďarská administratíva zamietala žiadosti o povolenie čitateľských alebo vzdelávacích spolkov na slovenskom vidieku. Naopak na Slovensku sa masívne vydávala a distribuovala maďarská tlač. Maďarizovaná bola aj cirkev – katolícka a evanjelická. Na slovenské farnosti boli dosadzovaní maďarskí alebo maďarónski kňazi, slovenským veriacim sa kázalo po maďarsky. Samotní biskupi sa podieľali na maďarizačných aktivitách. Ak nejaký zo starších kňazov prejavil národné cítenie, bol obvinený z panslavizmu a svojho úradu bol pozbavený.

Na silnejšie pomadžarčenie Slovákov vznikla v Nitre v roku 1882 osobitná organizácia pod skratkou FEMKE. Zameriavala sa na výchovu mládeže vo „vlasteneckom“ duchu už od najranejšieho veku. Zakladala maďarské škôlky a premiestňovala slovenské deti do rodín v maďarských častiach Uhorska.

V týchto podmienkach sa národný politický život Slovákov sústredil okolo Slovenskej národnej strany, ktorá sídlila v Martine. Podarilo sa jej vybudovať Národný dom, kde vydávala Národné noviny. Kvôli tendenčnému volebnému zákonu a volebným machináciám sa Slovenskej národnej rade dlhodobo nedarilo uspieť vo voľbách do uhorského parlamentu. V roku 1884 Slovenská národná strana vyhlásila volebnú pasivitu na protest proti volebnému zákonu.

V podmienkach maďarizácie sa nádeje slovenských politikov upierali na zahraničie. Vytvorili sa tri hlavné politické prúdy. Slovenská národná strana (Viliam Paulíny-Tóth, Svätozár Hurban-Vajanský) sa orientovala na Ruskú monarchiu, od ktorej

POZNÁMKY

očakávala pomoc. Skupina združená okolo časopisu Hlas (Vavro Šrobár, Pavol Blaha) sa orientovala na osobu Tomáša G. Masaryka a spoluprácu s Čechmi. Tretím prúdom bola slovenská katolícka inteligencia združená okolo Ľudových novín (Andrej Hlinka, Anton Bielek).

Slovenský vidiek sa boril najmä s problémom preľudnenosti a s nedostatkom ornej pôdy. Počiatočným riešením tohto problému bolo sezónne sťahovanie sa Slovákov zo severu do južných uhorských oblastí, neskôr s dôsledkom trvalého usádzania sa v priemyselných oblastiach Uhorska alebo vystahovaní sa do USA. V priemyselných oblastiach sa vytvorila početná vrstva priemyselného robotníctva, kde dochádzalo k značnej asimilácii slovenského etnika. Robotníci pracujúci v ťažkých podmienkach bez akýchkoľvek sociálnych istôt sa združovali v robotníckych organizáciách, ktoré však boli celouhorské. Jednalo sa napríklad o Všeobecnú robotnícku stranu Uhorska (1880) alebo Sociálnodemokratickú stranu Uhorska (1890). Takto však ostávali mimo slovenského národného hnutia.

Obrázok 2: Slovenskí prisťahovalci na Ellis Island v New Yorku

Opačná situácia nastala v prípade vystahovalectva do USA. Do začiatku prvej svetovej vojny sa do Ameriky vystahovalo vyše 600 000 Slovákov, predovšetkým z východného Slovenska. Pracovali najmä ako robotníci v priemyselných oblastiach amerických štátov Pennsylvania, Ohio, New Jersey a New York. Ich zárobok bol šesť až osemkrát vyšší ako v Uhorsku, vďaka čomu posielaním peňazí svojim príbuzným výrazne pomáhali povzniesť chudobné oblasti Slovenska.

V USA sa tiež zoznámili s rovnoprávnosťou a volebným právom. Situácia v tejto oblasti bola neporovnateľná so situáciou v Uhorsku. Pokiaľ v priemyselných oblastiach Uhorska dochádzalo k odnárodňovaniu a asimilácii Slovákov, slovenskí vystahovalci v Amerike prejavili veľké národné uvedomenie. Zorganizovali sa do krajan-ských organizácií a vydávali slovenskú tlač. V roku 1893 namiesto doma zakázanej

Matice slovenskej americkí Slováci založili Maticu slovenskú v Amerike. Počet titulov slovenských novín a časopisov v USA niekoľkonásobne prevyšoval slovenskú tlač v Uhorsku. Americko-slovenské noviny Jednota a Slovák v Amerike mali po 30 000 predplatiteľov, zatiaľ čo v Uhorsku vydávané Slovenské noviny mali necelých 600. Prostredníctvom tlačeného slova a verejnej činnosti ostro kritizovali maďarizáciu a sociálnu politiku v Uhorsku. Z tohto dôvodu bol uhorskými vládnymi orgánmi dovoz slovenskej tlače z USA obmedzovaný. V roku 1907 sa v meste Cleveland jednotlivé slovenské krajanské organizácie zlúčili do Slovenskej ligy. Jej cieľom bola koordinácia všetkých kultúrnych a politických aktivít amerických Slovákov. Americkí Slováci sa tak stali významnou politickou silou a Slovenská liga veľmi prispela k neskoršiemu vytvoreniu spoločného štátu Čechov a Slovákov.

2 PRVÁ SVETOVÁ VOJNA A ZÁPAS ZA VZNIK ČESKOSLOVENSKA

Po zavraždení následníka rakúsko-uhorského trónu v Sarajeve v júni 1914 sa začala prvá svetová vojna. Trvala štyri roky a po jej ukončení sa politická situácia v strednej Európe výrazne zmenila. Rakúsko-Uhorsko vypovedalo vojnu Srbsku pre podozrenie, že atentát v Sarajeve bol riadený z Belehradu. Na stranu Srbska sa postavilo Rusko a mobilizovalo svoju armádu. Na stranu Rakúsko-Uhorska sa postavilo Nemecko a postupne ostané štáty. Vypuknutie vojny vyvolalo v Uhorsku vlnu vlasteneckého nadšenia. Na Slovensku sa toto nadšenie medzi maďarským a maďarónskym obyvateľstvom spojilo so šovinizmom. Usporadúvali sa sprievody a vykrikovali protislovenské heslá. Tieto maďarské demonštrácie často končili rozbíjaním okien na domoch známych slovenských činiteľov alebo ich inzultovaním rozvášneným davom. Prepukol hon na špiónov a slovenskí vlastenci boli bez príčiny väznení. Maďarská vláda vyhlásila štatárium. Zostrila sa cenzúra, niektoré slovenské noviny museli obmedziť svoj náklad, iné boli úplne zakázané. Slovenská politická a kultúrna reprezentácia bola preto opatrná a zdržanlivá. Nakoniec sa rozhodla vyhlásiť počas trvania vojny politickú pasivitu.

Medzi slovenskými ľuďmi nebola vojna proti slovanskému Srbsku a Rusku populárna. Naopak prejavovali sa obavy z vojnových dôsledkov a odpor proti jej nezmyselnosti. Toto cítenie slovenských ľudí najlepšie vyjadril básnik Pavol Országh-Hviezdoslav v ostrej protivojnovej básnickej skladbe Krvavé sonety, ktorú začal písať hneď na začiatku vojny. Celkovo v bojoch za cudzie záujmy padlo vyše 60 000 Slovákov a niekoľko desiatok tisíc sa vrátilo domov ako invalidi.

To čo Slováci nemohli prejaviť doma, otvorene prejavili v zahraničí. Slovenská liga v USA uverejnila 10. septembra 1914 Memorandum, v ktorom žiadala pre slovenský národ v Uhorsku samourčovací právo a úplnú samosprávu. Začalo sa však uvažovať aj o spojení Slovenska s Čechmi do spoločného štátu. Výrazným impulzom pre tieto úvahy bola masívna ofenzíva ruskej armády v Karpatoch, ktorej velil generál Alexej A. Brusilov. V polovici novembra 1914 prekročili ruské vojská karpatské hrebene a prenikli na územie východného Slovenska. Obsadili mesto Humenné a Bardejov. V Poľsku dobyli pevnosť Przemysl. Rakúsko-uhorskej armáde sa síce po-

POZNÁMKY

darilo na istý čas vytlačiť ruské vojská zo Slovenska, ale už začiatkom februára 1915 boli ruské vojská späť na Slovensku a obsadili mestá Svidník, Stropkov, Medzilaborce a Sninu. Súčasne sa cez Halič dostali ruské vojská až do Sliezska a blížili sa k Moravskej bráne. Predpokladalo sa, že bude nasledovať rýchle vniknutie ruských vojsk do uhorských nížin až po Budapešť a zároveň z Poľska cez Moravskú bránu na Moravu a do Čiech. Mnohí slovenskí politici, predovšetkým Vavro Šrobár, agitovali za privítanie ruských vojsk a následné vytvorenie česko-slovensko-poľského štátu alebo česko-slovenského štátu, dokonca sa vypracovávali aj mapy tohto budúceho spoločného štátu. Na takéto aktivity reagovala uhorská vláda zatýkaním.

Na úspechy ruských vojsk v Karpatoch reagoval aj profesor pražskej univerzity žijúci v exile v Londýne Tomáš Garrigue Masaryk. Pre britskú vládu vypracoval rozsiahle memorandum, ktoré nazval Independent Bohemia. Bol to plán vytvorenia spoločného československého štátu. Aj keď bol Masaryk demokrat a republikán v uvedených podmienkach rátať aj s možnosťou, že československý štát sa stane monarchiou, že na jej na čele bude stáť niekto z dynastie Romanovovcov. Britskú vládu sa pokúšal presvedčiť argumentom, že vytvorenie Československa a Juhoslávie je v záujme Spojencov, pretože takto vznikne slovanská bariéra, ktorá zabráni Nemecku prenikať v smere Istanbul a Bagdad, zabráni kolonizácii Balkánu a Malej Ázie. Maďarom zasa vznik Československa a Juhoslávie zabráni, aby sa stali poslušnou vysunutou baštou Berlína.

Projekt československého štátu podporili českí a slovenskí krajanovia v USA. Slovenská liga a České národní sdružení v USA podpísali 22. októbra 1915 Cleveland-skú dohodu. Dohoda požadovala vytvorenie česko-slovenského štátu, ktorý sa mal skladať z jednotlivých historických krajín – Čiech, Moravy, českého Sliezska a Slovenska. Štát mal byť federatívny na spôsob americkej federácie, Slovensko malo mať svoj vlastný snem, súdy a vlastnú vnútornú správu. Po Clevelandskej dohode plán československého štátu postupne podporili aj krajanské združenia v Rusku, Francúzsku a Švajčiarsku.

S touto podporou začal Masaryk okolo seba zhromažďovať všetky zahraničné odbojové skupiny. Vo februári 1916 vytvoril spolu s Milanom Rastislavom Štefánikom a Eduardom Benešom Československú národnú radu, ktorá sa stala hlavným organizačným centrom československého zahraničného odboja. Cieľom tohto odboja bolo aktívne a s vlastnou armádou vstúpiť do vojny proti centrálnym mocnostiam a agitáciou presvedčiť dohodových politikov, aby súhlasili s myšlienkou rozbitia Rakúsko-Uhorska a vytvorenia samostatného československého štátu.

Predovšetkým tohto cieľa sa ujal Slováč Milan Rastislav Štefánik, ktorý bol na túto úlohu aj najvhodnejší. Po štúdiách astronómie v Prahe, nemal možnosť uplatniť sa v Uhorsku, a preto v roku 1904 odišiel pracovať ako astronóm do Francúzska. Pred vypuknutím prvej svetovej vojny získal francúzske občianstvo a bol zmobilizovaný do francúzskej armády. Po absolvovaní leteckej školy sa stal vojenským letcom. Vo francúzskej armáde urobil závrtnú kariéru a dosiahol hodnosť generála. Ako francúzsky generál bol akceptovaný v dohodových štátoch a ako vysokému dôstojníkovi mu bolo blízke organizovanie vojska. Najlepšie podmienky na vytvorenie

československého vojska boli v USA a v Rusku. Keď sa generál Štefánik odobral do Ruska, zistil že medzi krajanmi existujú viaceré skupiny, ktorých názory na riešenie slovenskej otázky sa veľmi odlišujú. Niekoľko skupín, napríklad okolo profesora Jána Kvačalu, presadzovalo pripojenie Slovenska k Rusku. Enormným úsilím a húževnatosťou sa však Štefánikovi podarilo prekonať rozpory medzi krajanmi a získať ich pre ideu Československého štátu a podporu Československej národnej rady v Paríži. Túto podporu slovenskí krajanovia v Rusku vyhlásili 29. augusta 1916 Kyjevskou dohodou.

Obrázok 3: Generál M. R. Štefánik s predstaviteľmi amerických Slovákov vo Washingtone

Pre M. R. Štefánika potom nasledovali zložité rokovania s predstaviteľmi vlády Ruskej monarchie, predovšetkým na ministerstve vnútra. Až s pomocou francúzskeho generála Maurice Janina, ktorý bol vojenským pridelencom pri ruskom generálnom štábe sa Štefánikovi podarilo získať náklonnosť cára a ruských vysokých vojenských kruhov. Nepodarilo sa mu však získať súhlas, aby do československého vojska mohli okrem ruských občanov českej a slovenskej národnosti vstupovať aj vojenski zajatci rakúsko-uhorskej armády, ktorí boli Slováci alebo Česi.

Po abdikovaní cára Mikuláša II. a vytvorení demokratickej Dočasnej vlády dňa 23. marca 1917 súhlasili jej predstavitelia, že do samostatného československého vojska v Rusku sa môžu hlásiť aj vojnoví zajatci. Vzniklo tak početné a dobre vyzbrojené vojsko, ktoré dosiahlo počet 70 000 mužov, ktorí nastúpili do bojov proti rakúsko-uhorským a nemeckým jednotkám. Československé légie na seba upozornili najmä veľkým víťazstvom v bitke pri ukrajinskej dedine Zborov v júli 1917. V rámci Kerenského ofenzívy československá brigáda prerazila cez štyri línie pozícií

POZNÁMKY

rakúsko-uhorskej armády až do hĺbky piatich kilometrov a získala veľký počet zajatcov a vojnového materiálu.

Napriek angažovaniu a úspechom československých légii v Rusku podpora pre vznik budúceho Československa u dohodových mocností nebola jednoznačná. Keďže československá otázka bola spojená s otázkou juhoslovanskou, proti vzniku Československa sa otvorene vyjadrilo Taliansko. Taliansko nemalo záujem na vytvorení juhoslovanského štátu, pretože v ňom videlo posilnenie svojho konkurenta Srbska a vytvorenie nebezpečného protivníka v oblasti Jadranského mora. Štefánik bol preto nútený cestovať do Talianska, kde použil všetok svoj diplomatický talent a možnosti, aby nakoniec taliansky postoj zmenil. Taliani však boli proti vytvoreniu samostatných československých vojenských jednotiek zo svojich zajatcov českej a slovenskej národnosti, ktorých bolo v talianskych zajateckých táboroch pomerne veľa. Zmenu priniesli až porážky talianskych vojsk koncom roka 1917 pri Caporette a následné taliansko-juhoslovanské zblíženie. Štefánik túto priaznivú situáciu okamžite využil a v apríli 1918 podpísal s talianskym premiérom Orlandom zmluvu o vytvorení samostatnej československej armády. Československé légie boli zostavené predovšetkým z 10 000 českých a slovenských vojakov internovaných v zajateckom tábore v Padule a zapojili sa do bojov po boku Talianska.

Kritická situácia pre československé légie nastala v Rusku. Demokratická Dočasná vláda na čele s Georgiom Ľvovom nedokázala odstrániť vojnový chaos, kritickú situáciu v zásobovaní armády aj civilného obyvateľstva, hladom prejavujúcim sa v mestách a ignorovala masívne demonštrácie vojakov a robotníkov požadujúcich ukončenie vojny. Ako následok demonštrácií premiéra G. Ľvova vymenil vo funkcii Alexander Kerenskij. Ani táto zmena nezískala Dočasnej vláde dostatočnú podporu a bola zvrhnutá Októbrovou revolúciou na čele s Vladimírom I. Leninom. Leninova vláda uzavrela v marci 1918 s Nemeckom mier v Breste a odstúpila mu rozsiahle územia. Československé légie tak na území Ruska stratili nepriateľa. Rozhodlo sa, že československí vojaci budú presunutí na západoeurópsky front, kde podporia dohodové vojská. Nemecko chcelo tomuto presunu zabrániť. V ustanoveniach Brest-litovskej mierovej zmluvy preto Nemecko požadovalo, aby sovietska vláda odzbrojila všetky dohodové vojská na svojom území, teda aj československé. Pod týmto tlakom sa sovietska vláda pokúsila československé légie odzbrojiť. Medzi légiami a sovietskym vojskom sa začal boj. Československí legionári sa v krátkom čase zmocnili celej transsibírskej železničnej magistrály a kontrolovali významné spojenie ázijského Ruska s jeho európskou časťou. Následne obsadili prístav Vladivostok a postupne sa nalodovali. Transporty po dlhej trase okolo sveta prevážali legionárov do Talianskeho Terstu alebo Francúzska. Správy o bojovej morálke a úspechoch československého vojska sa dostali do celého sveta. Na základe ich úspechov dohodoví politici urobili záväzné vyhlásenia.

Československú národnú radu ako dočasnú vládu nového československého štátu a československé légie ako spojenecké vojsko prvá uznala vláda Francúzska 29. júna 1918, 9. augusta tak urobila aj britská vláda, 3. septembra USA a 3. októbra Taliansko.

Obrázok 4: Československí legionári postupujúci po Transsibírskej magistrále

Po uznaní Československej národnej rady bolo dôležité, aby sa k tejto novej vláde a k novému štátu prihlásili politickí reprezentanti v Čechách a na Slovensku. Rakúsko-uhorská propaganda intenzívne vykresľovala činnosť Československej národnej rady ako aktivity nelegitímnej skupiny dobrodruhov okolo T. G. Masaryka, ktorú doma nikto nepodporuje. Predstavitelia českého domáceho odboja preto v júli 1918 vytvorili v Prahe Národný výbor československý ako vrcholný orgán domáceho odboja a verejne sa prihlásili k Československej národnej rade. Predseda Českého zväzu František Staněk vystúpil začiatkom septembra v rakúskom ríšskom sneme, kde vyhlásil, že Česi sa už s Rakúskom rozišli a česká otázka sa bude riešiť na medzinárodnom fóre.

Kvôli zostrenému režimu v uhorskej časti monarchie bola možnosť verejného prihlásenia sa k Československu na Slovensku veľmi náročná. 1. mája 1918 sa v Liptovskom Sv. Mikuláši konala veľká robotnícka manifestácia, ktorá mala sociálne požiadavky a požiadavku na ukončenie vojny. Vystúpil na nej Vavro Šrobár, ktorý sa prihlásil k idei československého štátu. Vzápätí bol uhorskými úradmi uväznený. 19. októbra 1918 v uhorskom sneme vystúpil slovenský poslanec Ferdiš Juriga. Vo svojom prejave prerušovanom výkrikmi maďarských poslancov vyhlásil, že slovenský národ neuznáva uhorský parlament ako svojho zástupcu, keďže zo 400 poslancov v ňom majú Slováci len dvoch zástupcov. Skutočným zástupcom slovenského národa preto môže byť výlučne Slovenská národná rada.

18. októbra 1918 bola v USA Washingtonskou deklaráciou vyhlásená vôľa vytvoriť nezávislý československý štát. Táto deklarácia bola doručená Ministerstvu zahraničných vecí USA a uverejnená v tlači. V americkej tlači bola vydaná pod názvom „Vyhlásenie československej nezávislosti“. V Deklarácii sa uvádza, že vzniknutý československý štát bude demokratickou republikou založenou na všeobecnom hlasovanom práve. Štát zabezpečí úplnú slobodu svedomia, náboženstva, tlače a práva národnostných menšín.

POZNÁMKY

Koncom októbra sa v Ženeve stretli predstavitelia Národného výboru na čele s K. Kramárom s delegáciou zahraničného odboja na čele s E. Benešom a utvorili spolu československú vládu. Delegácie sa dohodli, že prezidentom novej republiky bude T. G. Masaryk, premiérom K. Kramář, ministrom zahraničia E. Beneš a ministrom obrany M. R. Štefánik. Keď sa táto správa dostala na verejnosť, pražský ľud oslavoval a vyšiel do ulíc. 28. októbra 1918 Národný výbor prevzal moc a prijal prvý zákon, ktorým bola vyhlásená Československá republika.

30. októbra 1918 bola zvolaná Slovenská národná strana na stretnutie s ostatnými politickými predstaviteľmi do Turčianskeho Sv. Martina. Na tomto zasadnutí sa z politických predstaviteľov ustanovila Slovenská národná rada. Slovenská národná strana vydala Deklaráciu slovenského národa, ktorou sa Slovensko oficiálne pripojilo k samostatnému Československému štátu.

O rok neskôr 8. mája 1919 Užhorodským memorandom vyhlásili predstavitelia bývalej rakúsko-uhorskej oblasti Podkarpatská Rus vôľu pripojiť sa k Československu. Karpatoruská centrálna národná rada vyslala za týmto účelom 23. mája 1919 do Prahy viac ako stočlennú delegáciu, ktorú prijal minister vnútra Antonín Švehla a prezident republiky T. G. Masaryk. Túto žiadosť o pripojenie schválili aj veľmoci. Dňa 10. septembra 1919 bola uzatvorená mierová zmluva v Saint-Germain-en-Laye, podľa ktorej sa Podkarpatská Rus stala súčasťou Československa ako autonómna oblasť. Autonómia však bola zavedená len formálne. Územie Podkarpatskej Rusi bolo pod priamou správou československého štátu. Za úradný a vyučovací jazyk na Podkarpatskej Rusi bola vyhlásená rusínčina.

3 ZRIADENIE ČESKOSLOVENSKEHO ŠTÁTU

Cesta od vyhlásenia Československa ku skutočnému prevzatiu moci na území Slovenska bola dlhá a zložitá. V Čechách prevzatie moci prebehlo pomerne hladko. Národný výbor v Prahe a iných českých mestách prebral moc jednoducho. Problémovými boli pohraničné oblasti Čiech a Moravy obývané nemeckým obyvateľstvom. Toto obyvateľstvo, ktoré malo za čias rakúsko-uhorskej monarchie privilegované postavenie sa odmietalo začleniť do Československa a stať sa národnostnou menšinou. Tieto oblasti boli po násilných stretoch obsadené československou armádou zloženou z legionárov a dobrovoľníkov.

Slovensko jasne prejavilo svoju vôľu oddeliť sa od Uhorska, nemalo však dost síl, aby samo prevzalo moc. Autori Martinskej deklarácie sa hneď po vyhlásení Československa rozišli po celom území Slovenska, aby obyvateľstvu vysvetlili novú situáciu a agitovali za nový štát. Za niekoľko dní vzniklo na Slovensku viac ako 350 národných výborov, vznikali tiež ozbrojené slovenské národné gardy. Proti národným výborom však stála celá uhorská administratíva, žandárstvo a vojsko. Štátni zamestnanci – maďarskí a maďarizovaní železničiar, poštári, učitelia, advokáti, kňazi, ďalej živnostníci, statkári a šľachta dávali najavo svoje nepriateľstvo voči československému štátu a počúvali iba príkazy z Budapešti.

V polovici novembra 1918 obsadilo maďarské vojsko Turčiansky Sv. Martin a internovalo predsedu Slovenskej národnej rady M. Dulu. Národná rada v Turčianskom Sv. Martine nemala dosť síl a mocenských prostriedkov, aby túto situáciu zvládla. Moc a vplyv začali prechádzať do rúk pražského Národného výboru a na československú vládu. Československí vojaci a četníci prenikli z Moravy na západné Slovensko až k Váhu. 7. decembra 1918 pražská vláda menovala V. Šrobára za ministra s plnou mocou pre správu Slovenska. 12. decembra sa V. Šrobár so svojimi referentmi usídlil v Žiline. Československé vojsko a skupiny dobrovoľníkov rýchlo obsadzovali územie Slovenska. 29. decembra boli obsadené Košice a 1. januára 1919 Prešporok. Na Slovensko boli zároveň presunuté dve divízie legionárov z Talianska, ktoré prispeli k prevahe československého štátu na Slovensku. 4. februára 1919 sa Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska sa presťahovalo zo Žiliny do Prešporka. Toto najväčšie mesto na území Slovenska a priemyselno-obchodné centrum na Dunaji bolo premenované na Bratislavu a stalo sa natrvalo hlavným mestom Slovenska.

Krvavé boje o Slovensko sa obnovili na jar 1919. 21. marca 1919 sa v Budapešti dostala k moci komunistická vláda na čele s Bélom Kunom ako súčasť vlny komunistických revolúcií v Európe vyvolaných Októbrovou revolúciou v Rusku. Maďarskí komunisti vyhlásili Maďarskú republiku rád, pričom ako jeden zo svojich cieľov si vytýčili obnovenie Uhorska v jeho pôvodných hraniciach. Maďarská Červená armáda vpadla na územie Podkarpatskej Rusi, Slovenska a severného Rumunska. Na Slovensku získavala na svoju stranu maďarské obyvateľstvo a svojimi príslubmi sa jej podarilo strhnúť aj časť slovenského obyvateľstva, najmä z robotníckeho prostredia. Obsadila dve tretiny vtedajšieho územia Slovenska a na východe prenikla skoro až k poľskej hranici, kde sa mala stretnúť so sovietskou Červenou armádou postupujúcou na západ. Počas týchto náročných bojov s maďarskou intervenciou sa letecky vracal z Talianska na Slovensko generál M. R. Štefánik, ktorý ako skúsený veliteľ a spoločensky uznávaná osobnosť mohol výrazne zasiahnuť do bojov. Jeho lietadlo sa však 4. mája 1919 pri Bratislave zrútilo a generál Štefánik tragicky zahynul.

16. júna 1919 bola v Prešove vyhlásená odnož Maďarskej republiky rád – Slovenská republika rád. Slovenská republika rád vyhlásila nezávislosť od Prahy a Československa a úzke prepojenie Slovenska s Maďarskom. Po sústredenom útoku československých jednotiek zo severu a rumunských z juhu začali maďarské vojská ustupovať a územie Slovenska sa plne dostalo pod kontrolu československej armády. Československé vojsko zároveň vytlačilo maďarské Červené gardy z časti Podkarpatskej Rusi a celé územie Podkarpatska obsadilo v roku 1920 po stiahnutí sa rumunských vojsk.

Počas bojov s Maďarskou republikou rád sa začalo s vytyčovaním hraníc Slovenska. Bezproblémovou bola len východná hranica Slovenska, kde Slovensko susedilo s Podkarpatskou Rusou, ktorá sa tiež stala súčasťou republiky. Vytýčenie tejto hranice bolo vnútroštátnym rozhodnutím. Ostatné hranice sa určili na medzinárodných konferenciách. Hranicu s Rakúskom na západe určila zmluva v St. Germaine 10. septembra 1919. Na severe Poľsko neuznalo staré hranice s Rakúsko-Uhorskom a vynútilo si územné ústupky niekoľkých obcí na severnej Orave a na Spiši. Pre hra-

POZNÁMKY

nicu na juhu s Maďarskom nebol žiaden historický precedens, preto o ňu musela československá delegácia na mierovej konferencii v Paríži tvrdo bojovať. V mierovej zmluve s Maďarskom podpísanej 4. júna 1920 na zámku Trianon pri Paríži bola napokon schválená hranica, ktorá je kombináciou prvkov etnických, strategických a hospodárskych. S výnimkou rokov 1938 – 1945 platí dodnes.

Obrázok 5: Prvá československá republika 1918 – 1938

Na takto vymedzenom a medzinárodne uznanom priestore sa budoval nový politický systém československého štátu, ktorý sa výrazne odlišoval od pomerov v Uhorsku. Niekoľko týždňov bojov, stanné právo na území celého Slovenska a škody spôsobené bojmi a rabovaním však veľmi sťažili konsolidáciu Slovenska v dôležitých mesiacoch kladenia základov nového štátu. 29. februára 1920 bola schválená ústava Československej republiky. Svojou ústavou sa Československo zaradilo medzi najvyspelejšie demokracie v Európe a vo svete. V ústave bola dôsledne uplatnená zásada rozdelenia moci zákonodarnej, výkonnej a súdnej. Parlament sa skladal z dvoch komôr – poslaneckej snemovne a senátu. Zákon určil rovné volebné právo pre všetkých občanov štátu nad 21 rokov.

Obrázok 6: Prvé slobodné a všeobecné voľby na Slovensku 18. 4. 1920

Volebná účasť bola povinná, forma hlasovania tajná. Československo sa tak stalo jedným z mála štátov na svete, ktorý priznal volebné právo ženám. Ženy mohli nielen voliť, ale aj kandidovať vo voľbách. Takto v prvých voľbách v roku 1920 bolo do Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia zvolených prvých 12 poslankyň. Voľby sa konali v rokoch 1920, 1925, 1929 a 1935. Uskutočňovali sa aj demokratické voľby do obecnej a regionálnej samosprávy.

Parlament volil hlavu štátu – prezidenta. Tým sa už v novembri 1918 stal T. G. Masaryk. Znova bol zvolený v rokoch 1920, 1927 a 1934.

V prvých československých voľbách 18. apríla 1920 bola v rámci celej republiky aj na Slovensku najsilnejšou Československá sociálnodemokratická strana (ČSSD), ktorá získala vyše 50 % hlasov. Po tomto veľkom víťazstve však v strane došlo k vnútornému štiepeniu. V máji 1920 sa od Sociálnodemokratickej strany odlúčila Komunistická strana Československa (KSČ). Sociálnodemokratická strana na politickej scéne prudko upadla a iba pomaly sa spamätávala. Najvýznamnejším predstaviteľom sociálnej demokracie na Slovensku v medzivojnovom období bol Ivan Dérer, minister vo viacerých československých medzivojnových vládoch.

Ďalšou významnou a väčšinou vládnu stranou v Československu, ktorá mala silné pozície aj na Slovensku bola Republikánska strana poľnohospodárskeho a maloľnohospodárskeho ľudu (RSPML), známa ako Agrárna strana. Do Agrárnej strany vstúpil Vavro Šrobár. Najvýznamnejším slovenským agrárom bol Milan Hodža, niekoľkonásobný minister a v rokoch 1935 – 1938 československý premiér.

Významnou politickou stranou, ktorá nepôsobila na celoštátnej úrovni, ale len na Slovensku a prepracovala sa na najsilnejšiu politickú stranu bola Hlinková slovenská ľudová strana (HSLŠ). Na jej čele stál ružomerský katolícky farár Andrej Hlinka. V roku 1925 získala na Slovensku 34 % hlasov a v ďalších voľbách sa blížila k 30 %. Opierala sa o katolícky klérus a slovenské katolícke obyvateľstvo. V rámci Československa presadzovala pre Slovensko autonómiu. Postupne v strane začali prevládať autoritatívne tendencie a od septembra 1936 sa hlásila k vtedajšiemu fašistickému hnutiu.

K myšlienke autonomizmu sa hlásila aj Slovenská národná strana (SNS), ktorá prevzala meno niekdajšej jedinej slovenskej politickej strany. Po roku 1918 to však už bola len malá strana združujúca autonomistov spomedzi slovenských evanjelikov a nedosiahla väčší vplyv. Jej najvýznamnejšou osobnosťou a dlhoročným predsedom bol evanjelický farár a básnik Martin Rázus.

Pomerne silnou stranou bola Komunistická strana Československa. Kvôli menšiemu počtu robotníctva na Slovensku však nemala takú silnú podporu ako v českej časti republiky. Bola súčasťou Komunistickej internacionály a riadila sa smernicami z Moskvy. Hlásala triedny boj a robotníkov na Slovensku viedla do častých štrajkov. Najvýznamnejšou osobnosťou slovenských komunistov bol Július Verčík.

Na Slovensku pôsobilo aj niekoľko maďarských a nemeckých menšinových strán. Najväčšou maďarskou stranou bola Krajinská kresťansko-socialistická strana (Országos Keresztényszocialista Párt). Ako minimálny cieľ presadzovala autonómiu

POZNÁMKY

pre maďarskú menšinu. Voči Československu maďarské strany vystupovali negatívisticky a iredentisticky. Jej najvýznamnejšími predstaviteľmi boli Géza Szüllö a János Esterházy.

Čo sa týka nemeckého etnika po vzniku prvej ČSR medzi Nemcami na Slovensku absentovala komunikácia. Nachádzali sa v rozličných enklávach roztrúsených po Slovensku s odlišnými zvykmi, tradíciami a kultúrou. V roku 1920 vznikla v Kežmarku Spišskonemecká strana (Zipser Deutsche Partei) na čele s Karlom Brücknerom, ktorá sa usilovala o vznik samostatnej Spišskej republiky. Nemeckou stranou, ktorá zjednotila Nemcov na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi bola Karpatonemecká strana (Karpatendeutsche Partei). Strana deklarovala vernosť Československu pričom však vzniesla jazykové a kultúrne požiadavky pre slovenských Nemcov. V 30. rokoch začali do Karpatonemeckej strany prenikať nacistické myšlienky a dostala sa pod vplyv Adolfa Hitlera. Jej najvýznamnejšími predstaviteľmi boli Samuel Frúhwirth a Franz Karmasin. Celkovo sa československá vláda snažila získať menšiny na svoju stranu. Menšiny mali možnosť učiť sa vo vlastnom jazyku, slobodne organizovať svoje spolky, strany a vydávať časopisy. Poslancom menšinových strán bolo v československom parlamente umožnené, aby vystupovali v materinskom jazyku.

4 SPOLOČENSKÝ, KULTÚRNY A EKONOMICKÝ VÝVOJ

Hlavným problémom rozvoja Slovenska po roku 1918 bol nedostatok slovenskej inteligencie. Maďarská a pomadžarčená vrstva pracujúca v administratíve, školstve a žandárstve z veľkej časti opustila Československo a presunula sa do Maďarska. Tieto chýbajúce profesie boli nahradené príchodom vzdelaných ľudí z českej časti republiky. Keďže Česi vôbec nerozumeli po maďarsky, bolo možné s nimi komunikovať len v slovenčine. Takto ich príchod prispel k zásadnému prechodu používania slovenčiny na úradoch, v žandárstve a v školstve.

Aj katolícka cirkevná hierarchia na Slovensku bola maďarská a k novému štátu mala negatívny postoj. Hneď po vzniku republiky sa preto československá vláda obrátila na Vatikán so žiadosťou, aby boli na Slovensku čo najskôr vymenovaní slovenskí biskupi a maďarskí boli zbavení úradu. Prví traja z nich Vojtaššák, Kmatko a Blaho boli za biskupov vysvätení už v roku 1921. Neskôr nasledovali ďalší, až sa postupne celý biskupský zbor na Slovensku stal slovenským.

1. januára 1919 začala opäť pôsobiť Matica slovenská, ktorú maďarské úrady násilne zatvorili v roku 1875. Podporovala rozvoj kultúry, osvety a vedy. Vydávala knihy a časopisy rôzneho zamerania a šírila osvetu vo všetkých regiónoch Slovenska. Pokiaľ sa na Slovensku naplno nerozvinul odborný vedecký výskum, vedecké odbory Matice slovenskej plnili aj funkciu organizátorov vedeckého výskumu. Takto boli pložené základy neskoršieho vzniku Slovenskej akadémie vied a umení.

V roku 1919 bola v Bratislave založená Univerzita Komenského s lekárskou, právnickou a filozofickou fakultou. Nahradila maďarskú Alžbentínsku univerzitu, ktorá sa po vzniku Československa z Bratislavy presťahovala do Maďarska. Pri vyučovaní

na Univerzite Komenského vypomáhali českí profesori. Pre slovenských študentov sa zároveň vo veľkej miere otvorili možnosti študovať na českých vysokých školách. Systém rôznych fondov, nadácií a štipendií umožnil získať vysokoškolské vzdelanie aj nemajetným, ale nadaným slovenským študentom. Najmä na pražskej Karlovej univerzite získala kvalitné univerzitné vzdelanie celá zakladajúca generácia slovenskej vedy a školstva, ktorá už od tridsiatych rokov začala pôsobiť na Slovensku.

Bola budovaná aj sieť knižníc, predovšetkým Univerzitná knižnica v Bratislave. Po roku 1918 sa v krátkom čase podarilo premeniť celú maďarskú školskú infraštruktúru, od ľudových škôl po univerzity, na slovenskú. Na meštianskych a stredných školách sa začalo vyučovať po slovensky a podstatne sa rozšíril ich počet. Postupne v každom významnejšom slovenskom meste vznikla stredná škola. Veľký nedostatok slovenských učiteľov nahradili českí učitelia. Pokiaľ do roku 1918 sa väčšina žiakov učila v im nezrozumiteľnom cudzom jazyku a zo škôl vychádzala s minimálnymi vedomosťami, v nových podmienkach sa úroveň vedomostí absolventov škôl výrazne zvýšila. Povinná školská dochádzka bola zákonom rozšírená zo šesť na osem rokov.

Po roku 1918 začal na Slovensku veľký rozmach spolkov, čomu dovedy bránil odmietavý postoj uhorskej administratívy. Spolky boli veľmi rozmanité, napríklad združenie žien Živena, telovýchovné organizácie Sokol, Orol, Skaut, Turistický klub, Červený kríž, Robotnícka akadémia, rôzne lokálne spevokoly, amatérske divadlá, náboženské združenia, hasičské spolky a pod.

Ekonomický vývoj bol pomerne zložitý a pre Slovensko nepriaznivý. Rozdiely medzi českou časťou republiky a Slovenskom boli značné a hospodárstvo na Podkarpatskej Rusi bolo rozvinuté len veľmi málo. V českej časti bolo oproti Slovensku oveľa viac priemyslu a v ňom viac zamestnaných ľudí, lepšia dopravná infraštruktúra, intenzívnejšie a výnosnejšie poľnohospodárstvo, viac bánk a kapitálu, kvalifikovaných ľudí a stabilnejšie odbytišťa pre výrobky. Československá vláda v Prahe nezohľadňovala tieto skutočnosti a hospodársky bol celý štát riadený podľa zásad klasického ekonomického liberalizmu. Tento systém silno zvýhodňoval najväčšie podniky v republike a silné pražské kapitálové skupiny. Slovenskí výrobcovia stratili svoje pôvodné odbytišťa, ktoré sa po rozpade monarchie ocitli v Maďarsku a nestačili konkurovať silnejšiemu českému priemyslu a kapitálu. Preto v prvom desaťročí republiky na Slovensku zanikli desiatky veľkých tovární, železiarne, valcovne, smaltovne, nábytkárne, sklárne, rafinérie, textilky a potravinárske podniky. Zároveň československé hospodárstvo zasiahli tri medzinárodné hospodárske krízy v rokoch 1921 – 1923, 1930 – 1934 a 1937, ktoré spôsobili zánik ďalších slovenských podnikov. Táto situácia vyvolala ďalšiu vlnu vystáhovalectva. V medzivojnovom období celkovo opustilo Slovensko 204 000 vystáhovalcov. Kvôli týmto ekonomickým dopadom a ich neriešeniu sa slovenská spoločnosť od počiatočného nadšenia začala prikláňať k politickým predstaviteľom presadzujúcim autonómiu Slovenska v rámci Československa.

POZNÁMKY

5 ZAHRANIČNÁ POLITIKA ČESKOSLOVENSKA

Československo vzniklo na základe súhlasu víťazných veľmocí prvej svetovej vojny ako nový štát na mape Európy. Vzniklo v nových podmienkach rozpadu Rakúsko-Uhorska a nestability týkajúcej sa medzinárodných hraníc. Nemecké cisárstvo prestalo existovať, stratilo svoje medzinárodné kolónie, malo silno oslabenú flotilu a armádu. Pretransformovalo sa na Weimarskú republiku s ťažkými hospodárskymi a sociálnymi podmienkami a silným vplyvom komunistických a nacionalistických nálad medzi nespokojným obyvateľstvom. V Ruskej monarchii, donedávna európskej mocnosti a bývalej súčasť víťaznej koalície došlo k prevzatiu moci sovietskou vládou a rozsiahlej štvorročnej občianskej vojne. V roku 1919 bola v Moskve založená medzinárodná organizácia Komunistická internacionála, ktorá do európskych krajín intenzívne šírila komunistické myšlienky.

V týchto zložitých podmienkach si československá zahraničná politika vytýčila dva hlavné ciele. Usporiadať svoje vzťahy so susediacimi štátmi a zaistiť medzinárodné bezpečnostné záruky pre Československo.

Na čele československej zahraničnej politiky stál počas celej existencie prvej ČSR Eduard Beneš. Od roku 1918 ju riadil ako minister zahraničných vecí a od roku 1935 ju priamo ovplyvňoval ako prezident. Eduard Beneš Československo v zahraničnopolitickej oblasti silno orientoval na Francúzsko a na predpokladaný jednotný postup víťazných veľmocí.

Štátne hranice boli medzinárodne vytýčené mierovými zmluvami v Paríži, kde sa pri ich vytyčovaní spomedzi víťazných veľmocí v prospech Československa najvýraznejšie angažovalo Francúzsko. Zároveň sa Československo vo svojej zahraničnej politike najviac orientovalo na Francúzsko. Československá armáda bola budovaná podľa francúzskeho vzoru a za dozoru francúzskej vojenskej komisie. Zároveň francúzsky kapitál získaval významné pozície v kľúčových podnikoch československého ťažkého priemyslu, v baníctve, hutníctve, v koncerne Škodových závodov a v bankách. Francúzština bola popri nemčine najpreferovanejším vyučovacím jazykom.

Vzhľadom na nedávne boje sovietskej Červenej armády s československými legionármi na Sibíri, zaujalo Československo negatívny postoj k sovietskej vláde a odmietlo ju diplomaticky uznať. Zvlášť československý prezident T. G. Masaryk opakovane vo svojich prejavoch aj publikovaných článkoch ostro kritizoval ruský sovietsky politický systém. Na druhej strane Československo prejavilo s ruským národom jednu z najväčších mier solidarity v Európe. Ako jediná krajina v strednej Európe poskytlo ruským utečencom organizovanú štátnu pomoc financovanú zo štátneho rozpočtu. 28. júna 1921 bolo organizovaním tzv. Ruskej pomocnej akcie poverené Ministerstvo zahraničných vecí ČSR. V rokoch 1921 – 1937 bolo z československého štátneho rozpočtu na Ruskú pomocnú akciu uvoľnených viac ako 500 miliónov korún.

Ruským utečencom ministerstvo zabezpečovalo zamestnanie v odvetviach, kde nahrádzali chýbajúce pracovné sily za mužov padlých počas vojny. Zároveň bolo poskytnuté zamestnanie ruským vysokoškolsky vzdelaným odborníkom, napríklad

lekárom, lekárnikom, novinárom a pod. Mládeži bolo umožnené dokončenie stredoškolského štúdia na školách v Prahe, talentovaným aj vysokoškolské. Záujem o vzdelanie medzi ruskou mládežou bol taký veľký, že prekročil kapacity pražských škôl. Ruskí a ukrajinskí študenti boli presúvaní do škôl v Brne a Bratislave.

Predpokladalo sa, že sovietska moc sa počas ruskej občianskej vojny zrúti, prípadne skolabuje neskôr a v krajine sa nastolia demokratické pomery. Ruskí emigranti a zvlášť ruskí absolventi československých škôl sa potom vrátia do demokratického Ruska, kde zaujmú dôležité pozície, pričom si so sebou prinesú aj pozitívny vzťah ku krajine, ktorá im v ťažkých časoch občianskej vojny a následnej diktatúry poskytla azyl a možnosť získať vzdelanie. Takto by Československo získalo v demokratickom Rusku významný vplyv a medzinárodnú podporu jednej z bývalých európskych veľmocí.

So svojim východným susedom Rumunskom malo Československo korektné a priateľské vzťahy, ktoré pramenili v spolupráci oboch štátov na porazení vojsk Maďarskej republiky rád.

Po počiatočnom napätí ohľadom územných sporov sa výrazne zlepšili vzťahy Československa so severným susedom – Poľskom. V roku 1920 sa územný spor o Těšínsko vyriešil jeho rozdelením. V roku 1921 sa uzavrela československo-poľská obchodná zmluva vo Varšave. Následne ministri zahraničných vecí Eduard Beneš a Konstant Skirmt podpísali v Prahe politickú zmluvu, ktorá garantovala územie oboch štátov na základe versaillských mierových zmlúv. Poľsko sa zaviazalo, že nepodporí nijaké akcie proti územnej integrite Československa, napríklad v prípade maďarského tlaku. Československo ako protihodnotu vyslovilo záväzok nepodporovať ukrajinské emigrantské združenia na území ČSR namierené proti príslušnosti Východnej Haliče k Poľsku.

V roku 1921 Československo podpísalo medzinárodnú zmluvu s Rakúskom, kde sa Rakúsko zaviazalo rešpektovať československé štátne hranice, tak ako ich určili parížske mierové zmluvy. Zároveň sa zaviazalo uznať celkovú územnú integritu Československa a jeho politickú nezávislosť. Československo následne poskytlo Rakúsku úver na obnovu jeho ekonomiky.

Problémovými ostali vzťahy s Maďarskom a Nemeckom, s ktorými Československo nemalo uzavreté zmluvy ohľadom garantovania štátnych hraníc. Maďarsko navyše opakovane vznášalo vzhľadom k územiu Slovenska revizionistické požiadavky. Na upokojenie situácie viedlo od roku 1921 Československo s Maďarskom medzinárodné rozhovory, ktoré však neboli úspešné.

Čo sa týka zaručenia medzinárodnej bezpečnosti, Československo sa usilovalo o vytvorenie systému kolektívnej bezpečnosti. Maďarsko okrem Československa vyslovovalo revizionistické požiadavky aj vzhľadom k Rumunsku a Juhoslávii.

Na základe aktivít československého ministra zahraničných vecí E. Beneša a rumunského ministra zahraničia N. Titulského vznikla v roku 1921 vojensko-politická organizácia Malá dohoda, ktorá pôsobila v rokoch 1921 – 1939. Tvorili ju Československo, Rumunsko a Juhoslávia s podporou Francúzska. Okrem cieľa čeliť maďarským snahám o revíziu trianonského mieru, Francúzsko v Malej dohode videlo aj

POZNÁMKY

tzv. zdravotný kordón (Cordon sanitaire) proti vplyvu Sovietskeho zväzu a prenikaniu komunistických myšlienok do oblasti strednej a juhovýchodnej Európy. Rozhodujúcu úlohu v Malej dohode malo Československo, ktorého kapitál sa významne podieľal na vyzbrojovaní rumunskej a juhoslovanskej armády.

Obrázok 7: Členské štáty Malej dohody (1921 – 1939)

Malá dohoda ukázala svoju opodstatnenosť hneď pri svojom vzniku. V roku 1921 posledný rakúsko-uhorský panovník Karol Habsburský pricestoval z exilu do Maďarska a pokúsil sa obsadiť Budapešť a obnoviť monarchiu. Československo a ostatné štáty Malej dohody na to reagovali vyhlásením mobilizácie. Československo zároveň rozmiestnilo svoje vojská pozdĺž hraníc s Maďarskom. Pod týmto tlakom veľmoci prinútili Maďarsko tento pokus o obnovenie Uhorska zastaviť a oficiálne zbaviť Karola Habsburského jeho práva na trón.

K prípadným ďalším pokusom Maďarska o narušenie integrity svojho územia bolo Československo zabezpečené medzinárodnými zmluvami Malej dohody. Kvôli nejednotnému postoju veľmocí k Nemecku sa takéto bezpečnostné záruky nepodarilo uzavrieť proti prípadnému podobnému tlaku na Československo zo západu.

Francúzsko, ktoré prinieslo ťažké ľudské a hmotné obete bolo presvedčené, že má právo na veľké odškodnenia a zároveň uplatnenie takých požiadaviek, ktoré by aj do budúcnosti znemožnili jeho opätovné ohrozenie Nemeckom. Zároveň malo Francúzsko záujem na vytvorení bezpečnostného systému, ktorý by Nemecko obklopoval zo západu aj z východu.

Naopak Veľká Británia si neželala oslabenie Nemecka, keďže pri povojnovom oslabení Nemecka a Ruska a neexistencii Rakúsko-Uhorska by sa Francúzsko stalo dominantnou mocnosťou na európskom kontinente. Nemecko, ktoré prišlo o silnú flotilu už Veľkú Britániu priamo neohrozovalo. Veľká Británia potrebovala stabilizované Nemecko aj na vývoz svojich výrobkov a kapitálu. Zároveň sa však obávala, že priveľmi tvrdé podmienky zvýšia nespokojnosť a radikalizáciu mas v Nemecku smerom k nacionalizmu alebo komunizmu. USA sa tiež prikláňali k nastoleniu mocenskej a ekonomickej rovnováhy v Európe a mali záujem na posilnení Nemecka.

Veľká Británia a USA tolerovali odmietanie Nemecka platiť vojnové reparácie v stanovenej výške. Francúzska vláda však vo februári 1923 reagovala na nesplácanie reparácií vojenským obsadením nemeckého Porúria. Francúzsko však bolo nútené svoje vojská po diplomatickom tlaku USA a Veľkej Británie stiahnuť. Po tomto francúzskom medzinárodno-politickom nezdare v Porúri sa v októbri 1925 konala medzinárodná konferencia v Švajčiarskom Locarne týkajúca sa garancie štátnych hraníc Nemeckom. Zúčastnili sa na nej predstavitelia Nemecka, Francúzska, Veľkej Británie, Talianska, Belgicka, Československa a Poľska.

16. októbra Nemecko podpísalo garančný pakt, ktorý garantoval neporušiteľnosť hraníc Nemecka s Francúzskom a Belgickom. Nemecko však na konferencii odmietlo garantovať svoje východné hranice s Československom a Poľskom a tým otvorilo možnosť ich prípadných revízií. Neschopnosť Francúzska presadiť rovnaké bezpečnostné záruky pre svojich spojencov (Československo a Poľsko) znamenala ďalšie medzinárodné politicko-mocenské oslabenie Francúzska a začiatok povojnového mocenského rastu Nemecka.

Československu sa následne podarilo samostatne podpísať s Nemeckom medzinárodnú arbitrážnu zmluvu, kde síce Nemecko negarantovalo svoju štátnu hranicu s Československom, ale zaviazalo sa, že Československo vojensky nenapadne, a že spoločná hranica sa môže zmeniť len ak tak rozhodne arbitrážna komisia pozostávajúca z európskych veľmocí. Československo sa tak dostalo pod postupne narastajúci tlak Nemecka, ktorého následkom bolo územné oklieštenie a zánik prvej československej republiky.

6 ZÁVER

Postavenie Slovákov v rakúsko-uhorskej monarchii bolo veľmi nepriaznivé. Uhorská vláda sa usilovala maďarizovať Slovákov a vytvoriť jednotný uhorský národ. Násilne zatvorila Maticu slovenskú, slovenské stredné školy a prostredníctvom svojej administratívy a represívnych orgánov silno potláčala slovenský kultúrny a spoločenský rozvoj. Domáca politická reprezentácia bola prostredníctvom cenzúry a silného obmedzovania svojej činnosti paralyzovaná.

Iniciatívu v hľadaní riešenia prebrali slovenskí vysťahovalci v USA. Po vypuknutí prvej svetovej vojny nadviazali kontakt s odbojovou skupinou v Paríži, ktorú tvoril T. G. Masaryk, M. R. Štefánik a E. Beneš a spolu sa dohodli na vzniku Československa. Parížska odbojová skupina koordinovala úsilie zahraničných Slovákov a Čechov a diplomatickou činnosťou presvedčila povojnové veľmoci o opodstatnenosti vzniku Československa. Ešte pred vznikom nového štátu zorganizoval generál M. R. Štefánik československé zahraničné vojsko. Po vzniku Československa sa k nemu rozhodla pripojiť ďalšia súčasť bývalého Uhorska – Podkarpatská Rus.

Pokiaľ prevzatie moci prebehlo v českej časti republiky pomerne bezproblémovo, územia Slovenska a Podkarpatskej Rusi museli byť zdĺhavo vybojovávané. Československo bolo jednou z najdemokratickejších krajín v Európe, kde ako v jednej z mála krajín mali volebné právo aj ženy. Pre Slovensko znamenal vznik Českoslo-

POZNÁMKY

venska veľké kultúrne obrodenie. Slováci zrealizovali všetky svoje kultúrne ambície, ktoré im desaťročia uhorská vláda upierala.

Ekonomický vývoj v československom štáte nebol pre Slovensko priaznivý. Veľké rozdiely v českej a slovenskej ekonomike a ich nezohľadňovanie československou vládou viedli k odbúravaniu slovenského priemyslu, masovému vystaňovalecstvu a k posilňovaniu autonomistických požiadaviek Slovákov.

V zahraničnej politike sa Československo usilovalo o zaistenie bezpečnosti svojich hraníc. Podieľalo sa na vytvorení obrannej organizácie Malá dohoda, ktorú tvorilo Československo, Rumunsko a Juhoslávia. Cieľom tejto organizácie bolo spoločne čeliť prípadným územným nárokom Maďarska.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GALANDAUER, J.: *Vznik Československé republiky 1918*. Praha : Svoboda, 1988. 344 s.

HRONSKÝ, M.: *Slovensko pri zrode Československa*. Bratislava : Pravda, 1987. 343 s.

KOVÁČ, D.: *Dejiny Slovenska*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové Noviny, 2007. 423 s. ISBN 978-80-7106-899-0.

LIPTÁK, Ľ.: *Slovensko v dvadsiatom storočí*. Bratislava : Kalligram, 2011, 336 s. ISBN 978-80-8101-518-2.

MARSINA, R. - ČIČAJ, V. - KOVÁČ, D. - LIPTÁK, Ľ.: *Slovenské dejiny*. Martin : Matica slovenská, [1992]. 334 s. ISBN 80-7090-239-6.

PLEVZA, V.: *Rok osemnásty*. Bratislava : Smena, 1988. 110 s.

RYCHLÍK, J. - RYCHLÍKOVÁ, M.: *Podkarpatská Rus v dejinách Československa 1918–1946*. Praha : Vyšehrad, 2016. 240 s. ISBN 978-80-7429-556-0.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Kultúrna a politická situácia Slovákov v Uhorsku začiatkom 20. storočia.
2. Úloha amerických Slovákov v procese emancipácie Slovenska.
3. Činnosť československých légii a ich vplyv na vznik Československa.
4. Obsadzovanie Slovenska československým vojskom v rokoch 1918 – 1919.
5. Kultúrny a politický vývoj na Slovensku po vzniku Československej republiky.

EXTRÉMIZMUS A JEHO PREJAVY V EURÓPE A NA SLOVENSKU**POZNÁMKY**Ing. Ján **MAREK****ÚVOD**

„Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo. Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať“. ¹⁾

Verejná aj odborná diskusia o vplyve extrémizmu, radikalizmu, pôsobení extrémistických hnutí na vývoj spoločnosti, stav demokracie a spolunažívanie občanov pochádzajúcich z rôznych etnických skupín, rôzneho národného a sociálneho pôvodu či farby pleti nadobudla v poslednom období vo viacerých európskych krajinách, vrátane Slovenska, väčšiu intenzitu. Pád komunistického režimu v krajinách strednej a východnej Európy, ktorý priniesol rôzne očakávania a často nejednoznačné výsledky v sociálnej aj ekonomickej oblasti, sa začali aktivizovať rôzne radikálne sily založené na nacionalizme, ktoré premenili nacionalizmus na nástroj politickej mobilizácie. V krajinách západnej Európy bol týmto momentom zasa prílev migrantov z iných krajín, ktoré majú odlišné náboženské a kultúrne zvyklosti. Problémy sprievádzajúce ich začlenenie do spoločnosti spôsobujú často vyhrotené situácie a vyvolávajú silné antipristaňovateľské nálady. Toto je ideálne prostredie pre aktivizáciu nacionalistických síl extrémistických zoskupení, ktorých cieľom je poškodenie a zničenie demokratického systému. Svojimi myšlienkami a názormi sa snažia oslovovať a bohužiaľ aj oslovujú veľký počet nespokojných ľudí frustrovaných zo svojich vlastných zlyhaní a neúspechov. Svojimi aktivitami šíria rasové predsudky a nenávisť voči odlišujúcim sa menšinám.

Extrémizmus v akejkoľvek podobe predstavuje spoločenské zlo. Neposúva spoločnosť dopredu, ale vracia ju späť s cieľom zabrzdiť jej vývoj. Neprináša žiadne pozitívne zmysluplné riešenia problémov, ale podporuje konflikty, vojny. Je protidemokratický, protisystémový a svojimi aktivitami zhoršuje kvalitu života spoločnosti a priamo ohrozuje niektoré skupiny obyvateľov. Demokratická spoločnosť nemôže akceptovať, ani tolerovať tieto aktivity. Musí túto hrozbu výrazne a jednoznačne vymedziť, odstraňovať možné príčiny rozvoja extrémistického hnutia a vytvárať mu efektívne prekážky. Extrémizmus je potrebné potláčať od samotného zárodku. Je potrebné predchádzať a zamedziť prejavom extrémizmu a procesu jeho radikalizácie. Keďže radikalizáciu a extrémizmus môže spoločnosť nečinnosťou a ľahostajnos-

1) Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

POZNÁMKY

ťou podnecovať, je nutné využiť všetky dostupné prostriedky a formy na ich zamedzenie, a to predovšetkým prostredníctvom vzdelávania a zvyšovania povedomia spoločnosti. ²⁾

„Slovenská republika ako demokratický právny štát založený na vláde práva a univerzálnom systéme základných práv a slobôd odmieta všetky formy a prejavy extrémizmu, ktorý je v priamom protiklade voči týmto základným hodnotám zakotveným v Ústave SR.“ ³⁾

1 ZÁKLADNÉ DEFINÍCIE, POJMY A DELENIE NAJROZŠÍRENEJŠÍCH EXTRÉMISTICKÝCH SMEROV

1. 1 Základné definície a pojmy

Presné vymedzenie pojmov vzťahujúcich sa k extrémizmu je pomerne problematické predovšetkým kvôli absencii ustálených a uznávaných definícií. Hlavným dôvodom je najmä dynamika vývoja a charakteru extrémistických filozofií. Z tohto dôvodu existuje množstvo definícií jednak od autorov písucích o tejto problematike, ale aj od štátnych orgánov, ktoré sa zaoberajú extrémistickou trestnou činnosťou. Hranice extrémizmu sa posúvajú, a to čo bolo včera extrémizmom, môže byť zajtra normálnym a spoločensky akceptovateľným javom alebo správaním alebo opačne.

Extrémizmus je také konanie a také aktivity, ktoré vychádzajú z krajne vyhrotených postojov nepriateľskej ideológie voči demokratickému systému a priamo alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na existujúci demokratický systém. Snažia sa ho nahradiť systémom typu totalitného režimu alebo diktatúry. Druhou charakteristickou črtou extrémizmu a s ním spájaných aktivít je útočenie na systém základných práv a slobôd garantovaných ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi, resp. snaha svojimi aktivitami uplatňovanie týchto práv sťažiť, či znemožniť. Ich cieľom je zničiť demokratické usporiadanie spoločnosti v jej základoch. Ďalšími charakteristickými znakmi sú tiež snahy o obmedzenie, potláčanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich pohlavím, národnosťou, rasou, etnikom, farbou pleti, vierovyznaním, jazykom, príslušnosťou k spoločenskej triede, majetkom, ako aj používanie fyzického násillia namiereného voči majetku alebo názorovým, či politickým oponentom. Extrémizmus sa obvykle chápe ako akákoľvek ideológia alebo aktivita, ktorá smeruje proti súčasnému politickému systému ako takému a kladie si za cieľ jeho likvidáciu a následné nahradenie vlastnou alternatívou. O takejto alternatíve sa väčšinou predpokladá, že bude nedemokratická, diktátorská a bude porušovať ľudské práva.

Extrémistická skupina je spolenie najmenej troch osôb na účely spáchania trestného činu extrémizmu. ⁴⁾

2) Tí praví... : Zborník príspevkov z konferencie o pravicovom extrémizme..., 2011.

3) Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019.

4) Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Radikalizmus tvorí súhrn politických názorov, ktorých aplikácia v spoločnosti by viedla k rozsiahlym zmenám, avšak nie k likvidácii demokracie ako takej.⁵⁾

Radikalizácia označuje proces, v ktorom jednotlivci alebo skupiny pod vplyvom radikálnej politickej alebo náboženskej ideológie opustia hodnotový systém danej krajiny a osvoja si nový systém hodnôt, ktorý nie je v súlade so základnými princípmi demokratickej spoločnosti, ako je vláda práva, vrodená ľudská dôstojnosť, rovnosť pred zákonom, či univerzálny systém základných práv a slobôd. S takýmto osvojením radikálnej ideológie a oddelením jednotlivca od systému morálnych a právnych noriem existujúcich v demokratickej spoločnosti sa zvyšuje odhodlanie realizovať radikálnu ideológiu v praxi násilnými spôsobmi, a toto môže niekedy viesť až k použitiu prostriedkov terorizmu.

Anarchizmus predstavuje v súčasnosti široké spektrum názorových prúdov, kde sa okrem základných typov anarchizmu objavujú aj nové skupiny spájajúce anarchistickú teóriu s feminizmom a environmentalizmom. Ide o hnutie, ktoré zdôrazňuje úplnú slobodu jednotlivca a úplné uplatňovanie slobodnej vôle. Z tohto dôvodu jeho stúpenci odmietajú všetko, čo bráni slobode – autoritu, disciplínu, poriadok a povinnosti.

Antisemitizmus je vnímanie Židov, ktoré sa môže prejaviť ako nenávisť voči Židom. Verbálne a fyzické prejavy antisemitizmu sú namierené proti židovským alebo nežidovským jedincom, alebo ich majetku, proti inštitúciám židovskej komunity a náboženským ustanovizniam (definíciu používa ODIHR – Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva a Európska agentúra pre základné práva spolu so židovskými mimovládnyimi organizáciami a akademikmi).

Fašizmus je možné označiť ako akúkoľvek diktatúru s pravicovým prvkom.⁵⁾ Je to politické hnutie antidemokratického a antiliberálneho zamerania.

Ľavicový extrémizmus sa vyznačuje predovšetkým sociálnymi a triednymi predsudkami, sympatizuje s historickým komunizmom a anarchizmom. Prívrženci chcú zaviesť sociálno-komunistický režim alebo anarchiu. Pokúšajú sa o absolútnu rovnosť v spoločnosti. Pozitívny postoj k otázkam ľudských práv, ochrany prírody a imigrácie sa stal poznávacím znamením ľavice. Do tradičnej ľavice prenikali postupy typické skôr pre liberalizmus. Dôsledkom tohto bol vznik ekologických alebo zelených strán. Tieto strany veľmi často spájajú tradičné ľavicové témy, ako sú ochrana prírody spolu s liberálnym postojom k menšinám a individuálnej slobode.⁶⁾

Nacionalizmus predstavuje ideológiu, ktorá je základom pre krajnú pravicu, ale významne ovplyvnil aj krajnú ľavicu. Nacionalizmus sám o sebe nemusí byť ani extrémny, ani radikálny, ale dá sa ľahko zneužiť. Nacionalizmus pôvodne vznikol ako proces demokracie, avšak chybným nastavením premís sa dokázal zmeniť a stal sa hnacím motorom nacizmu a rasovo motivovanej genocídy.

Nacizmus (skrátene výraz nemeckého „Nationalsozialismus“) tiež hitlerizmus je totalitná ideológia oficiálne uplatňovaná diktatúrou v Nemecku v rokoch 1933 – 1945 (tzv. Tretia ríša) prostredníctvom NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche

5) CHARVÁT, J.: Současný politický extremismus a radikalismus. 2007.

6) CHMELÍK, J.: Extremismus. 2012.

POZNÁMKY

Arbeiterpartei) vedenej Adolfom Hitlerom. Nacistická ideológia kombinuje koncepciu fašizmu a rasizmu (vrátane antisemitizmu). Vychádza z krajného nacionalizmu a z niektorých prvkov socializmu.

Politický extrémizmus označuje akékoľvek aktivity smerujúce proti súčasnému systému s cieľom nahradiť tento systém celkom odlišným systémom.⁵⁾ Politický extrémizmus je úmyselné konanie, ktoré sa výrazne odchyľuje od prijatých, všeobecne uznávaných a akceptovaných noriem spoločenského správania a verejno-politických aktivít, smerujúce k ohrozeniu, destabilizácii, prípadne až k zmene legitímneho štátneho zriadenia, ústavného poriadku alebo demokratických princípov zvrchovaného, právneho štátu alebo k ohrozeniu jeho suverenity a územnej celistvosti. Konečným cieľom skupín alebo jednotlivcov presadzujúcich politický extrémizmus je prevzatie štátnej moci (legitímnym, ale aj nelegitímnym spôsobom) alebo jej deštrukcia použitím nelegitímnych prostriedkov. Ich snahou môže byť aj spochybňovanie povojnového usporiadania v Európe, vrátane revízie štátnych hraníc.

Pravicový extrémizmus je súhrn postojov, spôsobov správania a akcií, ktoré sú buď organizované alebo nie, ktoré vychádzajú z rasisticky alebo etnicky podmienenej sociálnej nerovnosti človeka, vyžadujú etnickú homogenitu národa a odmietajú princíp rovnosti zakotvený vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, zdôvodňujú prednosť spoločenstva pred individuom, odmietajú pluralizmus hodnôt liberálnej demokracie a demokraciu chcú definovať ako spiatočnicu.⁷⁾

Rasizmus je hlásanie nerovnocennosti ľudských rás, ako aj viery, v ktorej sa cítia niektorí ľudia nadradení iným z dôvodu príslušnosti k určitej rase.³⁾

Xenofóbia je podľa slovníka cudzích slov chorobný strach zo všetkého cudzieho, nedôvera voči cudzincom. Označuje odpor, nepriateľstvo, nedôveru voči všetkému cudziemu, strach pred ním. V mnohých ohľadoch možno xenofóbiu považovať za zastrešujúci pojem pre všetky druhy etnocentrizmu, eurocentrizmu, rasizmu a ďalšie koncepty, ktorých základ spočíva v delení ľudstva na my – oni, pričom za meradlo toho, čo je dobré, správne a prijateľné sú považované vlastné hodnoty, normy a idey.

1. 2 Základné rozdelenie najrozšírejších extrémistických smerov

1. 2. 1 Politický extrémizmus

Ako už bolo v predchádzajúcom texte uvedené, politický extrémizmus označuje akékoľvek aktivity smerujúce proti súčasnému systému s cieľom nahradiť tento systém celkom odlišným systémom. Jedná sa o úmyselné konanie, ktoré má smerovať k destabilizácii krajiny, štátneho zriadenia, k ohrozeniu demokratických princípov zvrchovaného, právneho štátu.

7) DANICS, Š.: Extremismus hrozba demokracie. 2002.

Pravicový extrémizmus vychádza z upierania základných práv a slobôd určitej skupine občanov na základe etnika, národa alebo rasy. Primárnym cieľom je snaha o vytvorenie nového politického režimu, v ktorom by existovala hierarchická nadradenosť a podradenosť medzi občanmi na základe rasy, etnika, národa, pôvodu atď. Vyžaduje etnickú homogenitu národa a odmieta princíp rovnosti, ktorý je zakotvený vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, zdôvodňuje prednosť spoločenstva pred individuom, je antipluralistický, podnecuje strach pred rôznorodosťou, uprednostňuje autoritatívny vodcovský štát. Vo všeobecnosti je pravicový extrémizmus nepriateľský voči cudzincom, je náchylný páchať násilie. Znevažuje tých, ktorí neuznávajú normy stanovené samotnými extrémistami.⁸⁾

Pravicový extrémizmus nemá jednotnú ideológiu a existuje široké množstvo jeho odnoží, z ktorých každá propaguje inú ideológiu. Všetky však smerujú k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd a obhajujú alebo podnecujú nenávisť, násilie alebo odlišné zaobchádzanie s jednotlivcami alebo skupinami, ktoré sú rozdielneho etnika, rasy, národnosti a i. Typické je popieranie rovnosti všetkých ľudí.

Extrémnu pravicu tvorí **nacionalizmus, neofašizmus, neonacizmus**.

Nacionalizmus sa začal vyvíjať v období Francúzskej revolúcie v 18. storočí ako snaha francúzskeho ľudu o zrovnoprávnenie sa s vyššími šľachtickými stavmi. V tom čase bol predovšetkým liberálnym smerom oproti tomu ako ho poznáme v súčasnej podobe. Neskôr získal nacionalizmus iné rozmery – spájal sa so separatistickými hnutiami po celej Európe. Ideológia moderného nacionalizmu vychádza z predstavy, že ľudstvo je prirodzene rozdelené na jednotlivé národy, ktoré majú svoje špecifické povahy, znaky, kultúru, jazyk a územie. **Hlavným cieľom nacionalistov je teda snaha o stav, v ktorom reálne hranice štátu budú zároveň aj hranicami kultúrnymi, jazykovými a v niektorých prípadoch aj náboženskými.** V súčasnom globalizovanom svete je to nemožné.

Nacionalizmus možno rozdeliť na viacero foriem, predovšetkým podľa ich historického vývoja.

- **Liberálny nacionalizmus** – vychádza z práva na sebaurčenie a z rovnosti práv a slobôd všetkých občanov bez ohľadu na ich spoločenské postavenie.
- **Konzervatívny nacionalizmus** – vychádza z názoru, že národy sú prirodzene vytvorené skupiny ľudí s konkrétnym jazykom a kultúrou. Stavia sa negatívne voči prisťahovalectvu a globalizácii.
- **Expanzívny nacionalizmus** – ide o propagáciu nadradenosti určitého národa ku vzťahu k ostatným národom. Je militantným smerom, nebráni sa vojenským konfliktom. Vojna je spôsob akým chce preukázať nadradenosť určitého národa nad **ostatnými** národmi.
- **Protikoloniálny nacionalizmus** – je spájaný predovšetkým s bývalými kolóniami. Odmieta všetko, čo má niečo dočinenia s ich bývalými kolonizátormi, až eventuálne začne úplne odmietať kultúru západného sveta.
- **Kultúrny nacionalizmus** – nekladie dôraz na štát, ale na kultúru ako takú.

8) DANICS, Š.: Extremismus, rasismus a antisemitismus. 2008.

POZNÁMKY

Môže presahovať hranice určitého štátu, ale na druhej strane môže byť len regionálny.

- **Etnický nacionalizmus** – nespája sa s iným národom. Ide o súdržnosť a hrdosť v rámci toho istého etnika.
- **Autonómny nacionalizmus** – je najnovšia forma nacionalizmu. Nedochoádza k žiadnej zmene ideológie, ide skôr o organizačné zmeny vychádzajúce z represie voči rôznym neonacistickým skupinám.

Od pôvodne liberálneho smeru, ktorý mal zabezpečiť občanom zrovnoprávnenie, slobodu a neexistenciu spoločenskej hierarchie sa nacionalizmus pretransformoval až do svojho absolútneho protipólu vo forme totalitného nacizmu. V dnešnej modernej dobe je nacionalizmus stále veľmi ďaleko od svojej pôvodnej liberálnej formy a hoci sú dnešní nacionalisti relatívne umiernení, nacionalizmus je stále prechodovou ideológiou k nebezpečnejším a radikálnejším extrémistickým smerom ako napr. k neonacizmu. ⁵⁾

Neofašizmus je extrémistický smer, ktorý odborníci často spájajú s neonacizmom. Násilie nehlása otvorene, **ale jeho ideológia je nebezpečná**. Za neofašistické zoskupenia sú považované všetky tie, ktorá vznikli po 2. svetovej vojne a vyznávajú rovnakú alebo z pôvodných fašistických hnutí vychádzajúcu ideológiu. Je pevne spojený s nacionalizmom. Neofašistická ideológia primárne spočíva vo vytvorení nezávislého, silného a sebaurčujúceho štátu. Hlavný rozdiel medzi nacionalizmom a neofašizmom je predovšetkým **v extrémnosti riešení**. Nacionalisti sa nepokúšajú odstrániť demokratické zriadenie, ale neofašisti antidemokratické myšlienky priamo hlásajú. ⁸⁾

Neonacizmus je najrozšírenejšou a najznámejšou formou pravicového extrémizmu. Možno ho vymedziť ako politickú formu alebo aktivitu, ktorá podstatným spôsobom nadväzuje na dedičstvo nemeckého nacionálneho socializmu z prvej polovice 20. storočia a na hnutia a režimy, ktoré s ním kolaborovali.

Medzi zásadné rysy patria antikapitalizmus, antiliberalizmus a antikomunizmus, čo tvorí aj hlavné rozdiely medzi jednotlivými neonacistickými hnutiami.

Antikomunizmus je špecifický pre postkomunistické krajiny a je neonacistami označovaný za najhorší možný režim, proti ktorému je nutné aktívne bojovať. Na druhej strane kapitalizmus je znakom „nejednoty“ a nerovných spoločenských postavení, znakom existencie spoločenských vrstiev, ktoré chcú neonacisti odstrániť. Chcú dosiahnuť spoločenskú jednotu národa. Liberalizmus je zase spájaný s multikulturalizmom a globalizáciou, ktorá je pre neonacistov neprijateľná. Akákoľvek forma globalizácie podkopáva národnú identitu a nezávislosť štátu od externých vplyvov. Multikulturalizmus zas ničí kultúrnu identitu.

Neonacizmus otvorene nesúhlasí s akoukoľvek prisťahovaleckou politikou. Odpor k prisťahovalcom pramení z rasizmu, ktorý je neodlúčiteľnou súčasťou neonacizmu. Hlása nadradenosť a podradenosť určitých rás, kladie dôraz na nezlučiteľnosť kultúr a náboženstiev. Špecifickým znakom je aj xenofóbia, ktorá pramení

z antiliberizmu a antisemitizmu. Zaujímavým znakom neonacizmu je budovanie zložiek a štruktúr, ktoré majú byť alternatívou k už existujúcim nefunkčným demokratickým štátnym štruktúram.

Neonacizmus je jednou z najväčších hrozieb pre demokratický režim a jeho nebezpečnosť sa stále stupňuje. Dokumentujú to časté rasovo motivované útoky a tiež zvyšujúca sa popularita extrémistických pravicových hnutí, ktoré sa dostávajú do národných parlamentov.⁶⁾

Ľavicový extrémizmus nie je tak rozšírený ako pravicový extrémizmus. Možno ho definovať ako aktivity zamerané na kritiku spoločnosti ako systému, ktorá je nasmerovaná na odstránenie chýb spoločnosti, nie však systému ako takého. Jeho základnou ideológiou je jednota, resp. princíp rovnosti. To je v rámci ústavného poriadku legálne, ale ľavicový extrémizmus túto rovnosť prenáša do všetkých aspektov života, čo spôsobuje zánik akejkoľvek individuálnej ľudskej slobody. Násilie je prostriedkom k dosiahnutiu cieľa.

Ľavicový extrémizmus sa delí na dva základné smery. Komunizmus a anarchizmus. Rozdiel medzi nimi je markantnejší ako medzi smermi pravicového extrémizmu, predovšetkým z hľadiska historického vývoja.

Komunizmus vychádza z dialektického materializmu. Jeho koncepciou je triedny boj a úsilie o beztriednu spoločnosť, v ktorej sú „zospoločenštené“ výrobné prostriedky a postupne je odstránený aj štát. **Socializmus** je predstupňom komunizmu a ku prechodu od socializmu ku komunizmu je potrebná revolúcia. História myšlienok komunizmu siaha do antického Grécka (dielo Republika). Karl Marx definoval komunizmus v 19. storočí. Uvedená definícia sa používa aj v súčasnosti.

Prvotnou formou komunizmu je **marxizmus**, ktorý vznikol v spojitosti s formujúcou sa robotníckou triedou pracujúcou v neľudských podmienkach a teóriu marxizmu si privlastnila za svoju. Aplikovanou formou komunizmu bol **leninizmus**. Primárnou ideológiou leninizmu bolo zvrhnutie kapitalizmu a nastolenie komunizmu. Žiadna forma parlamentnej demokracie nemá zmysel. Moc má byť zverená do rúk proletariátu. Treťou formou komunizmu je **stalinizmus**, ktorý je spájaný s kultom osobnosti, brutalitou, popravami a pracovnými tábormi. Nie je to ani tak označenie komunistického smeru, ako skôr označenie obdobia bezprávia a úpadku.

Menej známou vetvou komunizmu je **trockizmus**. Trockij nadväzoval na učenie Lenina a odmietal stalinizmus. Hlásal odstránenie Stalinovho režimu a vytvorenie novej revolúcie a komunizmu podľa Lenina.⁸⁾

Maoizmus stavia na myšlienkach Lenina, ktoré však Mao Ce-tung upravil podľa svojich potrieb. Hlavným rysom bolo vytvorenie roľníckej triedy – nie robotníckej ako u Lenina. História pozná aj eurokomunizmus, neokomunizmus, ľavý komunizmus, neomarxistické komunistické smery a národný bolševizmus.

Súčasný komunizmus nemá takmer nič spoločné s historickými vetvami komunizmu. Väčšina strán sa pretransformovala na sociálno-demokratické zoskupenia a zmenili svoju ideológiu natolko, že je ústavne vyhovujúca.

POZNÁMKY

Korene **anarchizmu** siahajú do antického Grécka. Prvým anarchistom bol Pierre-Joseph Proudhon, ktorý sformuloval teóriu zriadenia bez autority ako teóriu spontánneho poriadku v spoločnosti, kde existuje organizácia bez centrálnej autority. Ideológia anarchizmu nikdy nebola presne vymedzená. Anarchistické myšlienky vychádzajú z presvedčenia, že človek je zo svojej podstaty skôr dobrý a rozumný. Dokáže sa riadiť sám, nepotrebuje žiadnu inštitúciu ako napr. štát s jeho donucovacím aparátom.

Anarchisti odmietajú donucovaciú moc štátu a vyznávajú názor, že štátna moc slúži len v prospech štátu a nie v prospech jeho občanov. Voľby sú podľa anarchistov len fraška. Ich predstava organizácie spoločnosti spočíva vo vytvorení určitých celkov alebo obcí, ktoré budú spolu spolupracovať a budú spravované komunitou.

Individualistický anarchizmus je založený na predstave suverénneho jedinca, ktorý je samostatný, sebestačný a dosahuje svoje ciele s dobrovoľným súhlasom ostatných jedincov alebo cestou dohody s nimi.

Mutualizmus je založený na obmedzení štátnej moci nad súkromným vlastníctvom. Podľa mutualistov sa majetok akumuluje v rukách najbohatších vrstiev a žiadajú stanoviť určitý limit, nad ktorý je všetok majetok nepotrebný pre bežný život.

Hlavnou teóriou **syndikalistov** je zmena štátneho aparátu prostredníctvom generálnych štrajkov robotníckej vrstvy, ktorá by viedla k zmene štátnej organizácie.

Anarchokomunizmus je najradikálnejšou formou anarchizmu. Požaduje likvidáciu štátu a kapitalizmu, vrátane peňazí a ich náhradu sieťou dobrovoľne navzájom spolupracujúcich komunit. Anarchokomunizmus odmieta prácu za odmenu a súkromné vlastníctvo, pretože tieto faktory vedú k zbohatnutiu určitej vrstvy obyvateľstva a k hospodárskemu otroctvu.⁵⁾

1. 2. 2 Náboženský extrémizmus

Náboženský extrémizmus je v súčasnom globálnom svete zrejme najrozšírenejšou formou extrémizmu, predovšetkým v multikultúrnych krajinách. Ideológie tohto druhu extrémizmu sa neviažu len na zmenu alebo vnučovanie konkrétneho druhu náboženstva, ale z veľkej časti ide aj o rôzne politické zmeny. Náboženský extrémizmus sa u širokej verejnosti spája predovšetkým s islamom a automaticky aj s rôznymi teroristickými organizáciami. Hnutí a cirkví propagujúcich náboženský extrémizmus je množstvo a ich počet rastie takmer zo dňa na deň.

Sekta je náboženské zoskupenie, ktoré dlhodobo pôsobí na sebahodnotenie jednotlivcov takým spôsobom, že u nich dochádza k psychickej ujme charakterizovanej predovšetkým stratou individuality, znížením sebavedomia, zníženou schopnosťou žiť samostatne bez skupiny a jej vodcu. Členovia sekty majú strach z vonkajšieho sveta, zo sveta mimo svojej skupiny. U mladých ľudí dochádza k závažným zmenám osobnosti často spôsobených ovplyvňovaním jednotlivca skupinou, a to špecifickými metódami nátlaku, sugescie, rituálov, izolácie a pod. Všetky sekty spájajú špecifické znaky a praktiky. Jedná sa o absolutizáciu moci vodcu sekty. Slovo

vodcu je považované za dogmu a je nespochybniteľné. Rešpekt k autoritám nie je vnímaný ako obmedzenie slobody, ale ako úľava od vlastného rozhodovania. Väčšina jednotlivcov sa pripája k sektám práve z tohto dôvodu, aby nemuseli rozhodovať o svojom živote. Sekty sú prísne organizovaný pyramídový systém. V rámci siekt emócie takmer neexistujú. Poslušnosť je „dobrovoľná“. Odchod zo sekty je prakticky nemožný. Panuje v nej prísna disciplína a morálka pod hrozbou exkomunikácie. Pre člena sekty neexistuje nič horšie ako byť exkomunikovaný a navrátený do reality. V sekte neexistuje žiadna osobná zodpovednosť jednotlivca. Akékoľvek zlyhanie alebo neúspech sa „lieči“ zvýšením denného počtu modlitieb, väčším objemom práce, čítaním svätých textov, atď. V sekte sa systematicky buduje predstava nebezpečného nepriateľa, ktorým môže byť čokoľvek. Jedná sa o vytvorenie stavu paranoje, ktorá slúži na jednoduchú manipuláciu. Rovnako sa buduje pocit neomylnosti sekty, pretože len sekta je schopná odlíšiť dobré od zlého a pravdu od klamstiev.

Sekty predstavujú pre spoločnosť veľkú hrozbu. Hlavným dôvodom je oddanosť členov sekty. Rozhodnutia vodcu sekty sa nespochybňujú, ale sa nasledujú, čo môže viesť aj k závažnej trestnej činnosti.⁹⁾

Islamský extrémizmus je zrejme najznámejšia forma extrémizmu vôbec, a to predovšetkým po útokoch na World Trade Center v roku 2001 alebo po útokoch na Madrid v roku 2004. Spája sa tiež s vojnami v Perzskom zálive, Afganistane, Iraku a i. Islam je oficiálne považovaný za náboženstvo, no v skutočnosti ide skôr o spôsob života. Moslimovia sa riadia Koránom, t. j. hlavným svätým náboženským textom a právnym systémom šaría, ktorý je založený na zvykovom práve. V rámci islamského extrémizmu existuje viacero pojmov. Ide predovšetkým o pojmy islamský fundamentalizmus, islamizmus a terorizmus.

Fundamentalizmus označuje filozofický, spravidla netolerantný postoj „majetníctva“ výlučnej pravdy. Politický islam, či **islamizmus** značí organizované úsilie o mocenské presadenie islamského právneho poriadku. Ak je za týmto účelom používané násilie, hovorí sa o extrémizme, prípadne terorizme.

Islamský fundamentalizmus sa usiluje o prvotnosť náboženstva pred politikou, čo vedie k vytvoreniu fundamentalistického režimu, kde prevláda duchovná autorita nad tou svetskou a v plnej miere sa uplatňuje právo šaría, t. j. božské islamské právo.

Militantní islamisti predstavujú väčší problém. Využívajú islam ako ideologický rámec a teror používajú ako súčasť náboženskej propagandy. Krajne militantná interpretácia islamu nabáda svojich stúpencov k obetovaniu vlastného života pri samovražedných útokoch. V spojitosti s islamským extrémizmom sa používa pojem Džihád. V minulosti bol chápaný ako „boj so zbraňou v ruke“, a to v prípade, ak by boli moslimovia obmedzovaní pri vyznávaní svojej viery.

Umiernení moslimovia sa spravidla držia názoru, že Islam je mierumilovné náboženstvo. Islam je však nebezpečné, až fanatické náboženstvo, ktoré sa veľmi rýchlo rozširuje do celého sveta a jedným z jeho hlavných cieľov je prekonvertovanie všetkých nemoslimov na Islam alebo v opačnom prípade ich odstránenie.⁷⁾

9) CHMELÍK, J.: Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty. 2001.

POZNÁMKY

1. 2. 3 Nové extrémistické smery

Etnický a regionálny extrémizmus je prejavom príslušnosti k istému etniku alebo regiónu. Ide o preferovanie konkrétneho etnika alebo regiónu, ku ktorému má jedinec vzťah oproti iným etnikám a regiónom. Ide o presvedčenie, že „moje“ etnikum alebo „môj“ región je ten vyvolený, má najlepšie vlastnosti a všetky ostatné sú podradné. Od rasizmu sa líši napríklad tým, že nutne nerozlišuje farbu pleti alebo národnosť. Objavuje sa aj v rámci toho istého štátu, kde sa vyskytuje medzi príslušníkmi a prisťahovalcami z rôznych oblastí toho istého štátu.

Environmentálny alebo ekologický extrémizmus je typ extrémizmu, ktorý je ťažko definovateľný, preto je zložité doň zaradiť rôzne radikálne ekologické skupiny a hnutia. Je odpoveďou na znečisťovanie životného prostredia alebo globálne otepľovanie. Hlásia sa k princípom ekológie, ale preniká aj do oblasti politiky.⁷⁾ Environmentálny extrémizmus chápe človeka ako „chorobu“, ktorá ničí planétu a prispôsobuje ju svojim sebeckým potrebám. Je antihumánny a anticivilizačný. Odsudzuje čokoľvek, čo je spojené s moderným spôsobom života, technologickým pokrokom a akoukoľvek modernizáciou. Niektorí autori rozdeľujú environmentálny extrémizmus na štyri základné smery. **Ekosocializmus** je proti kapitalizmu, lebo vidina zisku a chamtivosť ničí životné prostredie. Preto je nutné proti kapitalizmu zakročiť. **Anarchoenvironmentalizmus** predstavuje víziu nezávislej spoločnosti bez akejkoľvek autority jestvujúcej v súlade s prírodou. **Ekokonzervatizmus** sa snaží vrátiť k tradičnému spôsobu života na vidieku. Odmieta industrializáciu. **Ekofašizmus** je určitá kombinácia nordického rasizmu a vidieckeho spôsobu života.

Environmentálny extrémizmus si v poslednej dobe získava čoraz viac stúpenčov, predovšetkým z dôvodu zamerania svojho záujmu na globálne otepľovanie, znečisťovanie planéty, industrializáciu. Zvyčajne však nie je potenciálnou hrozbou pre demokraciu.

2 SYMBOLIKA EXTRÉMISTICKÝCH SKUPÍN, NAJZNÁMEJŠIE A NAJPOUŽÍVANEJŠIE SYMBOLY

Symbolom sa rozumie dohodnuté alebo zvyčajné znamenie, znak pre nejaký predmet vecného alebo ideologického charakteru. Symboly sa využívajú na vyjadrenie názorov, postojov a citového rozpoloženia. Už primitívne kmene vyjadrovali prostredníctvom znakov a farieb svoju príslušnosť ku skupine, či zastrašovali nepriateľa. Neskôr vznikali erby a vlajky, ktoré slúžili na vyjadrenie príslušnosti k rodu, spoločenského postavenia, politického alebo náboženského presvedčenia. Historický vývoj znakov a symbolov prispieva k aplikácii týchto znakov v bežnom živote. **Symboly sa stali najefektívnejšími, najsilnejšími komunikačnými prostriedkami a nástrojmi aké kedy existovali.**

Ako symbol môže slúžiť grafický znak, farba, kombinácia farieb, číselná hodnota, gesto, zvuk alebo melódia. Symbol je mnohovrstvový. Môže to byť objekt, obraz, písané slovo, kombinácia farieb, zvukov alebo konkrétny znak, ktorý zastupuje, reprezentuje a predstavuje viac významov, často celý filozofický systém (osobnú

vieru, morálne postoje a autority, spôsoby jednania). Svojou kompaktnosťou a rozpoznateľnou formou má schopnosť sprostredkovať zmysel, zámer a význam, ktorý splynul do vnútornej jednoty. ¹⁰⁾

Samostatné použitie symbolu alebo znaku v extrémistickej oblasti nemusí nutne zakladať trestno-právnu zodpovednosť. Vždy je dôležité posudzovanie skutočnosti vo vzťahu ku konkrétnej osobe, k situácii a prostrediu, v ktorom sa symbol alebo znak vyskytol. Uvedenie symbolov a znakov v nasledujúcom texte je v značne obmedzenom rozsahu, má informatívny charakter a má slúžiť pre študijné účely.

2. 1 Delenie symbolov

Mnoho symbolov má svoje historické pozadie, ktoré je súčasťou samotného významu symbolu. Historický alebo špecifický význam, filozofia a ideológia hnutia, odlišnosť, vyjadrenie nenávisťi a hnevu, sily, zastrašovanie atď. sú pre osoby používajúce symboliku z extrémistického spektra dôležité. Extrémistické skupiny používajú široké spektrum rôznych symbolov. Práve historické pozadie je často smerodajné pre symboliku extrémistických skupín. Extrémistické skupiny sa snažia svojimi symbolmi napomáhať jednotlivcom identifikovať sa, na prvý pohľad rozpoznať príslušnosť k skupine a tým upevňovať svoju identitu. Tvoria tiež akúsi mystiku hnutia. Symboly vyjadrujú mocenské ambície a v tejto súvislosti sa veľmi úzko spájajú so silou verbálneho prejavu v podobe skandovania hesiel. Tento postoj umocňuje pocit sily a spolupatričnosti. V neposlednom rade symbolika umožňuje vyjadriť názor alebo myšlienku takým spôsobom, ktorý nie je v rozpore so zákonom. Jestvujú totiž rôzne modifikácie pôvodných, často zákonom zakázaných symbolov a znakov.

Extrémisti používajú pôvodnú aj prevzatú symboliku. Ako pôvodné sa označujú novovzniknuté symboly. Prevzatou symbolikou sú predovšetkým runy a svastika. ¹¹⁾

2. 1. 1 Pravicová symbolika – prevzatá

Pravicový extrémizmus je antiindividualistické hnutie popierajúce fundamentálnu rovnosť ľudí, zamerané proti liberálnym a demokratickým silám. Pravicový extrémizmus sa od krajne pravicových skupín odlišuje svojim otvorene antidemokratickým charakterom a akceptáciou politického násillia.

V symbolike extrémnej pravice dominujú tri farby – čierna, biela a červená. Uvedenú kombináciu vyhlásil Hitler za národné farby nacistického Nemecka.

Význam farieb:

- biela znamená čistotu rasy, čistotu národa,
- čierna znamená smrť, nenávisť, ale aj odhodlanie,
- červená je symbolom ohňa, ale aj krvi a krvného zväzku.

10) CHMELÍK J.: Symbolika extrémistických hnutí. 2000.

11) LEBEDA, D. - GABAĽOVÁ, D.: Symbolika extrémistických hnutí.

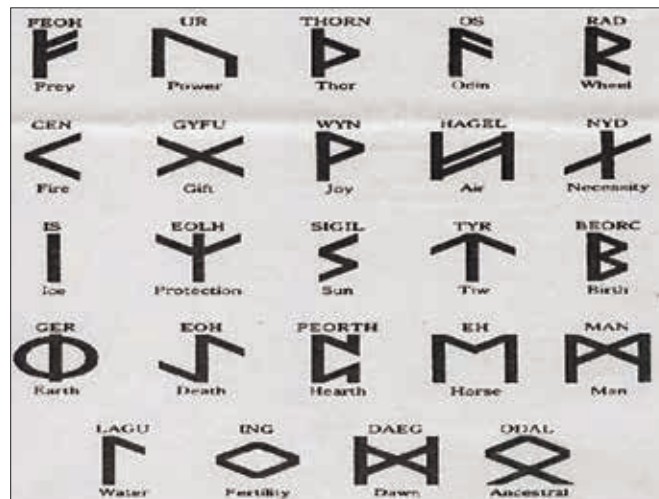
POZNÁMKY

Obrázok 1: Ríšska vlajka v období rokov 1871 – 1918 a 1933 – 1935

Používanie prevzatej symboliky je charakteristické pre pravicový extrémizmus. Prvú skupinu symbolov tvoria ariosofické symboly. Tieto symboly majú politické korene v ľudovej ideológii z konca 19. storočia, v ariosofii, t. j. návrate k základným náboženským hodnotám, oživovaní záujmu o panteizmus, okultizmus a návrate k pohanstvu a nordickému ľudovému mysticismu. Ariosofia bola založená na myšlienke „čistej árijskej rasy“. Vzrastal záujem o rasovú vedu, teóriu o hlavnej rase, darwinizmus a Hitlerovu rasovú ideológiu, ktoré tvoria základnú myšlienku a pôvod ideológie národného socializmu, nacistickej politickej strany NSDAP a aj nacistického Nemecka.

Spojenie ariosofistickej rasovej teórie s okultizmom, pohanstvom a nordickým mysticismom na myšlienkach Heleny Petrovny Blavatskej (zakladateľky Teozofickej spoločnosti) prispelo k zvýšeniu záujmu o starogermánsku mytológiu a runové písmo, ktoré tvorí prvú skupinu prevzatej symboliky. Runové písmo a symboly z neho sú rozsiahle a vyobrazujú sa v rôznych modifikáciách. Z dôvodu značného rozsahu predstavíme len malú časť z týchto symbolov. ¹¹⁾

Obrázok 2: Runové písmo

⚔ Othala (Othila) – runa vlastníctva, oddanosti k vlasti je symbolom domova a ochrany proti chorobám. Používa sa aj ako symbol rasového dedičstva, čistoty rasy.

⚡ Sowilo – runa predstavovala Slnko a neskôr symbol víťazstva a sily. V nacistickom Nemecku používala bielu runu na čiernom podklade organizovaná skupina Nemecká mládež.

* Hagalaz – je symbolom vernosti a viery, preto sa často objavovala pri rôznych obradoch (na svadbách) príslušníkov SS. Používala sa tiež ako symbol vernosti členov NSDAP k nacizmu.

Wl Vlčí hák – je symbolom slobody a nezávislosti. Symbol prevzali aj nacisti. Spôčiatku bol často používaný jednotkami SS.

Obrázok 3: Použité runového písma v znakoch

V súčasnosti sa runové znaky naďalej používajú neonacistickými skupinami a neopohanskou scénou v rôznych modifikáciách. Neonacistické skupiny často píšú runovým písmom rôzne heslá a texty s úmyslom skryť ich pravý význam pred verejnosťou a bezpečnostnými zložkami.¹²⁾

Svastika je kríž s ramenami ohnutými do pravého uhla a to buď v smere hodinových ručičiek (pravotočivá svastika), alebo proti nemu (ľavotočivá svastika). Pôvodne to bol znak symbolizujúci šťastie. Objavuje sa v rôznych kultúrach na každom kontinente, nájdeme ho na predmetoch, kresbách, mozaikách, na budovách, najmä v ďalekovýchodných náboženstvách a kultúrnych skupinách. Začiatkom 20. storočia sa stala svastika symbolom árijskej rasy, ktorú si neskôr v 30. rokoch privlastnila NSDAP, a tak sa stala symbolom nacizmu, rasizmu a nadradenosti bielej rasy. V dnešnej dobe je uvedený znak vo väčšine štátov Európy zakázaný.

Obrázok 4: Svastika (rôzne modifikácie)

Železný kríž je vojenský symbol, ktorý bol udeľovaný za zásluhy v pruskej „Oslobodzovacej vojne“ proti Napoleonovi. Modifikovaný – v strede so svastikou – sa stal symbolom Tretej ríše. Dnes je vyhľadávaný neonacistami. Symbol je často používaný „motorkármí“ a motocyklovými klubmi. Najčastejšie je vyobrazený na motorákach, helmách, ošatení a iných ozdobných predmetoch.

12) MAREŠ, M.: Symboly používané extrémisty na území ČR v súčasnosti. 2016.

POZNÁMKY

Obrázok 5: Železný kríž

Keltský kríž je známy aj pod názvom Odinov kríž. Jeho väzba na neonacizmus vychádza aj z jeho používania Ku-Klux-Klanom. Stal sa jedným z najobľúbenejších symbolov pravicových extrémistov. Vidno ho na štadiónoch na vlajkách alebo šáloch futbalových chuligánov. Je obľúbeným motívom pri tetovaní.

Obrázok 6: Keltský kríž

Vlčí hák bol symbolom jednotiek Werwolf, ktoré pôsobili za nepriateľskými líniami až do roku 1946. Vlčí hák zároveň používali členovia a príslušníci holandskej národnosocialistickej strany. V súčasnosti vlčí hák často používajú vo svojej symbolike pravicovo-extrémistické a neonacistické skupiny a organizácie, napríklad švédska neonacistická organizácia Biely árijský odpor.¹¹⁾

Obrázok 7: Vlčí hák

2. 1. 2 Pravicová symbolika – pôvodná

Medzi **pôvodné symboly** pravicových extrémistov je možné zaradiť kladivo a meč. Tie mali symbolizovať spoločenstvo robotníkov a vojakov. Symboly používalo národno-revolučné krídlo strany NSDAP. V deväťdesiatych rokoch sa začal používať ako symbol Národnej revolúcie (NF – National Front) a dnes ho majú v znaku Mladí národní demokrati (Jungen Nationaldemokraten).

Anti-Antifa je pôvodne taktický koncept pravicových extrémistov sformulovaný nemeckou neonacistickou scénou v prvej polovici deväťdesiatych rokov 20. storočia a rozšíril sa aj u nás. Označuje zhromažďovanie informácií o nepriateľoch pravicových extrémistov. Nemá špecifickú symboliku, nápis má symbolický význam a je často kombinovaný s ďalšími symbolmi pravicovej extrémistickej scény. Anti-antifa je niekedy chápaná iba ako aktivita, inokedy nadobúda organizačnú dimenziu.

Autonómny nacionalizmus je necentralizované hnutie. Ich akcie sú organizované na princípe odporu bez vodcu. Zväčša má niekoľko buniek, ktoré aktívne spolupracujú a vyvíjajú aj samostatné aktivity ako je organizovanie koncertov, pietne spomienky a pod., spolupracujú s neonacistickými skupinami, odmietajú spájanie ich aktivít s nacizmom.¹³⁾

Symbol **Thórovho kladiva** bol prijatý neonacistami a inými rasistami. Bieli rasisti občas spájajú hákový kríž s Thórovým kladivom a starou škandinávskou symbolikou (napr. symbolom hodeného kladiva). Symbol Thórovho kladiva sám o sebe nevyhnutne neznamená rasizmus, ale mal by byť posudzovaný v kontexte, v ktorom sa objavuje.

Obrázok 8: Pôvodná pravicová symbolika

Celý rad extrémistických symbolov využíva čísla a číselné kombinácie. Jednotlivé čísla zvyčajne predstavujú poradie písmena v abecede. Tvoria kryptogram, čo je text so skrytým údajom zložený z niekoľkých písmen tohto textu alebo utajujúci skrytý zmysel.

14 (WORDS) – 14 slov je slogan zavedený Davidom Laneom, ktorý bol ikonou hnutia rasistov na celom svete. Je to jeden z najuniverzálnejších symbolov bieleho nacionalizmu. Prvých 14 slov je známejších a znie: „We must secure the existence of our people and a future for White children.“ V preklade znie heslo nasledovne: „Musíme zabezpečiť existenciu našich ľudí a budúcnosť bielych detí.“

Druhá skupina 14 slov je menej známa. „Because the beauty of the White Aryan woman must not perish from the Earth.“ V preklade do slovenčiny heslo znamená: „Pretože krása bielych árijských žien nesmie zmiznúť z tohto sveta.“

28 – kód druhého písmena abecedy „B“ a ôsmeho písmena „H“, ktoré spoločne tvoria skratku pre neonacistickú organizáciu skínov Blood & Honour (Blut und Ehre – „Krv a česť“). Heslo typické pre Hitlerovu mládež a pre jednotky SS.

88 – ôsme písmeno anglickej abecedy je „H“. Dve osmičky teda znamenajú HH, t. j. skrátený tvar nacistického pozdravu „Heil Hitler!“. Kryptogram je často využívaný extrémistami na letákoch, vo forme tetovania, najčastejšie ako pozdrav v listoch

13) KALAMÁR, Š.: Terminologie a symbolika užívaná soudobou extremistickou scénou. 2011.

POZNÁMKY

a v elektronickej pošte alebo aj ako skratka v e-mailových adresách a používateľských menách na sociálnych sieťach. Často sa používa aj spoločná kombinácia číselných symbolov 14 (slov) a 88.

Obrázok 9: Pôvodná pravicová symbolika čísiel

„**Mojou ctou je vernosť**“ (Meine Ehre Heißt Treue) – slogan vytvorený v roku 1932 pre oddiely SS. Bol vyobrazený aj na sponách opaskov jednotiek SS. V súčasnosti je častým motívom na tetovaniach neonacistov. Motto SS alebo jeho variácie sú v niektorých krajinách EÚ nezákonné.

Gesto so zdvihnutou pravicou sa používalo v rímskom impériu ako vyjadrenie cti a víťazstva sprevádzané slovami „Ave, Caesar“. Neskôr sa takto zdravili aj národní socialisti Tretej ríše. Od roku 1930 sa rozširovalo ako prvok kultu osobnosti na vyjadrenie poslušnosti nemeckého národa k vodcovi a neskôr na chválu vojnového ťaženia nacistického Nemecka.¹⁴⁾

Obrázok 10: Pôvodná pravicová symbolika – mottá a gestá

WPWW – tento akronym označuje celosvetovú bielu hrdosť. Používa sa ako pozdrav neonacistov a „bielych rasistov“, s ktorým sa prezentuje hrdosť bielej rasy na celom svete. Slogan „White Pride World Wide“ sa objavuje aj v logu Stormfront. Je to webová stránka prevádzkovaná spoločnosťou Dona Blacka, bývalého vodcu hnutia Ku-Klux-Klan.

WHITEPOWER – vyjadruje názov hnutia a myšlienok stavajúcich bielu rasu nad ostatné, hlása nadradenosť bielej rasy. Biela rasa je najvyšším evolučným stupňom vývoja zo všetkých ostatných rás, Európa má byť rasovo čistým územím, všetky svetové vojny sú ovládané židmi a je potrebné očistenie Európy a Severnej Ameriky od iných rás a kultúr. Hnutie vyjadruje odpor voči homosexuálom a popiera Holokaust – masívne a cielené vyvražďovanie židovského etnika a pod.¹⁵⁾

14) Symbolika ultrapravicových hnutí. 2008.

15) Symbolika ultrapravicových hnutí. Palba.cz. 2014.

Obrázok 11: Pôvodná pravicová symbolika – akronymy

2. 2 Ľavicová symbolika

Vzhľadom k tomu, že v minulosti sa nekonali veľké súdne procesy s ľavicovo orientovanými aktivistami, diktátormi, nie sú tieto ideológie striktne zakázané tak ako pravicové. Bolo stanovené, ktorá symbolika sa v budúcnosti nesmie používať a ktoré hnutia budú zakázané. V niektorých európskych krajinách je používanie komunistických symbolov zakázané.

Najznámejšie symboly ľavicového extrémizmu sú:

- červená päťcípá hviezda,
- kosák a kladivo.

Tradičná farba, ktorá reprezentuje ľavicu je červená. Je to farba krvi. Táto farba bola prevzatá od robotníckeho hnutia z prelomu 19. storočia (Parížska komúna). Komunisti si ju prisvojili v období ruskej občianskej vojny a po ich víťazstve sa rozšírila do celého sveta. Čierna číslica 5 v tvare kosáka s kladivom na červenom podklade symbolizuje Ligu za 5. Internacionálu, ktorá svoj program prijala v roku 2003 a hlása globálnu sociálnu revolúciu. ¹¹⁾

Obrázok 12: Najznámejšia ľavicová symbolika

2. 2. 1 Ľavicová symbolika anarchistická

Najpoužívanejším anarchistickým symbolom je písmeno „A“ v kruhu. Tento symbol je najčastejšie súčasťou oblečenia punkerov, anarchistov a alternatívnej mládeže v období vzdoru. Znak používajú aj anarchosyndikalisti. Anarchosyndikalizmus chce zrušiť klasické kapitalistické ekonomické vzťahy a nahradiť ich samosprávou robotníkov v odboroch. Ich konanie môže mať podobu násilných činov, teroru alebo pacifizmu.

POZNÁMKY

Najpoužívanejšou vlajkou anarchistov je červeno-čierna vlajka, kde červená farba označuje revolúciu, krv, socializmus a čierna anarchiu. Niekedy sa ako symbol anarchie používa len čierna vlajka.

Obrázok 13: Ľavicová symbolika anarchistická

2. 2. 2 Ľavicová symbolika radikálnych aktivistov

AFA je medzinárodné hnutie, organizácia radikálneho alebo militantného ľavicového antifašistického odporu. Prvá organizácia vznikla v Nemecku ako obrana proti rastúcemu nacizmu. Dnes AFA pôsobí v celej Európe. Hnutie sa zaoberá propagačnými, informačnými a praktickými formami boja so všetkými autoritárskymi ideológiami a skupinami usilujúcimi sa o akékoľvek formy útlaku, v prvom rade s neonacizmom a ultrapravicovým hnutím. Antifašistická akcia je aj organizovanou formou širšieho antifašistického hnutia známeho pod skratkou ANTIFA. Na území Slovenskej republiky združuje ANTIFA lokálne autonómne skupiny, medzi ktorými môžu byť aj radikálni aktivisti. ¹¹⁾

Obrázok 14: Ľavicová symbolika radikálnych aktivistov

Anarchistická federácia (AF, predtým ČSAF) je federácia miestnych anarchistických skupín a jednotlivcov v Českej republike a na Slovensku. AF bola založená v roku 1995 ako Česká anarchistická federace (ČAF). Hlavnou náplňou činnosti je propagácia anarchizmu a boj proti kapitalizmu formou protestov, pochodov a demonštrácií. AF je členskou sekciou Internacionály anarchistických federácií. Koncom roka 2014 sa organizácia premenovala z ČSAF na AF.

Anarchistický čierny kríž (ABC) je medzinárodná sieť autonómnych skupín anarchistov. Ich hlavným cieľom je podpora anarchistických politických väzňov a zviditeľňovanie ich prípadov. Často sa dáva do kontrastu s Amnesty International z dôvodu, že ABC otvorene podporuje aktivistov, ktorí sa dopustili nezákonnej činnosti na podporu revolučných cieľov.

Obrázok 15: Ľavicová symbolika – Anarchistická federácia a Čierny kríž

Anarchokomunizmus (AKA) je politický smer s víziou beztriednej spoločnosti bez vládnucej triedy (anarchizmus). Slobodný komunizmus sa stal najvplyvnejším prúdom anarchistického hnutia.

Squatting znamená obsadenie a obývanie prázdnej budovy. Squatting je často sociálnym protestom proti cenám bývania. Býva spojený s politickým protestom. Squattereri sú zväčša anarchisty. Vo väčšine štátov je squatting nelegálny.

Priama akcia je solidárny zväz pracujúcich, ktorý sa sústreďuje na riešenie problémov na pracovisku a v bydlisku a na organizovanie solidárnych akcií za práva a požiadavky pracujúcich u nás aj v zahraničí. Prevádzkuje rádio pod názvom „Rádio Priama akcia“, publikuje na internete a organizuje aj protestné akcie. ¹¹⁾

Obrázok 16: Ľavicová symbolika – Squatting, AKA, Priama akcia

Anonymous je anonymné a nehierarchické hnutie s anarchistickými prvkami. Začalo sa objavovať na internete v roku 2003 na základe automaticky generovaných prezývok prispievateľa na stránkach 4chan.org a im podobných. Postupne prenikli do masmédií, čo bolo zapríčinené záujmom o ich hackerské útoky napríklad proti firme Sony (Operácia Sony). V roku 2012 zaútočil Anonymous aj na slovenské štátne stránky. Ich konanie je sporadické.

Obrázok 17: Ľavicová symbolika – Anonymous

POZNÁMKY

2. 2. 3 Ľavicová symbolika environmentálna

Earth First! je radikálne environmentálne hnutie, ktorého členmi sú ekologickí aktivisti. Skupiny existujú vo viacerých štátoch sveta, vrátane Slovenska. Je to revolučné, radikálne hnutie založené na ochranu prírody a zeme, ktoré sa snaží najmä o zastavenie ťažby dreva v chránených územiach. Na presadenie týchto cieľov využíva lobbying a ekosabotáže typu: blokády, zatĺkanie klincov do stromov, čím ich chránia pred výrubom, znehybňovanie ťažobných strojov nasypáním piesku do palivových a olejových nádrží, vytrhávanie stavebných kolíkov, odpiľovanie billboardov a „dorábanie“ reklamných sloganov. Earth First! nemá pevné štruktúry a jeho akcieschopnosť je založená na autonómnych, na sebe nezávislých skupinách. Informácie sa v hnutí šíria osobným kontaktom a rôznymi tlačovinami.

Obrázok 18: Ľavicová symbolika – Earth First!

Animal Liberation Front (ALF) je hnutie radikálnych ochrancov práv zvierat založené v roku 1972 vo Veľkej Británii. Uskutočňuje priame akcie na oslobodenie a ochranu zvierat. Konania členov hnutia sú často v rozpore so zákonom, ako napríklad oslobodzovanie zvierat z laboratórií a kožušinových fariem, sabotáže testovacích a výskumných zariadení a podobne. Medzi ďalšie a na Slovenku oveľa rozšírenejšie aktivity ALF patrí ničenie poľovníckych posedov, útoky na cirkusy a cirkusové pútače a zalepovanie zámok. ALF nie je členská organizácia, ale skupina odporu bez vodcu. Keďže organizácia nemá pevnú štruktúru a hierarchiu, nedá sa presne určiť ani počet jej členov. Hnutie pôsobí ako zastrešenie pre činy aktivistov. Bunky ALF sú aktívne v 42 krajinách sveta, vrátane Slovenska. ¹¹⁾

Obrázok 19: Ľavicová symbolika – ALF

2. 3 Náboženská symbolika

Symbolika čísla **5** je prastará, jedná sa o magické a okultné znamenie. Predstavuje silu presahujúcu danú realitu štyroch živlov. Päťka je ako dokonalé číslo

pre mikrokozmos – človek (duša). Tento znak sa používal od staroveku až dodnes. Obrátená päťcípá hviezda (pentagram) je najznámejším symbolom čiernej mágie a satanizmu. Tvoria ju tri hroty sú obrátené nadol a dva nahor. Často býva umiestnená v uzavretom kruhu. Tento pravidelný päťuholník je považovaný za magický znak. Využíva sa v bielej aj čiernej mágii a na vyvolávanie démonov.

Číslica **666** predstavuje číslo diabla (zla a hriechu), šelmy (apokalyptickej bestie) spomínaných v knihe Zjavenie svätého Jána z Nového Zákona, je to číslo Antikrista. Antikrist je v kresťanstve označovaný ako nepriateľ Ježiša Krista, Boha a jeho nasledovníkov kresťanov. Často sa vyobrazuje spoločne s pentagramom. ¹⁶⁾

Obrázok 20: Náboženská symbolika

Na celom svete je sledovaná symbolika Islamského štátu IS (Islamský štát v Sýrii – ISIS, resp. Islamský štát v Iraku a Levante – ISIL, arabská skratka Daesh) a jeho pridružených organizácií.

Islamský štát je sunitská militantná teroristická organizácia, ktorá od roku 2014 ovláda rozsiahle časti Iraku a Sýrie. Jej cieľom je obnova kalifátu založeného na striktnej interpretácii islamského práva šarija. Organizácia sa hlási k novej ére medzinárodného džihádu. K Islamskému štátu sa neskôr začalo hlásiť aj viacero ďalších radikálnych džihádistických organizácií po celom svete, predovšetkým v Líbyi, v Nigérii (Boko Haram) alebo v Somálsku (Al-Shabaab). Organizácia pácha brutálne teroristické útoky a vojnové zločiny, vrátane masových poprav zajatých vojakov a civilistov. Na dobytých územiach sa dopúšťa všeobecného porušovania ľudských práv a brutálne utláča všetky náboženské skupiny, ktoré nevyznávajú ich striktnú verziu islamu. ¹⁷⁾

Obrázok 21: Náboženská symbolika – Islamský štát

16) HELLER, J.: Symbolika čísel 4, 5, 6, 7. 2003.

17) ISIS symbolika – islám, Mohammed a chalifát.

POZNÁMKY

3 EXTRÉMISTICKÉ SKUPINY V STREDNEJ EURÓPE

3.1 Extrémistické skupiny na Slovensku

Hlinkova garda (HG) bol polovojenský poriadkový zbor zriadený v rámci Hlinkovej slovenskej ľudovej strany ako pomocný orgán štátnych úradov. Po vzniku prvej slovenskej republiky sa aktívne podieľala na perzekúciách Čechov, Rómov, Židov a demokraticky zmýšľajúcich Slovákov, neskôr na deportáciách židovského obyvateľstva. 28. októbra 1938 sa Hlinkova garda stala jedinou brannou organizáciou na slovenskom území. Od septembra 1944 sa stala popri Domobrane zložkou ozbrojených bezpečnostných síl Slovenského štátu. Od jari 1945 usmerňoval jej činnosť veliteľ nemeckých vojsk na Slovensku. Porážkou nacizmu bola Hlinkova garda rozpustená, jej predstavitelia a aktívni prívrženci boli väčšinou postavení pred súd. V zmysle Nariadenia Slovenskej národnej rady č. 33 zo dňa 15. mája 1945 o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdництва (ktorého platnosť a účinnosť nebola nikdy zrušená) boli osoby, ktoré sa podieľali na vyššie uvedených aktivitách kvalifikované ako kolaboranti a boli odsúdení na trest odňatia slobody vo výške do 30 rokov.¹⁸⁾

Obrázok 22: Hlinkova garda

Slovenská pospolitosť (SP) je slovenská nacionalistická organizácia, ktorá pôsobí vo forme právnickej osoby od 9. mája 1995 je registrovaná ako občianske združenie. Neskôr bola registrovaná ako politická strana Slovenská pospolitosť – národná strana, ale súdnym rozhodnutím bola zrušená. Slovenská pospolitosť naďalej funguje ako registrované občianske združenie. Jedná sa o ultranacionalistické hnutie, novinármi často označované ako extrémne radikálne.¹⁹⁾

Slovenské hnutie obrody je nacionálne orientované občianske združenie. Podľa vyjadrení svojich členov sa snaží prehlbovať národné a nacionálne vlastenectvo Slovákov. Členovia sa zaoberajú propagáciou a pripomínaním si výročí slovenských dejateľov, významných osôb, pričom schvaľujú a oslavujú výročia spojené s prvým Slovenským štátom a s jeho predstaviteľmi.²⁰⁾

Nacionálne orientované občianske združenie je aj **Nové slobodné Slovensko**. Združenie viackrát menilo podstatu svojej činnosti, pričom smerovanie je podobné ako u Slovenskej pospolitosti. V posledných rokoch má združenie menej aktivít.

18) Hlinkova garda. Retrománia Retromagazín o ČSSR. 2016.

19) Naše materiály. Blog SP ... informácie, ktoré potrebujete.

20) Kto sme. Slovenské hnutie obrody.

Obrázok 23: Slovenské extrémistické hnutia

Slovenskí Branci sú neformálna skupina. V súčasnej dobe má 17 oddielov (napr. Východniar; Žilinčan; Rusín; Považan; Nitrančan; Bystričan; Šarišan; atď.). Členom sa môže stať občan Slovenskej republiky po posúdení veliteľom oddielu, ktorý je fyzicky a zdravotne spôsobilý a dovŕšil 15 rokov. Slovenskí branci sa prezentujú ako názorovo neutrálni bez väzieb na extrémistické skupiny. Vyjadrenia vedúcich predstaviteľov tohto zoskupenia a ich propagačné materiály však v minulosti svedčili o opaku. Odmietajú zahranično-politickú a bezpečnostnú orientáciu SR, vytvárajú paralelné bezpečnostné štruktúry. Môžu byť považovaní za potenciálne extrémistické združenie.²¹⁾

„**Kysucký vzdor**“ neskôr **Akčná skupina Vzdor Kysuce** sa hlási k názorom Slovenskej pospolitosti. Do svojich pôvodných cvičení v sebaobrane a propagovaní zdravého spôsobu života začali pridávať militantné prvky. Okrem sebaobrany nacvičovali strelbu, prepádové akcie v obytných priestoroch a boj o prežitie v lesoch. Pre skupinu bolo charakteristické používanie vojenského oblečenia a vybavenia. Zoskupenie začalo aktívne spolupracovať s podobnými zahraničnými polovojskými organizáciami.²²⁾

Obrázok 24: Slovenskí branci, Kysucký vzdor

3. 2 Extrémistické skupiny v Maďarsku

Po rozpade pôvodnej Maďarskej gardy takmer okamžite vznikla **Nová maďarská garda**, ktorá zostala jedným z najväčších a najvplyvnejších extrémistických skupín v Maďarsku. V súčasnosti pôsobí organizácia v spolupráci a pod vedením radikálnej politickej strany Jobbik. Garda ostala v povahe pravicovo orientovanou, rasistickou, antisemitskou a homofóbnou organizáciou.

Mládežnícke hnutie **64 žúp HVIM** je iredentistická, revizionistická, ultranacionalistická a antisemitská mládežnícka organizácia. Motto hnutia HVIM je: „Hit, húség,

21) Národné zvyky, odkaz našich predkov. Slovenskí branci. 2018.

22) Nacionalista z organizácie Vzdor Kysuce ide do eurovolieb. A-spravodajstvo. 2014.

POZNÁMKY

bátorság – viera, vernosť, odvaha“. Hnutie je považované aj za rasistické, antisemitické a protirómske. Udržiava úzke vzťahy s ďalšími extrémistickými skupinami a s radikálnou stranou Jobbik. Hlavným cieľom organizácie je územný revizionizmus, t. j. znovunastolenie hraníc Maďarska spred Trianonskej zmluvy. Hnutie propaguje ideológiu krajnej pravice.²³⁾

MNA je extrémistická skupina, hungaristická organizácia, ktorá bola založená ako Maďarská národnosocialistická akčná skupina. Od založenia prešla rôznymi reorganizáciami. V okruhu svojich prívržencov sa začala zameriavať na vojenskú prípravu (sebaobrana, vojenská taktika, orientácia s mapou a bez nej, poskytnutie prvej pomoci, strelba...). Je jednou z najväčších aktívnych, organizovaných skupín polovojenského charakteru v Maďarsku.

Národná stráž je protirómske združenie. Základom ich úsilia je posilniť národné povedomie bez prepojenia na akúkoľvek politickú stranu. V roku 2008 zvýšila Národná stráž napätie medzi Maďarskom a Slovenskom, a to organizáciou návštevy svojich uniformovaných členov v Kráľovskom Chlmci. V roku 2009 v združení vznikla nová teritoriálna organizačná štruktúra, ktorá pripomína militaristické organizácie. Jej príslušníci nosia na podujatiach uniformy, pochodujú v útvaroch a používajú veliace heslá.²⁴⁾

BETYÁRSEREG „Zbojníci“ je neformálny zväzok rôznych, krajne pravicových skupín, ktoré sa považujú za štvancov. Podľa svojich princípov odmietajú „dvojité štandardy, represiu, vládu cudzincov“. V súčasnosti pevne spolupracujú s HVIM a sú častými účastníkmi ich akcií, kde zabezpečujú ochranu podujatia.

Blood and Honour Hungaria je členská organizácia medzinárodnej siete Blood and Honour. Organizácia bola založená v roku 1998 neonacistickými skinhedmi v Maďarsku. Nenávistná skupina už v súčasnosti neorganizuje priame akcie, vykonáva len rozsiahlu neonacistickú propagandu. Pôsobí pri získavaní ľudí a pomáha pri nábore nových členov do radov rôznych extrémistických skupín.²⁵⁾

Obrázok 25: Maďarské extrémistické skupiny

3. 3 Extrémistické skupiny v Českej republike

Bohemia Hammer Skins (BHS) bola rasistická skupina. Bolo to najradikálnejšie hnutie skinhedov, militantné, ideologicky sa hlásiace k nacizmu. Organizácia Bohemia Hammer Skins už oficiálne neexistuje. V roku 1996 vznikla organizácia Blood &

23) Maďarská garda. Zpravodajský server Romea.cz.

24) Vykonávajú maďarskí extrémisti aktivity na území Slovenska? Maďari.sk. 2012.

25) Blood C18 Honour Hungary. C18 Hungary. 2016.

Honour Bohemia, ktorá prevzala vedúcu pozíciu v hnutí a BHS zanikla. Na Slovensku boli lokálne pobočky pod menom Slovakia Hammer Skins, ktoré vydávali a rozširovali vlastné materiály a vyvíjali neonacistickú propagandu a ďalšie aktivity.

Dělnická strana (DS) bola česká radikálna, krajne pravicová politická strana, ktorá bola v roku 2010 na základe rozhodnutia najvyššieho súdu rozpustená. Strana sa označovala za národnú a ľudovú stranu a jej členovia sympatizovali so socialistickými myšlienkami, neonacizmom a podporou násilia. Spolupracovali s Národnou stranou, Hnutím národného zjednotenia, Českým hnutím za národnú jednotu a Republikánmi Miroslava Sládka a vytvorili tzv. Národnú päťku). Následne vznikla **Dělnická strana sociální spravedlnosti DSSS**.²⁶⁾

Národní odpor je česká neregistrovaná neonacistická organizácia. Hlásia sa k nacionálnemu socializmu, českému nacionalizmu, ktorý prijíma prvky neonacizmu s výnimkou téz o nadradenosti nemeckého národa, ďalej sa stavia proti kapitalizmu, sionizmu, prisťahovalcom a Rómom. Organizácia úzko spolupracuje s Dělnickou stranou a nemeckou krajne pravicovou stranou Nationaldemokratische Partei Deutschlands.

V druhej polovici prvej dekády 21. storočia inšpirovala neonacistickú scénu na Slovensku kampaň a aktivity medzinárodných neregistrovaných zoskupení pôsobiacich ako Národní odpor. V tomto období boli založené bunky neonastickej organizácie v Nitre, Prievidzi, Senici, neskôr ako Slobodný odpor v Čadci a Zlatých Moravciach.²⁷⁾

Obrázok 26: České extrémistické skupiny

3. 4 Extrémistické skupiny v Poľsku

Národno-radikálne hnutie Falanga bola pravicová, antisemitská a antikomunistická politická strana založená v roku 1934 mládežníckymi radikálmi. Strana bola ovplyvnená myšlienkami talianskeho fašizmu. Strana v roku 1993 začala aktívne pracovať ako uniformované, nacionalistické hnutie, často popisované ako extrémne pravicové až neonacistické.²⁸⁾

Hnutie všepoľskej mládeže je nacionalistické združenie študentov stredných a vysokých škôl. Ich cieľom je vzdelávanie mladých ľudí v duchu katolíckej viery, k zachovaniu národných hodnôt a združovanie mladých bez vyvíjania politických zámerov. Popri liberalizme zastáva organizácia ostro nepriateľský postoj k homosexualite.²⁹⁾

26) Dělnická strana : Nový začátek. Delnicka-strana.cz.

27) Podívejte se na Národní ODPOR na Facebooku. Národní ODPOR.

28) Aktualności. Falanga – Polska Młodość Rewolucja.

29) Nasza idea. Młodzież Wszechpolska.

POZNÁMKY

Poľská národná obroda je národná, radikálna a nacionalistická politická strana. Vytvára protikomunistickú činnosť. Ešte aj dnes pôsobí na poľskej politickej scéne, ale bez výraznejších výsledkov. Vystupuje proti členstvu Poľska v Európskej únii a NATO.

Obrázok 27: Poľské extrémistické skupiny

3. 5 Extrémistické skupiny na Ukrajine

„**Patriot Ukrajiny**“ je ukrajinská nacionalistická organizácia, ktorá vznikla na konci roka 1999 ako mládežnícke krídlo, oddiel Sociálno-nacionalistickej strany (CHПУ) pre podporu ozbrojených síl a námorníctva. „Patriot Ukrajiny“ sa reorganizoval do úplne nezávislej uniformovanej organizácie. Jeho členovia sú častými účastníkmi demonštrácií, pochodov, niektoré aj sami organizujú.³⁰⁾

Autonómny odpor (AO) je pomerne nové pravicové hnutie. Základnou myšlienkou a ideologickým smerom hnutia je národný socializmus, boj proti imperializmu, kapitalizmu, liberálnej globalizácii, duchovnej a fyzickej degradácii spoločnosti. AO je sieť a nie štruktúrované hnutie, napriek tomu, že má vodcu.

Extrémistickú scénu na Ukrajine veľkou mierou ovplyvňovala a ovplyvňuje krízová situácia medzi Ukrajinou a Ruskom, ako aj fakt, že Viktor Janukovič odmietol podpísať pripravenú asociačnú dohodu s EÚ. Uvedená situácia sa vyhrotila do brutálnych ozbrojených stretov medzi policajnými zložkami a demonštrantami z radov nacionalistov. Hlavný podiel na ozbrojených stretoch mali zástupcovia ukrajinských nacionalistických strán **Sloboda** a **Pravý sektor**. Odtrhnutie Krymu ešte viac zosilnilo odpor v Doneckej, Charkovskej a Luhanskej oblasti. Tu sa vytvárali prapory a batalióny proruských separatistov, ako aj jednotky dobrovoľníkov, ktorí stoja na strane ukrajinskej armády. Časť členov týchto zoskupení je z krajne pravicových hnutí – **Azov, Donbas, Ajdar**.³¹⁾

Obrázok 28: Ukrajinské extrémistické skupiny

30) Patriot of Ukraine. Wikipedia, 2018.

31) Fašistický prevrat v Kyjeve; dôkaz? Pravý sektor a strana Svoboda. Svobodné noviny bez cenzury, 2014.

4 KONCEPCIA BOJA PROTI EXTRÉMIZMU NA ROKY 2015 – 2019

POZNÁMKY

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 predstavuje základný dokument definujúci strategické priority Slovenskej republiky v oblasti predchádzania a eliminácie radikalizácie, extrémizmu a s nimi spojenej protispoločenskej činnosti ohrozujúcej základné práva a slobody osôb a základy demokratického právneho štátu.

Koncepcia je zameraná na aktuálne otázky a problémy, pričom za súčasného stavu a bezpečnostnej situácie je to predovšetkým prevencia, zvyšovanie povedomia spoločnosti, efektívne vzdelávanie príslušníkov bezpečnostných zborov a spolupráca s okolitými štátmi.

Hlavné strategické ciele koncepcie boja proti extrémizmu: ³⁾

1. Posilniť odolnosť komúnit a jednotlivcov voči nedemokratickým ideológiám a extrémizmu.
2. Zvyšovať povedomie o prejavoch a spoločenskej závažnosti extrémizmu a následkoch radikalizácie.
3. Efektívne monitorovať a odhaľovať trestné činy extrémizmu, stíhať ich páchatelov.
4. Vytvárať inštitucionálne a personálne kapacity pre štátne orgány plniace úlohy vo veciach ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu.

Stanovené hlavné strategické ciele sú rozpracované na množstvo samostatných úloh, na plnení ktorých sa podieľajú viaceré zložky štátneho aparátu, súkromného sektora i neziskových organizácií. Celá koncepcia je uverejnená na stránke Ministerstva vnútra Slovenskej republiky www.minv.sk.

5 ZÁVER

Extrémizmus bol donedávna na vzdialenej hranici každodennosti. Väčšina z nás pred ním mohla viac-menej zavrieť oči, pokiaľ sme nepatrili k skupine odborníkov, ktorá sa ním profesijne zaoberala alebo k niektorej z menšinových skupín, voči ktorej bol namierený. Doba sa však zmenila a extrém sa stáva mainstreamom. K tomu prispieva aj množstvo zlovykov slobody a demokracie.

Treba si však uvedomiť, že extrémizmus je protisystémový, neliberálny, predstavuje násilie a bezprostredné riziko pre niektoré skupiny obyvateľov. Je nepredvídateľný, má schopnosť získavať rýchlu podporu, ale rovnako ju aj strácať. Súčasný extrémizmus predstavuje v jeho rôznych podobách jednoznačné spoločenské zlo.

Extrémisti svojimi aktivitami zhoršujú kvalitu života celej spoločnosti. Spoločnosť nemôže tieto aktivity ignorovať, ale musí sa vedieť voči tejto hrozbe postaviť.

POZNÁMKY

Má pritom vytvárať efektívne prekážky pre extrémizmus (politické, právne) a odstraňovať príčiny aktivizácie extrémistov, ale predovšetkým konať preventívne, sledovať a vzdelávať. Predpokladom úspechu je čo najširšie poznanie tejto problematiky a predovšetkým uvedomenie si tejto hrozby v celej spoločnosti. Často sú podporovateľmi napr. pravicového extrémizmu „*otcovia rodín plní dobrých úmyslov, čo si želajú prevychovať alebo „izolovať“ neštandardné skupiny na okraji spoločnosti, ktoré sú škaredé, špinavé a zlé*“. Väčšina z nás totiž v sebe nosí pocit ohrozenia z neznámeho. Od poznávania a pochopenia závisí, do čoho sa tento strach z neznámeho premení.²⁾

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Aktualności [online]. FALANGA - Polska Młodość Rewolucja [cit. 2018-04-02]. Dostupné na internete: <<http://falanga.org.pl/>>.

BASTL, M.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3797-3.

Blood C18 Honour Hungary [online]. C18 HUNGARY, 2016 [cit. 2018-04-17]. Dostupné na internete: <<http://c18hungary.blogspot.sk/>>.

DANICS, Š.: *Extremismus hrozba demokracie*. 1. vyd. Praha : Police History, 2002. ISBN 80-86477-07-X.

DANICS, Š.: *Extremismus, rasismus a antisemitismus* [online]. 2. rozš. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2008 [cit. 2018-04-17]. ISBN 978-80-7251-286-7.

Dělnická strana : Nový začátek [online]. Delnicka-strana.cz [cit. 2018-04-17]. Dostupné na internete: <<http://www.delnicka-strana.cz/index.php>>.

Fašistický převrat v Kyjevě; důkaz? Pravý sektor a strana Svoboda [online]. Svobodné noviny bez cenzury, 2014 [cit. 2018-04-02]. Dostupné na internete: <<http://svobodnenoviny.eu/fasisticky-prevrat-v-kyjeve-dukaz-pravy-sektor-a-strana-svoboda/>>.

HELLER, J.: *Symbolika čísel 4, 5, 6, 7* [online]. Pastorage.cz, 2003 [cit. 2018-04-11]. Dostupné na internete: <<https://www.pastorage.cz/Knihovna/3-Symbolika-ci-sel-4-5-6-7.html>>.

Hlinkova garda [online]. Retrománia Retro magazín o ČSSR, 2016 [cit. 2018-04-18]. Dostupné na internete: <<https://www.retromania.sk/1940-1949/hlinkova-garda>>.

CHARVÁT, J.: *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-098-6.

CHMELÍK, J.: *Extremismus*. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-376-6.

CHMELÍK, J.: *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 1. vyd. Praha : Linde, 2001. ISBN 80-7201-265-7.

CHMELÍK J.: *Symbolika extremistických hnutí*. 1. vyd. Praha : Armex, 2000. 114 s. ISBN 80-86244-14-8.

ISIS symbolika – islám, Mohammed a chalífát [online]. [cit. 2018-04-12]. Dostupné na internete: <<https://www.ivcrn.cz/isis-symbolika-islam-mohammed-a-chalifat/>>.

KALAMÁR, Š.: *Extremismus I*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. ISBN 978-80-7251-355-0.

KALAMÁR, Š.: *Terminologie a symbolika užívaná soudobou extremistickou scénou*. 1. vyd. Ostrava : Key Publishing, 2011. ISBN 978-80-7418-103-0.

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 [online]. Rokovanie vlády, 2015 [cit. 2018-03-04]. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=24369>>.

Kto sme [online]. Slovenské hnutie obrody [cit. 2018-03-28]. Dostupné na internete: <<http://www.sho.sk/kto-sme>>.

LEBEDA, D. - GABAĽOVÁ, D.: *Symbolika extrémistických hnutí* [online]. [cit. 2018-04-04]. Dostupné na internete: <<http://aktinex.unas.cz/docs/extremisticka-symbolika.pdf>>.

Maďarská garda [online]. Zpravodajský server romea.cz [cit. 2018-03-31]. Dostupné na internete: <<http://www.romea.cz/cz/stitek/madarska-garda-3>>.

MAREŠ, M.: *Extremismus jako bezpečnostní hrozba*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo obrany České republiky, Odbor komunikace a propagace, 2011. ISBN 978-80-7278-568-1.

MAREŠ, M.: *Symboly používané extrémisty na území ČR v současnosti* [online]. Praha : OBP MV ČR, 2006 [cit. 2018-04-06]. Dostupné na internete: <<http://sociologie1.wz.cz/download/E-books/Mares%20-%20extremismus.pdf>>.

Nacionalista z organizácie Vzдор Kysuce ide do eurovolieb [online]. A-spravodajstvo, 2014. [cit. 2018-03-27]. Dostupné na internete: <<http://alternativnacesta.blogspot.sk/2014/03/nacionalista-z-organizacie-vzdor-kysuce.html>>.

Národné zvyky, odkaz našich predkov [online]. Slovenskí branci, 2018 [cit. 2018-03-23]. Dostupné na internete: <<http://www.slovenski-branci.sk/>>.

Nasza idea [online]. Młodzież Wszechpolska [cit. 2018-04-02]. Dostupné na internete: <<http://mw.org.pl/about/da-sie>>.

Naše materiály. [online]. BLOG SP... informácie, ktoré potrebujete [cit. 2018-03-23]. Dostupné na internete: <<https://pospolitost.wordpress.com/>>.

Patriot of Ukraine [online]. Wikipedia, 2018 [cit. 2018-04-02]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Patriot_of_Ukraine>.

Podívejte se na Národní ODPOR na Facebooku [online]. Národní ODPOR [cit. 2018-04-17]. Dostupné na internete: <<https://cs-cz.facebook.com/Národní-ODPOR-1560070067642545/>>.

Symbolika ultrapravicových hnutí [online]. Palba.cz, 2014 [cit. 2018-04-11]. Dostupné na internete: <<http://www.palba.cz/newspage.php?news=6066>>.

Symbolika ultrapravicových hnutí. In: *Bulletin o podobách pravicového extrémizmu (nejen) v České republice* [online]. 2008, č. 4 [cit. 2018-04-06]. Dostupné na internete: <http://www.chceteo.cz/content/wp-content/neonacek_c41.pdf>.

POZNÁMKY

Tí praví... : Zborník príspevkov z konferencie o pravicovom extrémizme – Open Society Camp [The Right Ones. : Open Society Camp – REX Conference Proceedings] [online]. Bratislava : Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, 2011 [cit. 2018-04-04]. ISBN 978-80-970143-8-4. Dostupné na internete: <http://www.beznenavisti.sk/wp-content/themes/beznenavisti/podklady-a-materialy/Ti_pravi.pdf>.

Vykonávajú maďarskí extrémisti aktivity na území Slovenska? [online]. Maďari.sk, 2012 [cit. 2018-04-18]. Dostupné na internete: <<http://madari.sk/otazky-a-odpovede/ciele-madarskej-komunity-na-slovensku/vykonavaju-madarski-extremisti-aktivity-na-uzemi-slovenska>>.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Vysvetlite pojem extrémizmus a jeho hlavné črty.
2. Vysvetlite pojem radikalizmus a jeho hlavné črty.
3. V čom tkvie najväčšie nebezpečenstvo neofašizmu a v čom je odlišný od neonacizmu.
4. Vysvetlite v čom spočíva nebezpečenstvo siekt pôsobiacich v demokratickej spoločnosti.
5. Čím sa zaoberá Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 a aké sú jej strategické ciele.

EMOCIONÁLNA INTELIGENCIA AKO SÚČASŤ OSOBNOSTI PROFESIONÁLNEHO VOJAKA

POZNÁMKY

doc. PhDr. Mária **PETRUFOVÁ**, PhD.

„Každý sa môže nahnevať – to je ľahké. Ale nahnevať sa na správneho človeka, do správnej miery, v správnom čase, pre správny dôvod a správnym spôsobom – to už nie je také ľahké.“

Aristoteles, Etika Nikomachova

ÚVOD

Človek v dnešnom storočí dostal do vienka vzácny dar, a to možnosť disponovať rôznymi schopnosťami. Medzi tieto schopnosti patria sociálne zručnosti a emocionálna inteligencia. Zaručujú najmä rozvoj novodobých manažérskych kompetencií.

Emócie je možné identifikovať a ovládať v rôznych životných situáciách, iba ak ich vieme použiť tak, aby sme dosiahli pozitívny želaný výsledok. Kvalita ponúkaných služieb, ktoré plnia Ozbrojené sily Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“) v dnešnom hektickom svete je určená mnohými premennými.

Emocionálna inteligencia je jedným z druhov inteligencie, ktorý je dnes považovaný za najdôležitejší faktor úspechu ľudí a kvality služieb. Sociálna, ako aj emocionálna inteligencia sa dnes objavujú ako jeden z najdôležitejších faktorov moderného a úspešného riadenia organizácií.

Od všetkých zamestnancov rezortu, predovšetkým od vojenských profesionálov sa očakáva, že budú schopní zvládať najmä vlastné sebariadenie a manažment zmien, ako aj manažment času. Budú flexibilní a adaptívni voči požiadavkám doby a správaniu sa tak vojakov, ako aj občanov tohto štátu – svojich zákazníkov. Práve emocionálna inteligencia umožňuje manažérom efektívne reagovať na tieto požiadavky doby. Ovládanie a praktické využitie poznatkov o emocionálnej inteligencii a schopnosti ich aplikácie do praxe zákonite zlepšuje nielen výkonnosť zamestnancov v našom rezorte, ale automaticky zvyšuje aj imidž OS SR.

Emócie riadia naše pocity, správanie, konanie aj myslenie. Emócie ovplyvňujú predovšetkým našu neverbálnu komunikáciu, sú markantné najmä v mimike a gestikulácii. V súkromnom aj v pracovnom živote nám pomáhajú rozumieť sebe samým, ako aj ostatným ľuďom. Emócie majú obrovský vplyv na náš každodenný život. Ovplyvňujú naše rozhodnutia a usmerňujú náš život. Pretože hrajú dôležitú úlohu v našom živote, je dôležité naučiť sa ich identifikovať a predovšetkým ich vedieť ovládať. *Kontrola vlastných emócií nám jednoznačne uľahčuje život, vieme rozmýšľať jasnejšie a lepšie vychádzať s ľuďmi okolo nás.*

V minulosti boli emócie dlhú dobu považované za niečo súkromné, dokonca v profesionálnom pracovnom živote nemali miesto, ba boli priam zakázané. V súčasnosti je situácia v manažérskom a líderskom svete 21. storočia úplne iná.

POZNÁMKY

Dnes je striktné oddelenie citov od rozumu nemožné. Na všetkých rozhodnutiach, ktoré človek robí sa v prevažnej miere podieľajú tie časti mozgu, ktoré spracúvajú emócie. Emócie sú súčasťou sofistikovaného systému, ktorý nám umožňuje posudzovať situáciu a konať. Či to už vedome vnímame alebo nie, emócie ovplyvňujú naše rozhodovanie neustále. Každá silná emócia je vo svojej podstate impulzom k určitému správaniu. Ovládanie týchto impulzov je základom emocionálnej inteligencie.

Jednou z kľúčových súčastí emocionálnej inteligencie je schopnosť správne prejavovať svoje vlastné pocity. Nieкто môže oplývať vedomosťami z rôznych odborov, môže byť sčítaný a so širokým rozhľadom, ale na druhej strane mu môže chýbať vytrvalosť, trpezlivosť a schopnosť dokončiť úlohu. Takýto inteligentný génus môže byť dokonca menej úspešný ako človek menej rozhľadený, ale zato usilovný, ktorý je schopný prekonávať prekážky a úspešne zvládať a najmä dokončiť úlohy. Iným príkladom môže byť napríklad človek intelektuálne predurčený byť manažérom. So svojimi bohatými teoretickými znalosťami však nevystačí, pretože pokiaľ mu bude chýbať emocionálna inteligencia nebude zvládať komunikáciu s podriadenými, ani ovládať svoje emócie. Preto takýto človek nikdy nebude dobrým manažérom – veliteľom a lídrom.

1 EMÓCIE A ICH VÝZNAM V ŽIVOTE ČLOVEKA

Emócie nám spestrujú život, určujú stupeň našej myšlienkovvej a pohybovej aktivity. Od nich v mnohom závisí náš vzťah k ľuďom, udalostiam a úlohám, ktoré nastoľuje život, no aj hodnotenie vlastného konania a počínania. Emócie vplyvajú na funkcie orgánov a tkanív organizmu, a tak sa prejavujú na našom zdraví. Dnes už vieme, že aj pracovný úspech vedeckých tímov v značnej miere súvisí s náladou aká v nich prevláda. Ťažko očakávať od pesimisticky naladených ľudí nové, živé, originálne myšlienky a rozhodnutia. Preto v tvorivých pracovných tímoch spravidla vládne čulosť a optimizmus. Ľudia v nich nestrácajú humor ani v „smoliarskom období“. *Emócie sú mechanizmus, ktorý nám pomáha rýchlo reagovať na nečakané udalosti, rýchlo a isto sa rozhodovať a bez slov komunikovať s inými ľuďmi.* ¹⁾ Vedci sa pokúšajú zistiť, prečo v ľudskej psychike evolúcia pridela takú významnú úlohu práve emóciám. Domnievajú sa, že naše emócie nám pomáhajú zvládať situácie, ktoré sú pre nás príliš dôležité na to, aby bolo ich riešenie ponechané len na našom intelektu. ²⁾

Charakter našich emócií ovplyvňuje architektúra miest a dedín, stav obytných a výrobných priestorov, nábytok, predmety dennej spotreby, šatstvo, okolitá príroda, práca a iné materiálne a morálne činitele. Na emocionálnu sféru však najväčšmi vplyvajú ľudia, medzi ktorými žijeme, pracujeme, oddychujeme, naše vzájomné vzťahy s nimi a naša schopnosť aktívne upravovať stav vlastných emócií. Ľudia rozlúštili tajomstvo blesku a hromu, vyrátali vzdialenosť k hviezdám, vytvorili teóriu relativity, prenikli do mikrosveta, dobyli Mesiac, ale dodnes nemajú právo tvrdiť,

1) MÁRTINOVÁ, D. - BOECKOVÁ, K.: Emocionálna inteligencia. 1998, s. 18-19.

2) GOLEMAN, D.: Emoční intelligence. 1997, s. 16.

že plne vystihli podstatu samých seba, aj keď sa vždy húževnato a vytrvalo usilovali pochopiť mechanizmy podmieňujúce schopnosť žiť, pociťovať, myslieť. Práve osvojenie si problému emócií je jedna z ciest vlastného sebazpoznania. ³⁾

Slovo „emócia“ pochádza z latinského „emovere“, čo značí vzrušovať, dráždiť. Význam tohto slova sa časom niekoľkokrát zmenil a dnes je možné vysloviť názor, že *emócie sú zovšeobecnené zmyslové reakcie vznikajúce ako odpoveď na exogénne (vychádzajúce z okolitého prostredia) a endogénne (vychádzajúce z vlastných orgánov a tkaniva) signály, ktoré nevyhnutne vyvolávajú isté zmeny vo fyziologickom stave organizmu.* ⁴⁾ *Emócie sú zdravé a užitočné psychofyziologické reakcie pokiaľ zodpovedajú realite.* Umožňujú človeku orientovať sa a zvládať rôzne situácie. Dá sa povedať, že sú *reaktívne* alebo *reakčné, pozitívne* (prinášajú nám radosť a šťastie) alebo *negatívne*. *Negatívne* emócie sú všetky tie, ktoré sú negatívne vo svojej podstate. Bránia nám vnímať a prijímať životné situácie prirodzene. Medzi najčastejšie negatívne emócie patrí *strach, vina, ľútosť, hnev, smútok, sklamanie* a mnoho ďalších. Negatívne emócie sú primárne zodpovedné za to, že postupne sa vymaníme z normálneho procesu myslenia, ktorý je dôležitý pre naše prežitie. Hromadenie negatívnych emócií v našej myšli môže vážne narušiť naše zdravie, ale aj šťastie. Ich prejavovanie uvoľňuje energiu a pomáha riešiť problémy v živote. Nemajú však dlhé trvanie. Ak sú však emocionálne reakcie prehnane alebo dokonca neprimerané, vytvárajú stresový stav. Prejavovanie takýchto emócií je zbytočné, pretože nie sú na mieste a nemajú priamy vzťah k realite. ⁵⁾

Emócie sú jedným z tých psychických javov, ktoré výrazne zasahujú do každodenného života človeka, pretkávajú jeho rôznorodé životné prejavy, jeho úsilie o dosahovanie rozmanitých životných cieľov. Človek žijúci v podmienkach rozvinutej vedecko-technickej spoločnosti má niekedy tendenciu tento fakt prehliadať. Uvažuje jedine o racionálnych formách riešenia každodenných životných úloh, problémov. Ak by sme však hodnotili ktorúkoľvek oblasť individuálneho alebo spoločenského života zistíme, že veľké činy len vtedy uzreli svetlo sveta, keď ľudské úsilie a motivácia boli spojené so silným emocionálnym nábojom. ⁶⁾

Daniel Goleman používa slovo „emócie na označenie pocitov a s nimi spojených myšlienok, psychických a fyzických stavov, a tiež množstvo podnetov k určitému jednaniu.“ ⁷⁾ Pri rozlišovaní pojmov emócia a cit nie je medzi odborníkmi jednotnosť. Napríklad pocity a emócie sú niekedy používané ako významovo ekvivalentné, inokedy sú rozlišované. Podľa nášho názoru nie je správne tvrdiť, že *pocity a emócie sú významovo totožné*. Pokiaľ sa ale uspokojíme s jednoduchým vysvetlením, môžeme povedať, že *pocit pretrváva dlhšiu dobu, zatiaľ čo emócia je šok*, kde dochádza k rýchlej zmene stavu a po zvládnutí situácie nasleduje „návrat do pôvodného stavu.“ ⁸⁾ Daniel Goleman definoval v roku 1995 emocionálnu inteligenciu (ďalej len

3) NIKIFOROV, A. S.: Emócie v nás. 1981, s. 9-10.

4) NIKIFOROV, A. S.: Emócie v nás. 1981, s. 12.

5) ARRIVÉ, J. Y.: Umění prožívat emoce. 2004, s. 9.

6) CZAKO, M. - SEEMANOVÁ, M. - BRATSKÁ, M.: Kapitoly zo všeobecnej psychológie. 1982, s. 9.

7) GOLEMAN, D. Emoční inteligence. 1997, s. 273.

8) ARRIVÉ, J. Y.: Umění prožívat emoce. 2004, s. 37.

POZNÁMKY

„EI“) ako „súbor schopností ako vedieť motivovať seba samého, vytvárať aj napriek pocitu márnosti, kontrolovať svoje impulzy, náladu, radosť, ako byť empatický a mať nádej“.

V neskorších prácach Goleman rozvinul koncept EI. Jeho model sa zakladá na tzv. **emocionálnej kompetencii**, ktorú definuje ako „naučenú schopnosť, ktorej základ je v štyroch atribútoch emocionálnej inteligencie“:

- **uvedomenie a vnímanie seba samého** (sebadôvera),
- **ovládanie seba samého** (dôveryhodnosť, adaptabilita),
- **orientácie na ciele, iniciatíva**, (optimizmus),
- **spoločenské uvedomenie sa** (empatia, zdvorilosť),
- **vytváranie a riadenie vzťahov** (inšpiračné vodcovstvo, autorita, podporovateľ zmien, riešiteľ konfliktov, tvorca väzieb, spolupracujúca osoba).

Tieto atribúty predurčujú potenciál na nadobudnutie schopností byť emocionálne kompetentný. Táto kompetencia je podmienená učením sa. Základ naučnej schopnosti riešiť konfliktné situácie spočíva v ovládaní seba samého a empatii. Vedecké štúdie aj v 21. storočí poukazujú na fakt, že každý človek má dva druhy myslenia, dve odlišné inteligencie, a to emocionálnu a racionálnu. **Bez emocionálnej inteligencie nie je intelekt schopný využiť celý svoj potenciál.**

Druhy emócií:

- **Hnev:** zúrivosť, hrubosť, nenávisť, zloba, popudlivosť, rozhorčenie, roztrpčenosť, zatrpknutosť, zaujatosť, podráždenosť, otrávenosť, nepriateľstvo a v extrémne až patologická nenávisť a násilie.
- **Smútok:** žiaľ, zármutok, sklúčenosť, neveselosť, melanchólia, sebaobviňovanie, osamelosť, zúfalstvo a v patologickom extrémne až ťažká depresia.
- **Strach:** úzkosť, nervozita, ustaranosť, zdesenie, obavy, zlé predtuchy, ostýchavosť, podozrievavosť, popudlivosť, pochybnosti, hrôza, des, ľakavosť, v psychopatológii potom fóbia a panika.
- **Radosť:** šťastie, úľava, spokojnosť, blaho, potešenie, pobavenosť, hrdosť a zadosťučinenie, zmyslové potešenie a rozkoš, vzrušenie, nadšenie, zanietenie, uspokojenie, eufória, extáza, rozmarnosť a v extrémne potom mánia.
- **Láska:** priateľstvo, dôvera, tolerancia, vrelosť, prijatie, láskavosť, príťažlivosť, oddanosť, obdiv, zamilovanosť, okúzlenie.
- **Prekvapenie:** šok, údiv, ohromenie, úžas.
- **Rozhorčený odpor:** pohrdanie, opovrhovanie, znechutenie, prezieravosť, averzia, nevôľa, zhnusenie, sprotivenie sa.
- **Hanba:** vina, hanblivosť, zármutok, sklamanie, výčitky svedomia, poníženosť, ľútosť, pocit pokorenia, skrúšenosť a kajúcnosť.⁹⁾

9) GOLEMAN, D.: Emoční inteligence. 1997, s. 273.

Emocionálnu inteligenciu a aj prevládajúce nálady v našom živote do značnej miery ovplyvňuje aj náš temperament. Temperament je určený už pri narodení. Je to súčasť genetického dedičstva, ktoré má nad rozvojom nášho života neprekonateľnú moc. Štúdie emocionálnej inteligencie v každodennom manažérskom prostredí, ako aj v podmienkach OS SR sú ešte akoby v plienkach. Neexistujú žiadne jednoznačne definované závery ako majú manažéri, či velitelia viesť svoje tímy alebo organizáciu ako celok k výraznejšiemu zapojeniu emocionálnej inteligencie. Pri hlbšom skúmaní emócií a emocionálnej inteligencie musíme vychádzať zo súčasných poznatkov o všeobecnej inteligencii. Z pohľadu manažérskych vied je zaujímavé aj poznanie ako manažovať emócie v organizáciách a na pracovisku.

1. 1 Manažovanie emócií na pracovisku

V minulosti boli emócie na pracovisku považované za dôležité len vo vzťahu k otázkam spokojnosti zamestnanca so svojou prácou. Ich dôležitosť si zamestnávateľia uvedomili len v posledných rokoch. Emócie nie sú len hlboko zakorenená súčasť profesionálneho života, ale hrajú dôležitú úlohu aj pri pracovných výkonoch a vzťahoch.

Emócie zamestnanca a jeho temperament majú výrazný dopad na jeho pracovné výsledky, rozhodovanie, atmosféru v tíme, manažérske schopnosti, ale aj na celkovú fluktuáciu v organizácii. Je samozrejmé, že zamestnanci so sebou prinášajú do práce okrem pracovných schopností aj vlastné pocity hnevu, obavy, či lásky. Pocity zamestnancov vplývajú na udalosti, ktoré sa vo firme odohrajú. Emócie majú obrovský význam, pretože riadia výkonnosť jednotlivcov a v konečnom dôsledku aj výsledky organizácie.

Možné členenie emócií na pracovisku:

- 1. Diskrétné** – krátkodobé emócie ako radosť, hnev, obavy, znechutenie. Sú dôsledkom určitej udalosti.
- 2. Nálady** – dlhšie trvajúce emócie, ktorým nemusí nevyhnutne predchádzať nejaká udalosť. Jednotlivec je v radostnej nálade alebo sa cíti mizerne.
- 3. Dispozičné** – charakterové črty, ktoré definujú celkový postoj človeka k životu, Niektorí z nás ho majú radostný, u iných prevláda negatívny postoj k životu.

Všetky tri typy emócií môžu byť nákazlivé a nemusia byť jednoznačné, či očívidné. Vplyv emócií na pracovné výkony bol už mnohokrát predmetom vedeckých výskumov. Podľa štúdií pôsobia negatívne emócie na naše pracovné výkony nepriaznivo. Hnev často vedie k agresii voči ostatným kolegom, kým smútok vedie k nespokojnosti so zamestnaním. Závist, prípadne konflikty na pracovisku často vedú k otvoreným bojom a v ich dôsledku môže dochádzať k zvýšenej absencii v práci. Nie vždy však platí, že len negatívne emócie vedú k zlým výsledkom. Aj vzťahy na pracovisku, hoci láska sa zaraďuje medzi pozitívne emócie, môžu mať na ostat-

POZNÁMKY

ných negatívny vplyv. Pozitívne emócie zvyšujú kreativitu, zamestnanci si viac pomáhajú, prehlbujú spoluprácu a redukujú agresiu nielen voči organizácii, ale aj voči ľuďom. Pozitívne emócie zvyšujú naše kognitívne schopnosti. Lepšie sa sústredíme na pracovné úlohy a robíme ich s väčšou presnosťou. Emócie ovplyvňujú úlohy, na ktorých práve pracujeme, snahu ktorú do práce vkladáme, ako aj spôsob akým my vplyvame na kolektív. Inými slovami, to čo zamestnanec cíti a spôsob akým dáva najavo svoje pocity ovplyvňuje jeho pracovné výsledky. Výskumy dokazujú, že pozitívna nálada vedie k lepšiemu a efektívnejšiemu rozhodovaniu. Toto však neznamená, že rozhodnutia, ktoré sme prijali v zlej nálade sú nevyhnutne deštruktívne. Podľa štúdií, aj negatívne emócie môžu viesť k efektívnym rozhodnutiam. Negatívne emócie môžu v niektorých prípadoch viesť k ešte koncentrovanejšiemu, detailnejšiemu a analytickejšiemu spracovaniu faktov.

Emócie a absencia

Pozitívne emócie sú spojené s nižšou absenciou v práci a blokujú myšlienky smerujúce k opusteniu pracovného miesta. Negatívne emócie zvyšujú absenciu a vedú k vyššej fluktuácii.

Vplyv na kreativitu

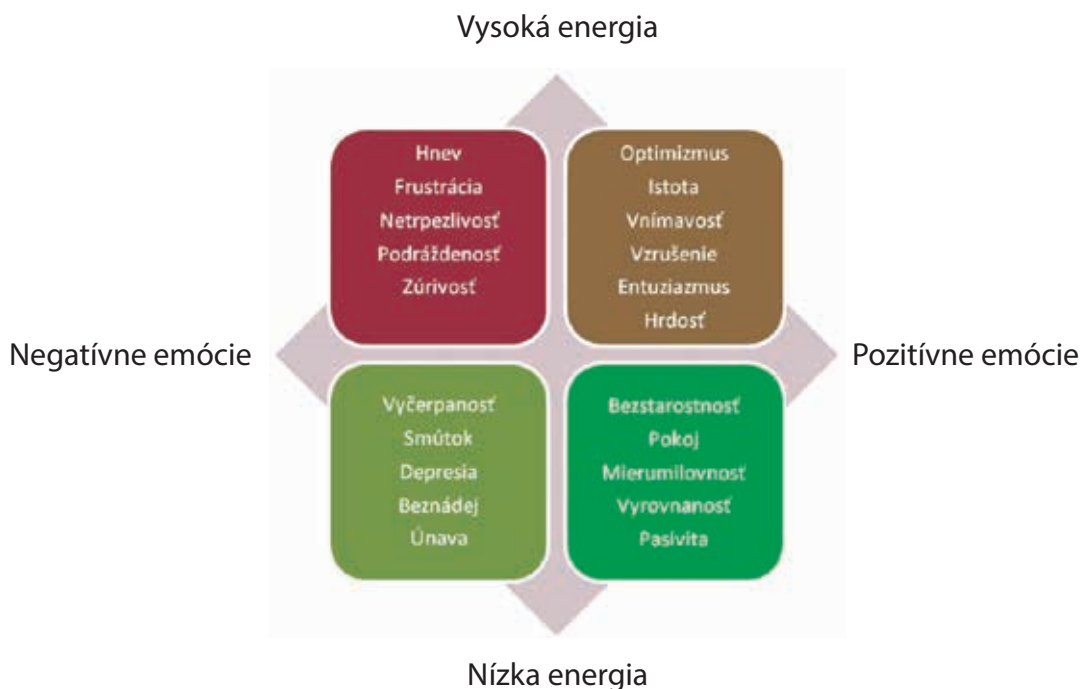
Pozitívne emócie kladne ovplyvňujú našu kreativitu tým, že vytvárajú spokojný stav mysle, ktorá je otvorená všetkým novým nápadom. Pozitívne emócie tiež vedú ku komplexnejšiemu a flexibilnejšiemu mysleniu.

Medziludské vzťahy

Pozitívne emócie zvyšujú ochotu ľudí vzájomne si pomáhať, kým pocity žiarlivosti alebo nenávisť vedú k chudobným vzájomným vzťahom na pracovisku.

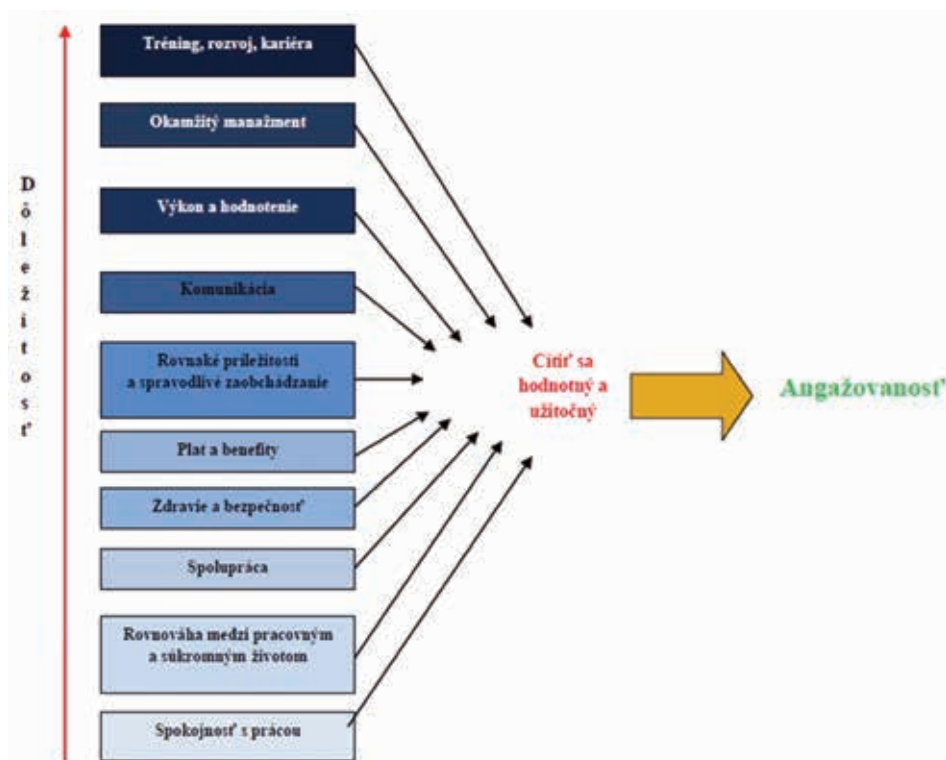
Ako s emóciami narábať

Emócie priamo ovplyvňujú naše správanie, preto nejdenný z nás sa musí naučiť ako svoje emócie ovládať a udržať pod kontrolou tak, aby sme pod ich vplyvom negatívne neovplyvnili naše pracovné výsledky. Aj keď niektorí ľudia dokážu svoje pocity ovládať lepšie ako druhí, neznamená to, že spolupracovníci ich nevnímajú. Možno si myslíme, že neprejavujeme žiadne emócie, ale ani si neuvedomíme a naša mimika, či reč tela okamžite prezradia čo práve cítime. Aj emócie, ktoré si práve neuvedomujeme, môžu ovplyvniť naše myšlienky a správanie.

Obrázok 1: Manažovanie emócií

V súvislosti s manažovaním emócií je potrebné upozorniť na pocit užitočnosti v organizácii, čo bezprostredne súvisí s angažovanosťou zamestnancov, nevynímajúc ani vojenské organizácie.

Obrázok 2: Ingrediencie pracovnej angažovanosti ¹⁰⁾

10) ŠLOSÁROVÁ, M.: Emocionálna inteligencia ako faktor...

POZNÁMKY

2 ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ VŠEOBECNEJ INTELIGENCIE

Táto problematika je veľmi rozsiahla a podrobne rozpracovaná vo veľkom množstve zdrojov. O vývoji definícií inteligencie sme vybrali nasledujúce informácie z textu J. Boroša ¹¹⁾, z dôvodu získania základného prehľadu.

Snahy o vymedzenie pojmu inteligencia, viedli k vypracovaniu viacerých definícií. Inteligencia je všeobecná schopnosť individua upraviť svoje myslenie vedome podľa svojich požiadaviek, je všeobecnou psychickou schopnosťou prispôbiť sa novým úlohám a životným podmienkam.

Podľa A. Bineta (1908) je inteligencia základná schopnosť, veľmi dôležitá pre praktický život. Medzi základné aktivity inteligencie podľa neho patria usudzovanie, dôvtip, praktickosť, iniciatíva a adaptácia na okolnosti.

L. M. Terman (1916) definuje inteligenciu ako kapacitu tvoriť pojmy, chápať ich význam a schopnosť abstraktne myslieť.

E. G. Boring charakterizuje inteligenciu ako to, čo merajú testy inteligencie, D. Wechsler zase ako „agregát“ alebo globálnu kapacitu individua účelne konať, racionálne myslieť a efektívne narábať so svojím prostredím.

Inú, tzv. **multifaktorovú teóriu inteligencie** rozpracoval L. H. Thurstone (1920), ktorý sa pokúsil identifikovať tzv. primárne mentálne schopnosti nezávisle od seba. Skutočne aj identifikoval osem viac-menej nezávislých a navzájom sa vylučujúcich komponentov inteligencie – faktor priestorový, numerický, verbálneho chápania, plynulosti slov, pamäti, dedukcie a faktor stability. Thurstone súčasne zistil, že tieto faktory možno identifikovať u detí aj u dospelých.

Rozvojom štatistických techník, najmä faktorovej analýzy sa ukázalo, že meranú inteligenciu je možné rozdeliť na viac psychických javov, čo spôsobilo v roku 1927 vznik tzv. **dvojfaktorovej teórie** G. Spermána (všeobecný g-faktor, ktorý sa nachádza ako jednotiaci činiteľ v množstve špecifických s-faktorov). Freeman (1962), ktorý sa pokúsil vypracovať *kategorizáciu definícií inteligencie* dospel k trom skupinám definícií.

Do prvej skupiny zaradil definície, ktoré inteligenciu chápu ako všeobecnú psychickú adaptáciu na nové problémy a životné situácie alebo ako kapacitu reorganizovať svoje schémy správania efektívnejšie a prijateľnejšie podľa nových situácií.

Do druhej skupiny zaradil definície, ktoré stotožňujú inteligenciu so schopnosťou učiť sa. Teda tie, podľa ktorých je inteligencia zhodná so vzdelávatelnosťou subjektu v najširšom zmysle slova.

Do tretej skupiny zaradil tie definície, ktoré hodnotia inteligenciu ako schopnosť abstraktne myslieť, teda ako schopnosť narábať so symbolmi (verbálnymi a numerickými), ako schopnosť riešiť problémy.

Vidíme, že inteligencia (intelektové schopnosti) je definovaná veľmi nejednotne. Pri vymedzovaní povahy inteligencie psychológovia často rozlišujú tri druhy (tri oblasti):

11) BOROŠ, J.: Základy psychológie. 1987.

- *Abstraktná inteligencia* – prejavuje sa v našom praktickom zaobchádzaní s rozličnými symbolmi (slovami, číslami, diagramami apod.). Jej vysoký stupeň sa predpokladá napríklad u matematikov, právnikov, literárnych vedcov, fyzikov a podobne.
- *Mechanická (praktická) inteligencia* – umožňuje jej „nositeľovi“ pohotovo používať rozličné pracovné nástroje, stroje a vôbec technické zariadenia. Jej nositeľmi by mali byť kvalifikovaní priemyselní robotníci, technici, inžinieri,
- *Sociálna inteligencia* – prejavuje sa v personálnych a spoločenských záležitostiach. Sociálne inteligentný človek vie správne zaobchádzať s ľuďmi, rýchlo sa s nimi spriateliť, je taktný a chápaný v medziľudských vzťahoch.

J. Piaget (1970) definoval inteligenciu ako najvyššiu formu mentálnej adaptácie, najvyššiu formu organizácie kognitívnych štruktúr. T. Vernon vymedzil inteligenciu ako súbor prekrývajúcich sa schopností tvoriacich celok mentálneho života.

Pri rozličnom chápaní povahy a štruktúry inteligencie vznikli aj rozličné prostriedky na jej zisťovanie (meranie), napríklad pomocou *dotazníkov*, či intelligenčných testov. K prvým zostavovateľom intelligenčných testov patrí A. Binet (1905). Jeho originálna škála bola viackrát revidovaná. Intelligenčný test obsahuje viacero úloh, ktoré má jedinec splniť (vyriešiť). Na základe ich vyhodnotenia sa určuje individuálne skóre (ukazovateľ inteligencie), ktoré charakterizuje správanie jedinca. Prvé testy všeobecnej inteligencie boli konštruované tak, aby slúžili predovšetkým ako pomôcka pri určovaní schopností dieťaťa v rozličných oblastiach školskej práce.

Výsledok dosiahnutý v intelligenčnom teste sa vyjadruje tzv. intelligenčným kvocientom (ďalej len „IQ“). Aj keď je to medzinárodne zaužívaná globálna číselná miera, predsa je IQ iba pomocným indexom, ktorý umožňuje porovnať výkon jedinca v relácii k bežnej reprezentatívnej populácii.

Takéto vymedzenie IQ vzišlo z vývinových škál pre deti. Vychádzajúc z tohto vymedzenia je IQ známy ako nasledujúci pomer:

$$IQ = (\text{mentálny vek} : \text{fyzický vek}) \times 100$$

Intelligenčný kvocient vyjadruje pomer medzi dosiahnutým *fyzickým* vekom a *mentálnym* vekom (dosiahnutým výkonom v riešení empiricky stanovených úloh pre istý vek, resp. vyspelostnú úroveň). Všeobecne sa udávajú nasledovné výskyty jednotlivých stupňov celkovej rozumovej výkonnosti (inteligencie) resp. vyspelosti:

POZNÁMKY

Tabuľka 1: Stupne IQ

IQ	Stupeň inteligencie	Percento prípadov
Menej ako 20	idiocia	0,1
20-49	imbecilita	0,5
50-69	debilita	1,9
70-79	ľahká debilita	5,0
80-89	podpriemerná inteligencia	14,0
90-109	normálna, priemerná inteligencia	48,0
110-119	dobrá, nadpriemerná inteligencia	18,0
120-139	vysoká, vynikajúca inteligencia	11,0
140 a viac	veľmi vysoká (geniálna) inteligencia	1,5

Zdroj: A. Binet (1905)

Medzi týmito škálami a intelligenčnými testami pre dospelých existujú z metodologickej stránky viaceré rozdiely, vrátane problému ich normalizácie. U dospelých sa IQ vypočítava odlišne s použitím tabuliek na základe veľkého reprezentatívneho výberu vyšetrených osôb.¹²⁾

Pojem *Inteligencia* (intelligence) sa objavil v 14. storočí, ale nebol presnejšie definovaný. V 19. storočí bol vzťahovaný len k myšlienkovému činnosti človeka, na rozdiel od zvierat, ktoré boli pokladané za inštinktívne stvorenia (Darwinova teória túto koncepciu zmenila a ukázala, že medzi správaním človeka a chovaním ostatných živočíchov je podobnosť). Definície inteligencie sú dodnes rozmanité, ale pre lepšie pochopenie dnešnej psychologickéj prípravy a kvality psychologických testov je potrebné poznať aj vývojové trendy v psychológii a poznatky z výskumov tejto vednej disciplíny.

Vývoj definícií inteligencie v chronologickom poradí podľa P. Hartla a H. Hartlovej:

- **1890** – podľa H. Ebbinghausu schopnosť kombinácie;
- **1892** – E. L. Thorndike definoval termín u zvierat;
- **1896** – podľa W. Wundta súčinnosť predstavivosti a rozumu;
- **1903** – E. L. Thorndike definoval termín u ľudí ako schopnosť zovšeobecňovania, učenia a riešenia nových problémov;
- **1904** – podľa A. Bineta schopnosť chápať, usudzovať, byť vytrvalý a prispôbiť sa novým požiadavkám; prvé pokusy o meranie inteligencie;
- **1904** – Ch. E. Spearman pridal g-faktor inteligencie ako stálu, všeobecnú schopnosť;
- **1912** – podľa W. Sterna schopnosť učiť sa zo skúseností, prispôbiť sa, riešiť nové problémy, používať symboly, myslieť, usudzovať, hodnotiť... ;
- **1917** – C. Burt rozlíšil inteligenciu na verbálnu a neverbálnu;
- **1927** – Ch. E. Spearman prehlásil, že „slovo inteligencia je len zvuk, slovo s toľkými významami, že nakoniec nemá žiadny“; dodnes je jej vymedzenie závislé na použitom teste;

12) BOROŠ, J.: Základy psychológie. 1987, s. 186-191.

- **1938** – L. L. Thurstone rozlišuje reč, myslenie, pamäť, úsudok, operácie s číslami, priestorovú predstavivosť;
- **1944** – D. Wechsler vytvára dodnes používaný test WAIS;
- **1950** – R. B. Cattell delí inteligenciu na *fluidnú* (biologickú, vrodenu, abstraktnú, nezávislú na predchádzajúcom učení) a *kryštalickú* (kultúrnu, konkrétnu, založenú na kognitívnych procesoch získaných učením, na vedomostiach a schopnosti ich využívať);
- **60-te roky** – prinášajú dôkazy o tom, že inteligencia je geneticky podložená; dochádza k rozlišovaniu medzi divergentným myslením (vysoko tvorivým) a konvergentným myslením (vyjadrovaným hodnotou IQ);
- **80-te roky** – prinášajú koncepcie **mnohofaktorovej** inteligencie, napríklad: R. Sternberg (1989) rozoznáva 3 druhy (zložky) inteligencie:
 - a) *schopnosť plánovať úlohy a riešiť problémy,*
 - b) *schopnosť využívať vlastné skúsenosti, aby známe problémy človek riešil rutinne,*
 - c) *zdravý rozum založený na znalostiach, ktoré sa nikdy v škole neučia, ale sú dôležité pre život, označil ako „praktickú“ inteligenciu.*
- **1993** – H. Gardner rozlišuje sedem a viac druhov inteligencie (jazyková, hudobná, matematicko-logická, priestorová, telesná (pohybová), intrapersonálna, interpersonálna).¹³⁾

V roku 2006 I. Ruisel vychádzal z výsledkov posledného výskumu inteligencie a k vývoju jej definícií podotkol, že diskusie o podstate inteligencie pretrvávajú. Uvádza, že podľa R. W. Howarda (1993) možno uvažovať o troch možných vymedzeniach tohto konštruktu:

- Prvé vymedzenie predstavuje klasický Spearmanov „g“ faktor, ktorý predpokladá výskyt interindividuálnych a biologických rozdielov medzi jednotlivcami.
- Druhé vymedzenie reprezentuje inteligenciu ako správanie; inteligencia nie je entitou, ale skôr kvalitou správania.
- Tretie vymedzenie definuje inteligenciu ako množinu schopností.

Konštatuje, že teórie i metateórie, ako metódy na štúdium inteligencie sa postupne menili. *Žiadne z nich nie sú komplexné a nemôžu si nárokovať právo na univerzálnosť. V najlepšom prípade sú komplementárne a pokrývajú len čiastkové aspekty komplexného fenoménu, akým je ľudská inteligencia.*¹⁴⁾

Z doteraz uvedeného vyplýva, že inteligencia nie je definovateľná ako jednotlivá schopnosť a nemožno ju vymedzovať len ako kognitívnu schopnosť. *O inteligencii treba uvažovať ako o množine, či komplexe mnohých zložiek, ktoré v podstate tvoria autonómne faktory inteligencie.* Interpersonálna, intrapersonálna a emocionálna

13) HARTL, P. - HARTLOVÁ, H.: Psychologický slovník. 2004, s. 233.

14) RUISEL, I.: Úvahy o inteligencii a osobnosti. 2006, s. 39.

POZNÁMKY

inteligencia súvisia so spôsobom ako človek rozumie a reaguje na rôzne emocionálne podnety a vnemy.

2. 1 Emocionálna inteligencia ako novodobý fenomén úspešnosti

Z uvedeného prehľadu vývoja všeobecnej inteligencie v rámci výskumov psychológie vyplynulo, že *počiatky emocionálnej inteligencie* sa spájajú najmä s menom profesora Thorndika (1920), ktorý aspekt EI ponímal ako **sociálnu inteligenciu**. Neskôr Dávid Wechsler (1952) testoval *emocionálnu spôsobilosť* ako súčasť ľudského repertoáru schopnosti. Howard Gardner (1983) použil model zloženej inteligencie a v nej dve formy osobnej inteligencie – interpersonálnu a intrapersonálnu inteligenciu, kde je reálne možné podrobne vnímať emócie v týchto dvoch formách. Postupne sa emocionálna inteligencia stáva symbolom úspechu v dnešnom pracovnom svete a symbolom kvality života. Ďalej je vo vývoji emocionálnej inteligencie vo svete dávno známe, že najmä Reuven Bar - On (1988) už vo svojej dizertačnej práci ako prvý použil pojem *emocionálny kvocient* (ďalej len „EQ“) a emocionálnu inteligenciu chápal ako súbor:

1. spôsobilostí uvedomiť si, pochopiť a vyjadriť seba samého,
2. spôsobilostí pochopiť iných a byť s nimi vo vzťahu,
3. spôsobilostí kontrovať silné emócie a ovládať svoje impulzy,
4. schopností prispôbiť sa zmenám a riešiť problémy osobného alebo sociálneho charakteru.

Jeho model pozostával z piatich hlavných komponentov – intrapersonálnych a interpersonálnych zručností, adaptability, stres manažmentu a náladovosti.¹⁵⁾

Napokon v roku 1990 psychológovia Peter Salovey (Yalská univerzita), ako aj John Mayer (New Hampshirská univerzita) napísali svoj článok pod názvom „*Emocionálna inteligencia*“, ktorý sa považuje za významnú prácu v teóriách EI. V ich pôvodnom modeli bola **„emocionálna inteligencia identifikovaná ako schopnosť kontrovať vlastné pocity a emócie, ako aj pocity a emócie iných osôb, vedieť ich rozlišovať a s využitím nadania usmerňovať myslenie človeka a jeho konanie“**.

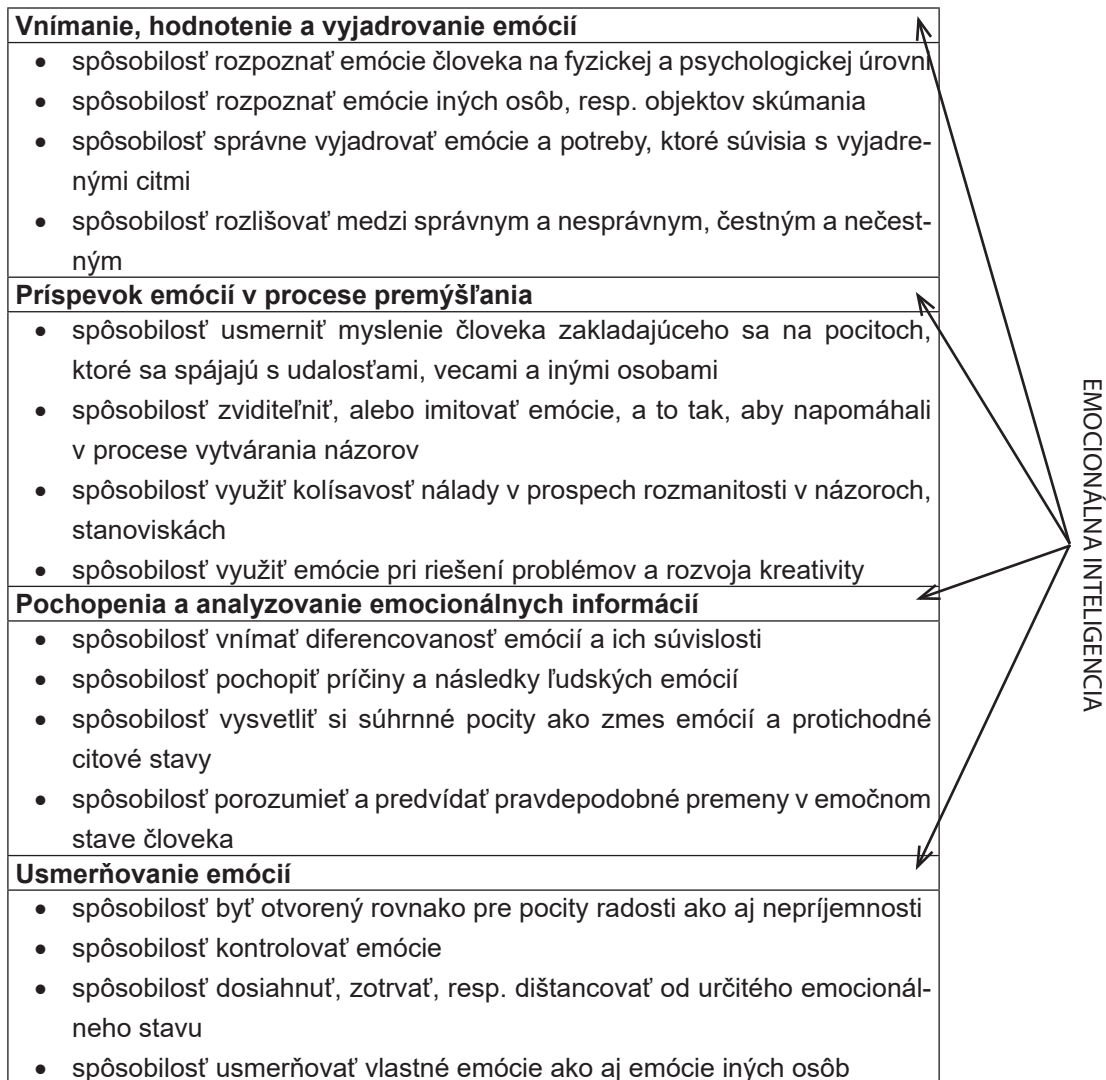
Obrázok 3: P. Salovey

Obrázok 4: J. D. Mayer

15) ŠEBEN, Z.: Emocionálna inteligencia v kontexte... 2009, s. 4.

Ich aktuálny model je modelom vývojovým, v rámci ktorého zložitosť rastie smerom od prvej modelovej úrovne emocionálnej inteligencie až po štvrtú úroveň EI.

Obrázok 5: Zložky emocionálnej inteligencie

(Zdroj: Lewis, M. J. - Haviland, M. J. - Barrett, F. L. : Handbook of emotions. NewYork : Guilford press, 2008, s.535)

Z uvedeného vyplýva, že EI sa postupne stáva symbolom úspechu ľudí a kvality života. Jej úrovne sú zamerané predovšetkým na vnímanie, hodnotenie a vyjadrovanie emócií, na emócie v procese premýšľania, pochopenia a analyzovanie emocionálnych informácií, ako aj na kontrolu a usmerňovanie emócií.

Zjednodušené sa dá povedať, že EI je vlastne schopnosť poznať a ovládať vlastné emócie, ako aj emócie ostatných ľudí, umenie dobre vychádzať so sebou samým, ako aj s ostatnými, je zameraná na mäkké zručnosti človeka v organizáciách (soft skills), napr. vedieť viesť tím, motivovať v ňom seba i ostatných, adekvátne a primerane sa vedieť zachovať v krízových situáciách (chladná hlava), vedieť prijať kritiku a pod.

POZNÁMKY

2. 2 Kolíska emocionálnej inteligencie

Prvá príležitosť utvárať a formovať emocionálnu inteligenciu jednotlivca prichádza už v prvých rokoch života. Závisí od rodinného prostredia, v ktorom dieťa vyrastá a prístupu rodičov k výchove. Každá, aj sotva postrehnutelná komunikácia medzi rodičom a dieťaťom má väčšinou citové zafarbenie. Neustále *opakovanie komunikácie vytvára v živote dieťaťa základy emocionálnych postojov a schopností*. Náš mozog je v detstve formovaný buď hrubosťou alebo láskou rodičov. Z toho vyplýva, že *detstvo v sebe skrýva neobyčajnú príležitosť pozitívne ovplyvniť citový život v dospelosti*.

Preto je potrebné od útleho detstva rozvíjať *sedem najdôležitejších aspektov vzťahujúcich sa k emocionálnej inteligencii*, a to:

- **Sebavedomie** – dieťa musí mať pocit, že dokáže zvládnuť svoje pocity, správanie aj okolitý svet. Malo by byť presvedčené, že keď sa do niečoho pustí, bude úspešné, že mu dospelí v prípade potreby pomôžu.
- **Zvedavosť** – pocit, že je dobré a zaujímavé dozvedieť sa nové veci, že učenie je príjemné.
- **Schopnosť nasledovať svoj cieľ** – uvedomenie si vlastných schopností a preukázanie vytrvalosti.
- **Sebaovládanie** – schopnosť prispôbovať a ovládať svoje správanie, mať zmysel pre vnútornú sebakontrolu.
- **Schopnosť pracovať s ostatnými** – dieťa dokáže byť chápané ostatnými a zároveň ostatným rozumie.
- **Schopnosť komunikácie** – prostredníctvom slov vyjadriť svoje myšlienky, pocity a predstavy.
- **Schopnosť spolupráce** – nájsť pri spoločnej činnosti rovnováhu medzi vlastnými potrebami a potrebami ostatných ľudí.¹⁶⁾

Uvedené aspekty emocionálnej inteligencie je potrebné od detstva až po dospelosť neustále rozvíjať, a to prostredníctvom všetkých možných dostupných vedných disciplín a ich aplikácie do praktických životných situácií, aj v podmienkach OS SR formou kurzov celoživotného vzdelávania. Ide o schopnosti „vedieť identifikovať emócie a city, zvládať ich a neustále rozvíjať pozitívnym spôsobom zameraným na kultiváciu medziludských vzťahov v súkromnom a pracovnom profesionálnom živote“.

Význam emocionálnej inteligencie je jasne ukázaný v nasledujúcej tabuľke, ktorá poukazuje na dôležitosť oboch druhov inteligencií, nielen intelektuálnej, ale aj emocionálnej. Keď dôjde k skutočnému rozhodovaniu a jednaniu, city majú úplne rovnakú váhu ako myšlienky.

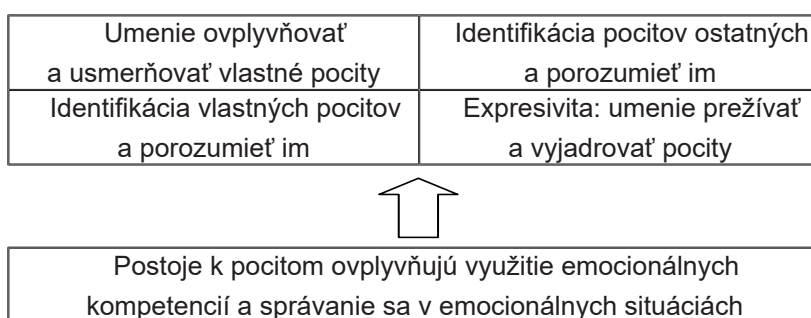
16) GOLEMAN, D.: Emoční inteligence. 1997, s. 187.

Tabuľka 2: Porovnanie IQ a EQ ¹⁷⁾

IQ-inteligencia	EQ-inteligencia
premýšľanie, hĺbanie	asociovanie
zhromažďovanie faktov	hľadanie nových ideí
rozoznať zmysel	sprostredkovať zmysel
rozhodovať logicky	rozhodovať metódou pokusu a omylu
čas a pokoj	tempo, netrpezlivosť
hlavou	intuitívne
tvrdé fakty	"mäkké" informácie
analyticky	všeobecne
riadený rozumom	riadený pocitmi
"ľavá hemisféra"	"pravá hemisféra"
myslieť	cítiť
izolovaný	zapojený
slová a čísla	ľudia a situácie
rozum	cit
vzdelanie	srdečnosť

2.3 Emocionálne kompetencie

Faktom je, že emocionálne učenie je sociálnym umením, ktoré vychádza zo skúseností a príkladov. Takzvané „**stavebné kamene**“ emocionálnej inteligencie vychádzajú z určitých schopností, ktoré sa človek môže naučiť a ďalej ich rozvíjať. Získanie tejto schopnosti umožňujú emocionálne kompetencie.

Obrázok 6: Stavebné kamene emocionálnej inteligencie ¹⁸⁾

Emocionálna kompetencia patrí medzi „soft skills“ manažéra. Včasná identifikácia a pochopenie vlastných emócií je základná kompetencia pre primerané zaobchádzanie so svojimi pocitmi v danej situácii. Táto schopnosť je zároveň základným predpokladom pre všetky ostatné stavebné kamene emocionálnej inteligencie.

17) BROCKERT, S. - BRAUNOVÁ, G.: Testy emocionálnej inteligencie. 1997, s. 18-19.

18) KANITZ, A.: Jak rozvíjet svou emoční inteligenci. 2008, s. 32.

POZNÁMKY

Emocionálnym analfabetom je označovaný človek, ktorý nemá k svojim pocitom prístup. Pri udalostiach, ktoré obvykle vyvolajú silné emócie, zostáva nečinný, jednoducho nič necíti, pretože svoje pocity neidentifikuje a nerozumie im. A tak mu ostávajú skryté aj pocity iných ľudí. Absencia pocitov zaťažuje ako súkromné, tak aj pracovné vzťahy. Za príčinu sa považuje (pokiaľ nejde o určité poruchy mozgu) neúplný kognitívne emocionálny vývoj v detstve, avšak môže nastať aj v dospelosti prežitím traumatizujúceho zážitku.

Predpokladom pre *kompetentné zaobchádzanie s pocitmi druhých* je schopnosť dobre poznať a riadiť svoj vlastný citový život, ale tiež *citlivo vnímať pocity ostatných, rozumieť im, posudzovať možné príčiny*.

Pre rozumné zaobchádzanie s pocitmi je podstatná schopnosť využívať ich ako zdroj poznania a pomoc pri rozhodovaní. Pokiaľ svoje pocity i pocity druhých síce vnímame, ale nepovažujeme ich za dôležité, nemôžeme svoju emocionálnu kompetenciu využiť.

Prioritou v oblasti vzdelávania manažérov v OS SR by malo byť neustále zvyšovanie kvality manažérskych, a teda aj emocionálnych kompetencií na všetkých stupňoch velenia a riadenia. K štandardnému kariérnemu vzdelávaniu súčasných veliteľov by malo patriť vštepovanie takých základných ľudských cností ako je **sebaovládanie, empatia, sebauvedomenie, umenie počúvať, riešenie konfliktov a spolupracovanie**. A práve preto by bolo vhodné, aby všetci manažéri, velitelia, ale aj profesionálni vojaci absolvovali **kurzy emocionálnej inteligencie**, ktorých obsahom by predovšetkým malo byť:

- **Poznanie vlastných emócií** – sebauvedomenie sa, sebaopozorovanie, zóna emocionálneho komfortu, zvládanie emócií (pohodlie, napätie, zrútenie), sebamotivácia, empatia a kreativita.
- **Umenie medziľudských vzťahov** – schopnosť riešiť konflikty, problémové situácie, merať emocionálnu inteligenciu prostredníctvom máp EI, EQ testov a testov MSCIT – personálne schopnosti vzťahujúce sa k štyrom atribútom EI (vnímanie, aplikovanie, pochopenie a usmerňovanie emócií).
- **Rozvíjanie emocionálnej inteligencie** – vedomá premena, tréning osobnostného rozvoja.

2. 4 Model emocionálnej inteligencie podľa Daniela Golemana

Daniel Goleman, doktor psychológie z Harvardovej univerzity je taktiež úspešný novinár s vynikajúcimi schopnosťami predložiť čitateľom aj tie najzložitejšie vedecké teórie. Vypracoval prehľadný a zrozumiteľný model emocionálnej inteligencie, čo spôsobilo, že sa pojem *emocionálna inteligencia* neuveriteľnou rýchlosťou spopularizoval ako v USA, tak aj v Európe.

Model D. Golemana rozlišuje v štruktúre kvalít EI dve oblasti, a to schopnosti vzťahujúce sa k vlastnej osobe a kompetencie v oblasti medziľudských vzťahov. Tento model je vhodný aj pre potreby OS SR. Zahŕňa celú škálu schopností a kompetencií, ktoré sú nevyhnutné pre úspešných veliteľov.

Ku Golemanovej koncepcii uvádzajú poznatky z výskumu aj Molčanová a Baumgartner ¹⁹⁾: „Podľa autora akademická inteligencia sa len málo týka emocionálneho života. Aj najbystrejší z nás môžu prepadnúť bezuzdným vášňam a momentálnym impulzom“.

Emocionálna inteligencia by sa mohla stať rovnako dôležitou, ak nie aj dôležitejšou ako IQ. Tieto dve entity spolu čiastočne korelujú. Nie sú protikladné, skôr sa dopĺňajú. ²⁰⁾ V ponímaní doktora Golemana „*emocionálna inteligencia znamená byť schopný motivovať seba samého, odolávať frustrácii, kontrolovať impulzy a oddialiť uspokojenie, regulovať nálady a zabrániť stresu, aby ovplyvňoval schopnosť myslieť, znamená byť empatický a dúfať*“.

D. Goleman popisuje päťfaktorový model, ktorý zahŕňa **sebauvedomenie, riadenie emócií, motiváciu, empatiu a sociálne schopnosti**. Neskôr tento zoznam rozširuje a čiastočne pozmeňuje. Udáva zoznam 25 komponentov EI, ktoré neskôr skracuje na 20.

Obrázok 7: Doktor David GOLEMAN

Z uvedeného vyplýva, že Daniel Goleman poňal definíciu emocionálnej inteligencie po svojom a vykreslil emocionálne inteligentného človeka ako človeka, ktorý je dobrý, milý a priateľský.

V roku 1998 vydal Daniel Goleman ďalšiu knihu pod názvom „Working with emotional intelligence“. V tejto knihe ešte viac rozšíril termín „*emocionálna inteligencia*“. Vytvoril model kompetencií – kvalifikácií, ktoré by mal človek spĺňať na konkrétnu pracovnú pozíciu. Rozšíril svoje skúsenosti z emocionálnej inteligencie a definoval 25 najdôležitejších emocionálnych zručností a kompetencií, ktoré sa dodnes používajú v rámci novodobých manažérskych kompetencií.

19) MOLČANOVÁ, Z. - BAUMGRANTNER, F.: Emočná inteligencia... 2008.

20) GOLEMAN, D.: Emocní intelligence. 1997.

POZNÁMKY

Tabuľka 3: Model D. Golemana: Štruktúra kvalít EI ²¹⁾

A. Schopnosti vzťahujúce sa k vlastnej osobe	
Sebauvedomenie 1. emočné sebazpoznanie 2. reálne sebahodnotenie 3. sebadôvera	orientovať sa vo vlastných duševných pochodoch a stavoch, istota preferencií, znalosť vlastných možností, schopnosť využiť intuíciu
Sebaregulácia 4. sebaovládanie 5. spoľahlivosť 6. svedomitosť 7. prispôsobivosť 8. inovácia	zvládať okamžité impulzy a emócie
Motivácia 9. ctižiadosť 10. lojalita 11. iniciatíva 12. optimizmus	emocionálna tendencia (vnútorný popud) smerovať k vyšším cieľom
B. Kompetencie v oblasti medziľudských vzťahov	
Empatia 13. porozumenie a pochopenie iných 14. stimulovať osobnostný rast ostatných 15. schopnosť orientácie na zákazníka 16. rozvíjanie a využitie diverzity 17. cit pre „politiku“ organizácie	uvedomenie si pocitov, potrieb a záujmov ostatných ľudí
Obratnosť v spoločenskom styku 18. schopnosť ovplyvňovať iných 19. umenie komunikácie 20. schopnosť riešiť konflikty 21. vodcovské schopnosti 22. iniciovať a presadzovať zmeny 23. vytvárať trvalé väzby a vzťahy 24. schopnosť spolupráce 25. schopnosť stmelovať tím	znamená flexibilitu a schopnosť docieľiť žiaduce reakcie od ostatných

Táto problematika vyvolala záujem nielen vedeckej, ale aj laickej verejnosti, ktorá je založená viac na apriórnych predpokladoch ako na vedeckej teórii, často popisuje EI ako zoznam osobnostných a sociálnych charakteristík, no poskytuje dlhší popis jednotlivých kvalít. ²²⁾

2. 5 Aspekty emocionálnej inteligencie

Daniel Goleman vo svojej publikácii „Working with Emotional Intelligence“ rozdelil emocionálne kompetencie na dve základné skupiny. Každá skupina obsahuje individuálne zručnosti a kompetencie jednotlivca. ²³⁾

21) GOLEMAN, D.: Práce s emoční inteligencí. 1999, s. 36-37.

22) MOLČANOVÁ, Z. - BAUMGARTNER, F.: Emočná inteligencia... 2008, s. 165-166.

23) GOLEMAN, D.: Working with Emotional Intelligence. 1998, s. 26-27.

2. 5. 1 Personálne kompetencie

Personálne kompetencie určujú schopnosť ľudí ovládať samých seba. Medzi základné schopnosti patria:

- Uvedomenie si seba samého – byť si vedomý svojich postojov, preferencií, názorov a intuície.
- Emocionálne povedomie – schopnosť vnímať emócie iných ľudí a rozpoznať ich dôsledky.
- Primerané sebahodnotenie – poznať svoje silné a slabé stránky.
- Sebaistota – poznať svoju hodnotu a schopnosti.
- Sebaovládanie – ovládanie svojich vnútorných pocitov, impulzov a možností.
- Sebakontrola – držať negatívne a deštruktívne emócie a impulzy pod kontrolou.
- Dôveryhodnosť – správať sa poctivo a úprimne.
- Svedomitosť – nieť zodpovednosť za svoje konanie.
- Prispôsobivosť – vedieť sa prispôbiť neočakávaným zmenám.
- Inovatívnosť – byť otvorený novým myšlienkam, prístupom a informáciám.
- Motivácia – emocionálne tendencie, ktoré vedú človeka k dosiahnutiu cieľov.
- Túžba po úspechu – snaha dosiahnuť alebo posunúť hranice svojich možností.
- Povinnosti – zosúladiť sa s cieľmi skupiny alebo organizácie.
- Iniciatíva – byť pripravený využiť príležitosti.
- Optimizmus – dosahovať ciele napriek prekážkam a neúspechom.

2. 5. 2 Sociálne kompetencie

Sociálne kompetencie určujú ako sa správame vo vzťahoch priateľských, pracovných, či partnerských:

- Empatia – schopnosť uvedomiť si pocity, potreby a obavy iných ľudí.
- Porozumenie – vycítiť pocity druhých ľudí, prejavíť skutočný záujem o ich obavy.
- Podpora rozvoja druhých ľudí – rozpoznať oblasť, v ktorej sa môže jednotlivec rozvíjať a podporovať jeho schopnosti.
- Orientácia na zákazníka – schopnosť predvídať, rozpoznať a splniť požiadavky zákazníkov.
- Podpora rozmanitosti – ponúknuť príležitosť rôznym typom ľudí.
- Politické povedomie – schopnosť čítať emocionálne smerovanie skupiny a pevnosť vzťahov.

POZNÁMKY

- Sociálne zručnosti – schopnosť dosiahnuť u iných ľudí odpovede, po ktorých túžime.
- Ovplyvňovanie – ovládať efektívnu taktiku presvedčiť.
- Komunikácia – otvorene počúvať a vysielat' presvedčivé správy.
- Manažovanie konfliktov – vyjednávať a riešiť nesúhlas.
- Vodcovstvo – inšpirovať a viesť jednotlivcov, ale aj skupiny.
- Iniciátor zmeny – iniciovať prípadne organizovať zmenu.
- Vytvorenie puta – pestovať užitočné vzťahy.
- Spolupráca – dosahovať stanovené ciele v spolupráci s ostatnými.
- Tímové zručnosti – sústrediť schopnosti celej skupiny na dosiahnutie cieľa.

Všetky uvedené kompetencie a jednotlivé aspekty emocionálnej inteligencie sú využiteľné aj v podmienkach OS SR. Dôležité je neustále ich rozvíjať a trénovať.

Obrázok 8: Aspekty emocionálnej inteligencie ²⁴⁾

3 ŠPECIFIKÁ EMOCIONÁLNEJ INTELIGENCIE VO VOJENSKÝCH PODMIENKACH

V odborných kruhoch dnes už nikto nepochybuje o tom, že **emocionálna inteligencia má priamy vplyv tak na manažérske schopnosti, ako aj na vodcovské schopnosti** každého manažéra, teda aj veliteľa, ako aj na jeho výkon, a to na ktoromkoľvek stupni riadenia a velenia. Stať na čele a viesť podriadených je umenie, ktorému sa človek potrebuje učiť po celý život.

V množstve žiadúcich schopností, poznatkov a zručností vystupujú v súčasnosti do popredia tie, ktoré umožňujú manažérom efektívne pôsobiť v dynamicky sa me-

24) ŠLOSÁROVÁ, M: Emocionálna inteligencia ako faktor..., s. 13-14.

niacich podmienkach. Možno postrehnúť zreteľný posun k posilňovaniu významu osobnostných charakteristík, k schopnosti vnímať problémy v širších súvislostiach.

3. 1 Manažérske kompetencie veliteľa verzus emocionálna inteligencia

Vieme, že manažéri pôsobiaci v podmienkach OS SR, čiže velitelia sa navzájom výrazne odlišujú, a to nielen svojimi znalosťami, zručnosťami a skúsenosťami, ale aj mnohými ďalšími faktormi, ktoré tvoria ich osobnosť. **Osobnosť veliteľa** je chápaná ako určitá **jednota – integrita celého súboru biologických, psychických a sociálnych vlastností človeka**. Osobnosť je to, čo určuje správanie sa veliteľa v konkrétnej situácii. V osobnosti je skryté to, čo špecifikuje jedinečnosť a individualitu jedinca (štruktúru osobnosti), ale aj to, čo určuje zmeny v jeho správaní (dynamiku osobnosti). **Štruktúrou osobnosti** sa rozumie usporiadaný celok dispozícií, ktoré podmieňujú spôsoby psychického reagovania, t. j. prežívania a správania sa. **Dynamikou osobnosti** možno nazvať súhrn „síl“, ktoré hýbu osobnosťou, t. j. určujú jej správanie, preto je dynamika osobnosti často súčasťou koncepcie motivácie a temperamentu. Dynamika osobnosti udržuje určitú psychickú rovnováhu. S dynamikou súvisí aj energia osobnosti, ktorá má biologický pôvod, ale je usmerňovaná na dosahovanie cieľov. Základným funkčným prvkom dynamiky osobnosti sú motívy, ktoré sú zároveň aj zložkou jej štruktúry. V množstve žiadúcich schopností, znalostí a zručností vystupujú v súčasnosti do popredia tie, ktoré umožňujú manažérom efektívne pôsobiť v dynamicky sa meniacich podmienkach. Možno postrehnúť zreteľný posun v posilňovaní významu osobnostných charakteristík, v schopnosti vnímať problémy v širších súvislostiach.

Za preferované vlastnosti efektívnych veliteľov sú pokladané najmä inteligencia, iniciatívnosť, sebadôvera, „racionálny nadhľad“, čiže schopnosť vidieť širšie súvislosti, schopnosť systémového prístupu, schopnosť pracovať s rôznymi ľuďmi (schopnosť s nimi komunikovať a spolupracovať), pocit komplexnej zodpovednosti, sledovanie a dodržiavanie vytýčených cieľov, skúsenosti s vedením skupiny a skúsenosti z práce na rôznych pracovných pozíciách.

Vo všeobecnosti nie je možné vytvoriť presnú schému vlastností, ktorými by mal veliteľ disponovať. K tým potrebným určite patria **odborné a technické vedomosti, líderské schopnosti, schopnosť reagovať v neurčitom rýchlo sa meniacom prostredí, iniciatíva, rozhodnosť, vytrvalosť, zásadovosť, rozvážnosť, cielavedomosť, samostatnosť, disciplinovanosť, zodpovednosť, emocionálna a citová vyrovnanosť.**

Kompetenciu je možné definovať ako spôsobilosť, ktorá vyjadruje pripravenosť veliteľa na požadovaný výkon podľa definovaného štandardu. **Kľúčové kompetencie veliteľa možno teda rozdeliť na tri základné oblasti:**

- **odborné kompetencie** (vyplývajúce zo vzdelania a praxe v danej oblasti pri jednotlivých druhoch vojsk, zručnosti, návyky, schopnosti, fyzická zdatnosť, psychická pripravenosť),

POZNÁMKY

- **riadiace manažérske kompetencie** (schopnosť poznávať, plánovať, organizovať a realizovať, diagnostikovať a hodnotiť a sebahodnotiť),
- **mravné kompetencie** (čestnosť, odvaha, otvorenosť, taktnosť, objektívnosť,...).

S uvedenými kompetenciami sa prelínajú aj **ďalšie kompetencie veliteľa**:

- **komunikačné** (schopnosť konštruktívne a asertívne komunikovať s podriadenými i nadriadenými, schopnosť presne vyjadrovať svoje myšlienky),
- **motivačné** (vedieť získať vojakov na plnenie úloh v mieri aj v boji, poznať spôsob myslenia svojich podriadených, ich hodnotovú sústavu),
- **tvorivého a kritického riešenia problémov** (hľadať viacero variantov riešenia a vybrať z nich optimálne riešenie za daných podmienok, dokázať sa kriticky pozrieť na navrhované a realizované riešenia),
- **práce s modernými informačnými technológiami** (schopnosť získať kvalitné a včasné informácie s využitím moderných informačných technológií, napr. navigačné systémy využívajúce družice),
- **jazykové** (znalosť aspoň jedného svetového jazyka, najmä anglického, schopnosť prijímať informácie v danom jazyku a vedieť v ňom komunikovať),
- **komplexnosť pohľadu na riešenie úloh vo vojenskej oblasti na danej úrovni velenia** (vidieť každú zadanú vojenskú úlohu zo širšieho hľadiska, vrátane ekologického).²⁵⁾

Neraz môžeme postrehnúť, že na ministerstve obrany, či generálnom štábe sa neustále zdôrazňuje myšlienka importovaná z vojenských škôl vyspelých štátov NATO, a to **povýšiť riadenie vykonávané manažérom na tvorivé vedenie uskutočňované vodcom – lídrom**. Neraz sme svedkami, že velitelia lepšie ovládajú technické problémy riadenia (plánovanie, organizovanie, rozhodovanie, kontrolu, zaobchádzanie s informačnými systémami) ako prácu s ľuďmi, lebo podceňujú motiváciu, odmeňovanie, objektívne hodnotenie, komunikáciu, možnosť osobného rastu, budovanie dobrých pracovných vzťahov, spôsob vedenia a schopnosť empatie.

Existuje množstvo názorov na potrebné manažérske kompetencie veliteľa v OS SR. Avšak neexistuje žiadny model nevyhnutných kompetencií veliteľa, ktorý by bol zárukou úspechu. **Veliteľ musí byť** kreatívny, sociálne zrelý, schopný pozeráť do budúcnosti, schopný zapojiť podriadených do diania na zverenom úseku s využívaním moderných metód vedenia ľudí, ako sú tímová práca, delegovanie, koučovanie, mal by mať odborné vedomosti, praktické schopnosti, mal by vedieť viesť efektívnu komunikáciu, dbať na etické konanie, objektívnu kritiku, neustále vzdelávanie, profesijný rast a využívanie psychohygieny. **Veliteľ musí disponovať** dostatočnou mierou empatie, musí byť emocionálne kompetentný, pretože len vtedy je schopný efektívne viesť ľudí, či pracovať v tíme a dosahovať mimoriadne výkony.

25) MACHÁČIK, D.: Kompetencie veliteľa vojenskej jednotky... 2004, s. 57.

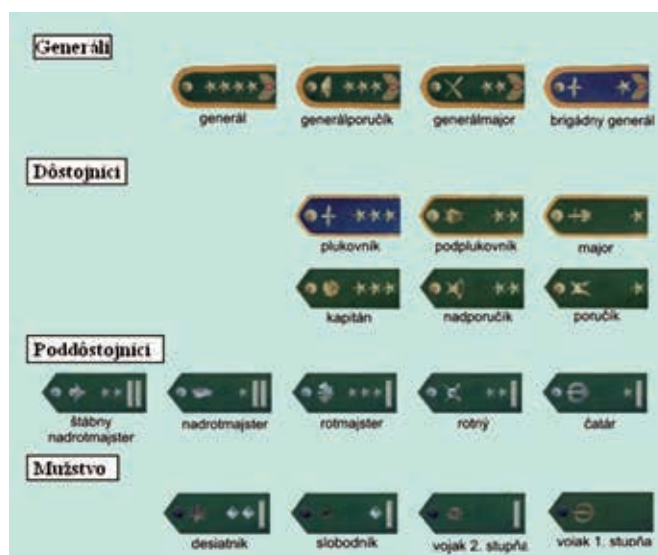
Pre prostredie OS SR je charakteristické, že velitelia sa kedykoľvek môžu ocitnúť v kritickej, či tiesňovej situácii, kedy sa znižuje nielen ich schopnosť vnímania, ale aj možnosti správnych reakcií.

POZNÁMKY

3. 2 Emocionálna inteligencia v kontexte hodnotnej štruktúry v ozbrojených silách

Vojenské vzdelávanie je sytené obsahom na rozvoj všetkých druhov inteligencie, preto sa natíska otázka, prečo posilňovať práve obsah emocionálnej inteligencie. Tu treba uvažovať v kontexte s povoláním. Je viac rizikových povolaní, v ktorých môže ísť ľuďom o zdravie alebo život. Ale zo všetkých druhov zamestnaní sa len vojaci (príp. policajti) dostávajú do situácií, kedy musia aj zdravému človeku vziať život (napr. v podmienkach vojny a pri iných ohrozeniach). Preto práve vojaci musia disponovať vysokou schopnosťou zvládať svoje emócie (ľútosť, strach, zúfalstvo, nenávisť, odpor, atď.). Z histórie i súčasnosti poznáme ne jeden prípad, kedy vojaci boli za nezvládnutie svojich emócií obvinení, či odsúdení. Preto vyspelé armády sveta venujú vo vzdelávaní veľký priestor výcviku bojovej morálky (resp. morálnej inteligencie). Rozvoj emocionálnej inteligencie má slúžiť na jej podporu.

Pri pohľade na hodnotnú štruktúru OS SR môže niekto oponovať, že v týchto vzťahoch nadriadenosti a podriadenosti vo veľkej miere platí známe „splň rozkaz“, preto nie je priestor na emocionálnu inteligenciu.

Obrázok 9: Hodnotná štruktúra OS SR

Odpoveď je jednoduchá. Priestor je v aplikácii emocionálnej inteligencie na vojenské podmienky. Z hodnotnej štruktúry ozbrojených síl si profesionálni vojaci majú byť vedomí toho, že tento špecifický rezort narába s informáciami, ktoré sú určené len pre určitú úroveň riadenia a velenia. Pri nedostatku tohto vedomia často nechápu logiku rozkazu svojich nadriadených, a potom sa zmietajú v pocitoch

POZNÁMKY

nespokojnosti so štýlom ich riadenia, ktoré môžu vyústiť aj do ich odchodu z ozbrojených síl. Preto je potrebné na vertikálnom riadení ozbrojených síl vidieť nielen šípku zhora nadol, ale aj zdola nahor.

V tejto súvislosti je v podmienkach vojenského vzdelávania potrebné každú schopnosť emocionálnej inteligencie **trénovať duálne** – v situácii zhora nadol a opačne, v stave vojny a mieru, v teoretickom vyučovaní a výcviku, na pracovisku a doma, v súkromí a na verejnosti, atď. Ovládať svoje emócie (kladné i záporné) nie je jednoduché, človek sa to musí učiť po celý život. Dobrou správou je, že tomuto umeniu sa naučiť dá.

3. 3 Využitie emocionálnej inteligencie v Ozbrojených silách SR

Vplyv emocionálnej inteligencie na efektívnosť organizácie je v ekonomike definovaný pomerne jednoznačne. Za nízku úroveň emocionálnej inteligencie svojich zamestnancov platí organizácia svojimi zníženými ziskami. Avšak OS SR sú špeciickou organizáciou, ktorá neprodukuje zisk. Vynára sa tu teda otázka, či prípadná **nízka emocionálna inteligencia veliteľov** môže ovplyvniť obranu a bezpečnosť štátu alebo prípravu jednotiek na plnenie náročných úloh v období mieru aj brannej pohotovosti.

Väčšina zamestnancov organizácií a firiem akéhokoľvek druhu a poslania sa domnieva, že ich práca si vyžaduje len ich hlavy a nie ich srdce. Mnohí zamestnanci môžu mať obavy, že empatiou alebo súcitením s vlastnými spolupracovníkmi, by sa dostali do konfliktu s cieľmi organizácie, či jej poslaním. *Emocionálna inteligencia ovplyvňuje schopnosť ventilovať nepríjemné udalosti v podobe konštruktívnej kritiky, schopnosť vytvorenia tvorivej pracovnej atmosféry a schopnosť efektívnej komunikácie.*

3. 4 Konštruktívna a deštruktívna kritika

V istom zmysle možno kritiku považovať za jednu z najdôležitejších úloh veliteľa. Práve spôsob akým je kritika podávaná a ako je prijímaná do značnej miery určuje, ako sú vojaci spokojní so svojou prácou, svojimi kolegami i veliteľmi. Najčastejšie sa na pracovisku v podmienkach OS SR stretávame s kritikou a obvineniami naplnenými odporom, sarkazmom a pohrdaním. Takéto tvrdenia neposkytujú možnosť vhodnej reakcie, ani žiadnej nápravy. Ten, kto je objektom takejto deštruktívnej kritiky cíti len bezmocnosť a hnev.

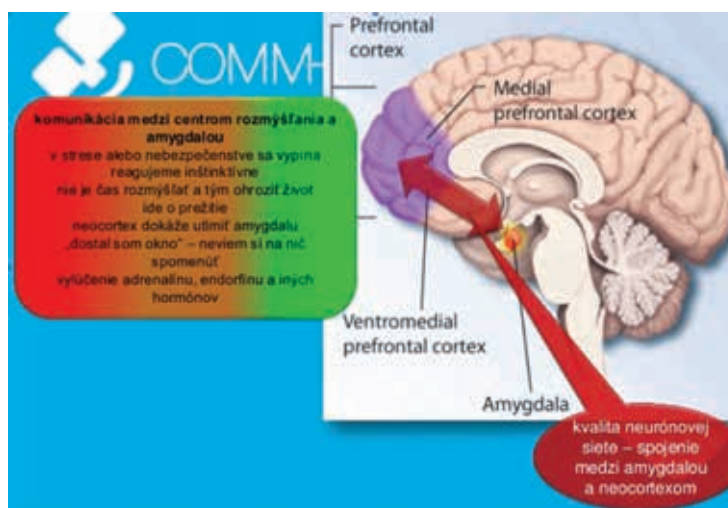
Z hľadiska emocionálnej inteligencie je takáto kritika prejavom nevšímavosti k citovej odozve, ktorú vzbudzujeme u jej adresátov a k zničujúcemu dopadu takto vyvolaných emócií na motiváciu, energiu, dôveru vo vykonávanie vlastnej práce. Konštruktívna (pozitívna) kritika sa sústreďuje na to, čo vojak spravil a čo ešte môže spraviť. Nevzťahuje sa na zle spravenú prácu, či na nesplnenie úlohy, na charakter človeka. Namiesto pocitov bezmocnosti hnevu a nesúhlasu pozitívna kritika vyzdvihuje nádej, že situáciu je možné zlepšiť a navrhuje prvé kroky na realizáciu zlepšenia.

Rady pre zdokonalenie umenia kritiky, ktoré je nerozlučne späté s umením oceňiť a pochváliť:

- **budte konkrétni** (sústredte sa na konkrétne problémy, pretože keď ľudia počujú, že niečo robia zle, ale nevedia čo presne má kritizujúci na mysli, nemôžu to zmeniť, len ich to zbytočne demoralizuje),
- **ponúknite riešenia** (kritika by mala vyvolať spätnú väzbu, ukázať cestu riešenia problémov, inak v kritizovanom vyvoláva len frustráciu, stratu motivácie a pracovnej morálky),
- **kritizujte z očí do očí** (kritika, rovnako ako pochvala pôsobí najlepšie tvárou v tvár a v súkromí),
- **budte citliví** (je nevyhnutné naladiť sa na kritizovaného človeka a vycítiť aký dopad budú mať na neho naše slová).

Je potrebné uvedomiť si aj silu emocionálnej inteligencie v rámci skúseností našich vojakov získaných v misiách a operáciách. Príslušníci OS SR sa zúčastňujú na rôznych medzinárodných cvičeniach, mierových pozorovateľských misiách a vojenských operáciách. Práve pôsobenie vo vojenských operáciách môže zanechať na jej účastníkoch následky a prejavy posttraumatickej stresovej poruchy, pretože v operácii zažijú a vidia okamihy a situácie, kde nielen hrozí nebezpečenstvo rôzneho charakteru, ale taktiež sú svedkami strát na ľudských životoch.

Základom posttraumatickej poruchy sú všetky neodbytné spomienky na predchádzajúce skúsenosti, výkriky, záblesky, ostria nožov, výbuchy, výstrely. Neurológovia sú presvedčení, že tieto živé spomienky plné hrôzy sa vryjú do emocionálnych nervových okruhov. Tým dochádza k podráždeniu amygdaly, ktorá neustále vysiela do vedomia signály na opätovné vybavenie spomienok na traumatizujúcu udalosť. Tieto traumatické spomienky sú potom citlivou spúšťou, ktorá na základe najmenšieho náznaku, že by mohlo dôjsť k opakovaniu hrozivých okamihov, vždy spúšťa poplachovú reakciu.

Obrázok 10: Amygdala a emócie

POZNÁMKY

Všetky nezávládnuteľné stresujúce udalosti majú rovnaké neurologické následky. *Kľúčovým slovom sú práve nezávládnuteľné.* Pokiaľ má jednotlivec pocit, že môže v katastrofickej situácii niečo spraviť, nejako jej zabrániť alebo aspoň zmierniť jej dopad, dokáže sa s traumou oveľa lepšie citovo vyrovnáť ako ten, ktorý si v podobnej situácii pripadá úplne bezmocný. Je to práve pocit bezmocnosti, ktorý spôsobuje, že daná udalosť je subjektívne nezávládnuteľná.

Silné emocionálne myšlienky, vrátane myšlienkových vzorcov a reakcií, ktoré vyvolajú, je možné časom zmeniť. *Veliteľ, ktorý dobre pozná a ovláda svoje pocity a dokáže rozlišovať a ovplyvňovať emócie svojich kolegov (podriadených i nadriadených) je vo výhode v každej pracovnej (aj súkromnej) oblasti, predovšetkým pri velení jednotkám, či vedení bojovej činnosti.* Ľudia s dobre vyvinutou emocionálnou inteligenciou ľahšie dosiahnu svoje ciele v pracovnom živote a prekonajú úspešne aj svoje zlozvyky. A o toto by v prvom rade malo ísť aj v podmienkach Ozbrojených síl SR.

4 ZÁVER

Mnohé vedecké štúdie v spoločenských a manažérskych vedách v súčasnosti, ale aj poznatky úspešných manažérov vo svete dokazujú, že životný úspech každého z nás závisí asi len z 20 % na IQ, ale až 80 % musí zvládnuť EQ.

Ponaučením aj pre profesionálnych vojakov a zamestnancov rezortu je, že emocionálna inteligencia a jej EQ sú schopní vývinu a neustálej premeny v rámci svojho života. Len človek musí chcieť mať emocionálnu stránku svojej osobnosti pod náležitou kontrolou. Zvyšuje to prirodzený šarm a charizmu každého človeka.

Emocionálna inteligencia nie je vrodená, nadobúda a získava sa predovšetkým výchovou, tréningom a učíme sa ju používať počas celého nášho života.

Poznatky z manažérskej praxe jednoznačne hovoria v prospech rozvoja sociálnych a emocionálnych kompetencií každého vedúceho zamestnanca, manažéra, veliteľa. Tí, ktorí ju dokázali naplno rozvinúť sú úspešnejší, spokojnejší a vyrovnannejší.

Zvyšovaním svojho EQ získame väčšiu sebadôveru, pocit šťastia a odvahu vybrať si vo svojom živote smer, po ktorom túžime a v konečnom dôsledku rozvíjaním emočnej inteligencie zlepšujeme kvalitu svojho života.

A ako ste na tom Vy v poznaní emocionálnej inteligencie? V nasledujúcich testoch máte možnosť si to vyskúšať.²⁶⁾

26) Life Change 90 : Permanent Positive Change in the Next 90 Days.

EMOCIONÁLNE TESTY**POZNÁMKY****TEST Č. 1****STE SPONTÁNNY ČLOVEK?**

Body si zapíšete do tabuľky na konci testu. Ich najvyšší súčet určuje aký ste typ.

1 = nesúhlasí **2** = skôr nesúhlasí **3** = skôr súhlasí **4** = úplne súhlasí

OTÁZKY

1. V cudzej spoločnosti najprv pozorujem ostatných, skôr ako sa aktívne zapojím do rozhovoru.
2. Dovolenku si vždy plánujem dlho predtým.
3. Viem pomerne dobre čo chcem a čo nie.
4. Viem sa ľahko uvoľniť a rozparádiť.
5. Než sa do niečoho pustím, tak si to najprv poriadne rozmyslím.
6. Viem pomerne ľahko rozosmiať celú spoločnosť.
7. Neohlásená návšteva ma nevyvedie z kontextu.
8. Som radšej, keď sa mi povie čo mám robiť.
9. Viem ľahko nadviazať kontakt.
10. Nerád/a improvizujem.
11. Je pre mňa ľahké prispôbiť sa novej situácii.
12. Len ťažko vyjdem s peniazmi.
13. V porovnaní s inými som veľmi rozhodný/á.
14. Sloh nikdy nepatril v škole k mojim silným stránkam.
15. Keď som raz rozbehnutý/á, ťažko sa dokážem zastaviť.
16. Starám sa o to, aby moje vzťahy neboli nudné.
17. Keď chcem osloviť cudzieho človeka, často tak dlho rozmýšľam, až úplne stratím odvalu.
18. Často som impulzívny/a a nestály/a.
19. Trpím, keď sa mám rozhodnúť.
20. V diskusiách sa len ťažko ovládam.
21. Prekvapujem svojho partnera svojimi darčekom.

Typ A		Typ B		Typ C	
Otázka	Body	Otázka	Body	Otázka	Body
2	4	1
5	6	3
8	9	7
10	12	11
14	15	13
17	18	16
19	20	21
súčet	súčet	súčet

POZNÁMKY

VÝSLEDOK

Typ A: Opatrný

Rozhodne nepatríte k spontánnym ľuďom. Naopak. Všetko na čo sa chystáte riadne a dlho dopredu plánujete. Neočakávané obraty v živote Vás desia – tým viac, ak má vaše plány. Pretože nemáte talent k improvizácii, ste v takýchto situáciách dosť bezradný. Nedostatok spontánnosti Vám nedovoľuje rýchlo sa rozhodnúť a jednať. Často je dôležité, využiť priaznivý okamih nielen v zamestnaní, taktiež v súkromnom živote. Nebojte sa teda toho čo prichádza a reagujte tak ako to v danom okamihu cítite!

Typ B: Impulzívny

Mohli by ste byť síce považovaný za spontánneho, ale nie ste taký. Skôr ste ovládaný svojimi impulzmi, ktoré akokoľvek sa o to snažíte, nedokážete skrotiť. Pre veselú spoločnosť ste pravým požehnaním, pretože sa hravo dokážete postarať o patričnú náladu. Ale súžitie s vami nie je jednoduché. Šírite vôkol seba nepokoj, niekedy pôsobíte náladovo a nestálo. Pokúste sa byť trochu kludnejší a pochopiť dôvody svojho napätia. Nebude potom pre Vás také ťažké cvičiť sa v zdržanlivosti.

Typ C: Spontánný

Prekvapujete svoje okolie neočakávanou aktivitou. Stáva sa, že prinesiete partnerovi darček, aj keď nič neoslavuje. Stále sa staráte, aby sa niečo dialo. Vaše správanie, nápady sa vyznačujú originalitou a nápaditosťou. Aktívne sa snažíte, aby Váš vzťah nezovšednel. Bez problémov sa vyrovnávate s novými situáciami, keď nejdú veci tak ako ste si predstavovali, zmeníte plány. I keď jednáte spontánne, nikdy nezabúdate premýšľať. Keď vstúpite na neznámy breh, sondujete najprv terén a keď sa cítite istý, až vtedy začnete jednať a dosiahnete úspech.

Náš podnet k zamysleniu sa nad vašou osobnostnou orientáciou

- Spontánnosť a flexibilita sú v našej stále hektickej dobe dôležitými vlastnosťami.
- Na dosiahnutie spontánnosti je potrebné byť hĺbavý v myslení, trénujte preto svoju schopnosť voľných asociácií. Najlepšie sa Vám to podarí s vašimi snami:
 - ✓ zaznamenávajúte si hneď po prebudení sny, nevadí keď sa Vám podarí rozpomenúť si len na útržky,
 - ✓ rozložte jeden zo snov, alebo len fragmenty na jednotlivé časti,
 - ✓ asociujte ku každému jednotlivému elementu, a všetko čo Vás napadne, si zapíšte,
 - ✓ sledujte či Vás v niektorých asociáciách napadne: „Nie, to je nezmysel!“, alebo „To s tým určite nesúvisí!“; tieto myšlienky sú veľmi dôležité,
 - ✓ zhromažďujte všetky nápady,

- ✓ keď sa Vám podarí s pomocou svojich nápadov pochopiť zmysel vášho sna, splnili ste úlohu, vaše myslenie sa stalo pružnejšie.

POZNÁMKY**TEST Č. 2****UKAZUJETE OTVORENE SVOJE POCITY?**

Na každú otázku odpovedzte „áno“ alebo „nie“. Pripíšte si jeden bod za každé „áno“ pri otázkach 1 až 8 a pri otázkach 9 až 16 za každé „nie“.

OTÁZKY

1. Vždy celkom jasne poviem, či sa mám dobre alebo zle.
2. Som citlivý/á na počasie.
3. Väčšinou sa rozhodujem intuitívne, teda na základe citu a nie podľa logiky.
4. Keď sa niekto priblíži k mojej láske, žiarlim.
5. Niekedy mám bez príčiny veľmi zlú náladu.
6. Keď mám zlú náladu, želim si, aby moji blízki brali na to ohľad.
7. Nikdy v sebe nepotláčam zlosť.
8. Keď mi niečo prekáža, poviem to jasne a zreteľne.
9. Niekedy sa cítim strašne smutný/á, no o chvíľku priam vyskakujem od radosti.
10. V detstve ma neraz potrestali, hoci som neurobil/a nič zlé.
11. Rodičia sa za mňa často hanbili.
12. Rodičia odo mňa stále očakávali, že ich urobím šťastnými a budem ich udržiavať v dobrej nálade.
13. Cítim, že väčšina ľudí si ma veľmi neváži.
14. Ľudia majú predou mnou rešpekt len vtedy, keď sa „robím silným“ alebo rázne vystupujem.
15. Nikdy presne neviem, ako sa mám správať k iným ľuďom.
16. Ľuďom začínam dôverovať neskôr alebo nikdy.

VÝSLEDOK**Viac ako 12 bodov**

Svoje pocity dávate otvorene najavo; tak otvorene, že iní Vás niekedy považujú za náladových. Ale Vy nie ste náladoví, to sa vám snažia nahovoriť len tí ľudia, ktorí majú vlastné pocity pod kontrolou alebo ich potláčajú. Ten, kto ukazuje svoje pocity, nemusí byť ešte náladový. Náladoví sú len tí ľudia, ktorí nedajú možnosť iným, aby pochopili, ako sa cítia. S človekom, ktorý kontroluje svoje pocity sa veľmi ťažko vychádza, lebo hoci navonok pôsobí vyrovnané, nik nevie ako to vyzerá v jeho vnútri.

POZNÁMKY**8 až 12 bodov**

Veľmi sa snažite udržať svoj citový život pod kontrolou. Neznášate náladovosť – ani u iných, ani u seba. Radi by ste ukazovali pred svetom tvár, ktorá je „vždy usmiate, vždy zábavná“. Tým však zaťažujete seba samého. Každý človek má právo na zlú náladu. Musí to len priznať, aby druhí vedeli na čom sú. Ak sa budete tohto pridrižovať, nemusíte sa trápiť kvôli zlej nálade, pretože vy aj vaši blízki viete, že každý „záchvat“ raz prejde.

Menej ako 8 bodov

Ste citový človek. Emocionálny, srdečný, temperamentný, ale aj u Vás dochádza ku kolísaniu nálad, a potom iní ľudia nevedia ako sa k Vám priblížiť a čo si majú o Vás myslieť. Náladový človek je ten, kto sa dá ovládať náladami, ktoré nemôže nikto odhadnúť. Niekedy je to aj Váš prípad. Chyba je pravdepodobne v tom, že chcete mať stále len dobré pocity. Keď dokážete akceptovať aj negatívne alebo zlé myšlienky a pocity, stanete sa aj vnútorne aj navonok oveľa vyrovnanším človekom.

TEST Č. 3**STE EMOCIONÁLNE NENÁROČNÍ?**

... alebo s vami emócie a nálady poriadne lomcujú?

Na nasledujúce tvrdenia odpovedzte „áno“ alebo „nie“. Dajte si jeden bod, ak ste pri otázkach 1, 2, 6, 7, 8, a 11 odpovedali „nie“ a pri otázkach 3, 4, 5, 9, 10, 12, 13, 14, 15 odpovedali „áno“.

OTÁZKY

1. Vždy na mne vidieť, akú mám náladu.
2. Keď som na niekoho nahnevaný/á, priamo mu to poviem.
3. Keď som na niekoho nahnevaný/á, nič mu nepoviem, no dám mu to pocítiť.
4. Ak sa niekto predo mnou znemožní, trvá to dlho, kým mu dám zase šancu.
5. Už na maličkostiach si všimnem, či mi niekto chce zle.
6. Niekedy sa cítim tak, akoby som chcel/a vyobjímať celý svet.
7. Takmer so všetkými ľuďmi sa cítim dobre.
8. Keď som smutný/á, viem o niekom, kto ma vždy povzbudí.
9. Obťažuje ma, keď sa ma ľudia pýtajú: „Ako sa máš?“
10. Keď sa ľudia snažia preniknúť do môjho duševného života, hneď sa uzavriem.
11. Po hádke sa väčšinou ako prvý snažím o zmierenie.
12. Veselí, oslavujúci ľudia mi často pripadajú primitívni.
13. Niekedy trpím pre svoje nálady.
14. Ľudia občas o mne hovoria, že som náladový/á.
15. ... a to ma skutočne hnevá.

VÝSLEDOK**POZNÁMKY****Menej ako 6 bodov**

Váš duševný život je bohatý. Reagujete na svet okolo seba. Vaše nálady sa menia, a to aj na základe Vášho vnútorného života. Vašou veľkou prednosťou však je, že nie ste pre svoje okolie žiadnou hádankou. Nie ste náladoví, skôr temperamentní, pretože dokážete svojim blízkym priblížiť svoje pocity a myšlienky a zapojiť ich do nich.

6 až 10 bodov

Nie je pre Vás vždy ľahké zveriť sa blízkym so svojim vnútorným citovým životom. Pravdepodobne máte za sebou zlé skúsenosti. Pokúste sa preto neukazovať všetko, čo sa robí vo vašom vnútri, ale to sa nikomu nedarí vždy optimálne. Často na vás vidieť, že sa s vami niečo deje. Ostatní to vycítia, a keď im to nevysvetlíte, považujú vás za náladových.

Viac ako 10 bodov

Ľudia Vás považujú za náladových oveľa častejšie ako si myslíte (a žiaľ aj častejšie ako si Vám to trúfnu povedať). Dôvod je jednoduchý a dá sa ľahko odstrániť. Ostatní u vás nevedia na čom sú. Keď ste veselí, máte taký obdivuhodný šarm, že sa celý svet raduje s vami. Ale beda, ak nie ste veselí. Vtedy si každý pomyslí: „Čo som mu/jej zase urobil?“ Rada pre Vás: preskúmajte svoje vnútro. A ak sa necítite práve najlepšie, povedzte to druhým ľuďom. Niekedy stačí uviesť hocijaký dôvod, napr. počasie. Veľa ľudí totiž nevie, že vonkajšia atmosféra vo výraznej miere spoluurčuje nielen vaše vnútorné počasie, ale aj atmosféru medzi ľuďmi.

TEST Č. 4**MÁTE DOSŤ SEBADÔVERY?**

V živote sa stáva, že niekedy stojíme obidvoma nohami pevne na zemi, inokedy sa nám pri najmenšej príležitosti stráca zem pod nohami. Aká je vaša momentálna situácia? Nemali by ste prehliadať signály svedčiace o nízkom sebedomí.

Na nasledujúce otázky odpovedzte „áno“ alebo „nie“. Pri otázkach 6, 7, 14, 15, 16, 19 a 20 si dajte jeden bod za „áno“. Pri všetkých ostatných si pripočítajte jeden bod za „nie“.

OTÁZKY

1. Pozriete sa do každého zrkadla alebo výkladu okolo ktorého idete?
2. Radi by ste zmenili svoj život?
3. Radi by ste vymenili svoj osud s osudom iných ľudí?
4. Máte často pocit, že ostatní na Vás uprene hľadajú?
5. Necítite sa dobre v dave?
6. Myslíte, že viete prehrávať?

POZNÁMKY

7. Pokúste sa posúdiť svoj hlas. Je hlboký a zvučný?
8. Rozprávate väčšinou rýchlo?
9. Nekontrolujete pri odchode z domu aj dvakrát, či ste dobre zamkli?
10. Myslíte, že je dobré ukazovať druhým otvorene svoje pocity?
11. Robí Vám problémy, keď máte požiadať druhých o pomoc?
12. Viete o tom (alebo veríte), že sa o Vás klebetí?
13. Radšej dlho študujete mapu, ako by ste sa okoloidúceho spýtali na cestu?
14. Cítite sa teraz, v tejto chvíli, príjemne vo svojom oblečení?
15. Preukážete niekedy ľuďom službu, ktorá je vlastne zbytočná?
16. Dokážete druhých ľahko presvedčiť o svojom názore?
17. Zásadne diskutujete tak dlho, kým nie je jasné kto má pravdu?
18. Cítite sa nepríjemne, ak je stredobodom pozornosti iný človek, a nie Vy?
19. Považujete sa za vodcovský typ?
20. Viete poslúchať iných ľudí (alebo najradšej sám určujete „ako to má ísť“)?
21. V práci ste mali neúspech. Vzali ste si to tak k srdcu, že ste si zaumienili, že už nikdy viac neurobíte chybu?
22. Často kritizujete iných?
23. Ste presvedčený o tom, že všetky problémy vo svojom živote dokážete vyriešiť sami?

VÝSLEDOK**Menej ako 5 bodov**

Patrite k ľuďom, ktorí sa zaujímajú o veľa vecí a chcú ustavične poznávať niečo nové. Vaša sebadôvera v tomto období nie je veľmi veľká. Cítite sa závislí od druhých, navyše si ešte sami podkopávate sebaistotu. Pravdepodobne ste príliš kritický a sebakritický. Usilujte sa väčšmi sústrediť na silné stránky u druhých ľudí – aj u seba.

5 až 9 bodov

Vaša sebadôvera nie je o nič silnejšia ani slabšia ako u väčšiny ľudí, ale mohlo by to byť lepšie. Možno pokladáte sebaistotu za prejav egoizmu. Uvedomte si však, že práve ľudia so zvýšenou sebadôverou vedia druhým dodať odvalu a silu. A to nie je egoizmus.

10 až 14 bodov

Vaša sebadôvera je taká silná, že Vás ostatní nemôžu ohroziť. Pokúste sa však sebakriticky preskúmať, či vaša duševná sila nepochádza z toho, že ste si okolo seba postavili pevný múr, cez ktorý nemôže preniknúť žiadny nepriateľ (ale ani priateľ).

Viac ako 14 bodov

Vo väčšine životných situácií sa správate vyrovnane a isto. To však neznamená, že máte menej problémov ako druhí ľudia, len inak reagujete na problémy. Beriete ich ako skutočnosť a snažíte sa z nej vyťažiť to najlepšie. Viete, že človek nemá vždy len úspechy a nebýva vždy stredobodom pozornosti. To Vás odlišuje od ľudí, ktorí sebadôveru len predstierajú, no v skutočnosti sú veľmi neistí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARRIVÉ, J. Y.: *Umění prožívat emoce*. Praha : Portál, 2004. 198 s. ISBN 80-7178-828-7.
- ASHKANASY, N. - ZERBE, W. - HARTEL, Ch: *Managing Emotions in the Workplace* [Zvládanie emócií na pracovisku]. Armonk, NY : M. E. Sharpe, 2002. ISBN 978765609380.
- BAR-ON, R. - MAREE, J.G. - ELIAS, M. J. (ed): *Educating People to Be Emotionally Intelligent* [Výchova ľudí k emocionálnej inteligencii]. Portsmouth, NY : Heinemann Educational Publishers, 2005.
- BOROŠ, J.: *Základy psychológie*. 3. vyd. Bratislava : SPN, 1987. 496 s.
- BOYATZIS, R. - McKEE, A.: *Resonant Leadership : Inspiring Yourself and Others Through Mindfulness, Hope and Compassion* [Rezonujúce vodcovstvo : inšpirujte seba a druhých ľudí pomocou všímanosti, nádeje a súcitu]. Boston : Harvard Business School Press, 2005.
- BROCKERT, S. - BRAUNOVÁ, G.: *Testy emocionálnej inteligencie*. 1. vyd. Bratislava : Ikar, 1997. 176 s. ISBN 80-7118-390-3.
- CARUSO, D.R. - SALOVEY, P.: *The Emotionally Intelligent Manager : How to Develop the Four Key Skills of Leadership* [Emocionalne inteligentný manažér : ako rozvinúť štyri kľúčové zručnosti vodcovstva]. San Francisco : Jossey-Bass, 2004.
- CZAKO, M. - SEEMANOVÁ, M. - BRATSKÁ, M.: *Kapitoly zo všeobecnej psychológie : Emócie*. Bratislava : SPN, 1982. 200 s.
- ELLIS, A.: *Trénink emocií*. Praha : Portál. 200 s. ISBN 978-80-7367-719-0.
- FROST, P.J.: *Toxic Emotions at Work : How Compassionate Managers Handle Pain and Conflict* [Toxické emócie na pracovisku : ako citliví manažéri zvládajú bolesť a konflikt]. Boston : Harvard Business School Press, 2003.
- GOLEMAN, D.: *Emocionálna inteligencia*. Bratislava : Citadella, 2017. , 432 s. ISBN 978-80-8182-086-1.
- GOLEMAN, D.: *Emoční inteligence : Proč může být emoční inteligence důležitější než IQ*. Praha : Columbus, 1997. 348 s. ISBN 80-85928-48-5.
- GOLEMAN, D.: *Práce s emoční inteligencí : Jak odstartovat úspěšnou kariéru*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1999. 366 s. ISBN 80-7249-017-6.
- GOLEMAN, D. *Working with Emotional Intelligence*. London : Bloomsbury Publishing PLC., 1998. 383 s. ISBN 0747543844.
- HARTL, P. - HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*, Praha : Portál s. r. o., 2004. s. 233. ISBN 80-7178-303-X.

POZNÁMKY

KANITZ, A.: *Jak rozvíjet svou emoční inteligenci*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. 103 s. ISBN 978-80-247-2582-6.

Life Change 90 : Permanent Positive Change in the Next 90 Days [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné na internete: <<http://www.lifechange90.com/empowerment-through-emotional-intelligence/>>.

MACHÁČIK, D.: Kompetencie veliteľa vojenskej jednotky, východiská a ich utváranie. In: *Aktuálne problémy vedenia a vodcovstva vo vojenských jednotkách : Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie. 06. október 2004 Liptovský Mikuláš*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2004, s.55-59. ISBN 80-8040-249-3

MÄRTINOVÁ, D. - BOECKOVÁ, K.: *Emocionálna inteligencia : city na vzostupe*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1998. 152 s. ISBN 80-220-0842-7.

MOLČANOVÁ, Z. - BAUMGARTNER, F.: Emočná inteligencia – teória, metodológia, možnosti výskumu In: RUISEL, I. (Ed.): *Myslenie – osobnosť – múdrosť*. 2008, Bratislava : ÚEP SAV. Slovak Academia Press, 2008, s. 165-166. ISBN 978-80-8897-10-25-1.

NIKIFOROV, A. S.: *Emócie v nás*. 1. vyd. Bratislava : Smena, 1981. 182 s.

PETRUFOVÁ, M.: Emocionálna inteligencia manažéra – nevyhnutný predpoklad profesionality manažéra. In: *Manažment – teória, výučba a prax 2007 [elektronický zdroj] : Medzinárodná vedecko-odborná konferencia : 27. – 28. septembra 2007, Liptovský Mikuláš*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2007, s. 131-139. ISBN 978-80-8040-327-0.

PETRUFOVÁ, M. - HARTMANNOVÁ, E.: *Emocionálna inteligencia a vojenské vzdelávanie*. Monografia. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl. ISBN 978-80-8040-454-3.

PLETZER, M. A.: *Emoční intelligence : jak ji rozvíjet a využívat*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2009. 176 s. ISBN 978-80-247-3057-8.

RUISEL, I.: Inteligencia v prežívaní subjektu. In: RUISEL, I. a kol.: *Úvahy o inteligencii a osobnosti*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2006. 200 s. ISBN 80-88910-20-X. Dostupné na internete: <http://www.psychologia.sav.sk/upload/ruisel_Uvahy%20o%20inteligencii%20osobnosti.pgf>.

ŠEBEN, Z.: Emocionalna inteligencia v kontexte vybraných metód merania jej úrovne a možnosti jej rozvíjania. In: *Technológia vzdelávania*, 2009, roč. 17, č. 5, s. 3-6. ISSN 1338-1202.

ŠLOSÁROVÁ, M.: *Emocionálna inteligencia ako faktor efektívnosti riadiaceho pracovníka banky. Záverečná práca* [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné na internete: <https://is.bivs.cz/th/8746/bisk_m/Emocionalna_inteligencia_ako_faktor_efektivnosti_riadiaceho_pracovnika_banky.pdf>.

WOOD, R. - TOLLEY, H.: *Testy emoční intelligence*. 1. vyd. Brno : Computer Press, 2003. 132 s. ISBN 80-7226-898-8.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE**POZNÁMKY**

1. Stručne charakterizujte jednotlivé druhy emócií a popíšte ich význam v živote vojenských profesionálov.
2. Vysvetlite možnosti manažovania emócií na pracoviskách v podmienkach OS SR.
3. Porovnajte IQ a EQ ako súčasť emocionálnej inteligencie.
4. Vysvetlite kľúčové kompetencie manažérov – veliteľov vzťahujúce sa k EI.
5. Uvedte konkrétne príklady využitia emocionálnej inteligencie v OS SR.

POZNÁMKY

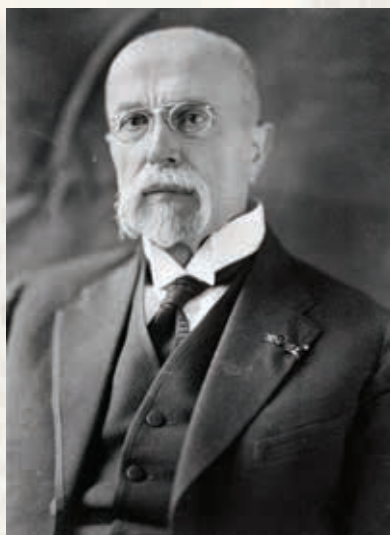
100. výročie vzniku Československa

Štátny znak Československej republiky

Československá republika vznikla na konci prvej svetovej vojny 28. októbra 1918. Trom vedúcim osobnostiam československého zahraničného odboja Tomášovi Garrigueovi Masarykovi, Milanovi Rastislavovi Štefánikovi a Eduardovi Benešovi sa podarilo presvedčiť víťazné mocnosti, aby súhlasili s novým povojnovým usporiadaním Európy, so zánikom rakúsko-uhorskej monarchie a vytvorením demokratickej Československej republiky. Výrazný podiel na vzniku nového štátu

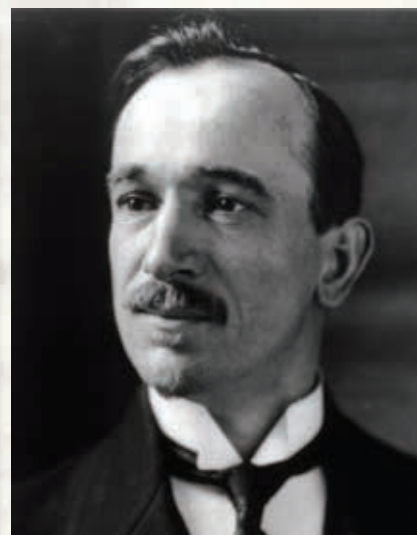
Čechov a Slovákov mali československé légie, ktoré sa počas prvej svetovej vojny zapojili do boja proti Rakúsko-Uhorsku na strane víťazných veľmocí. K Československu sa 10. septembra 1919 pripojila Podkarpatská Rus.

Tomáš Garrigue MASARYK

Milan Rastislav ŠTEFÁNIK

Eduard BENEŠ

Administratívne členenie Československa

ISBN 978-80-89609-18-5

